

АРХИТЕКТУРА®

2

1997

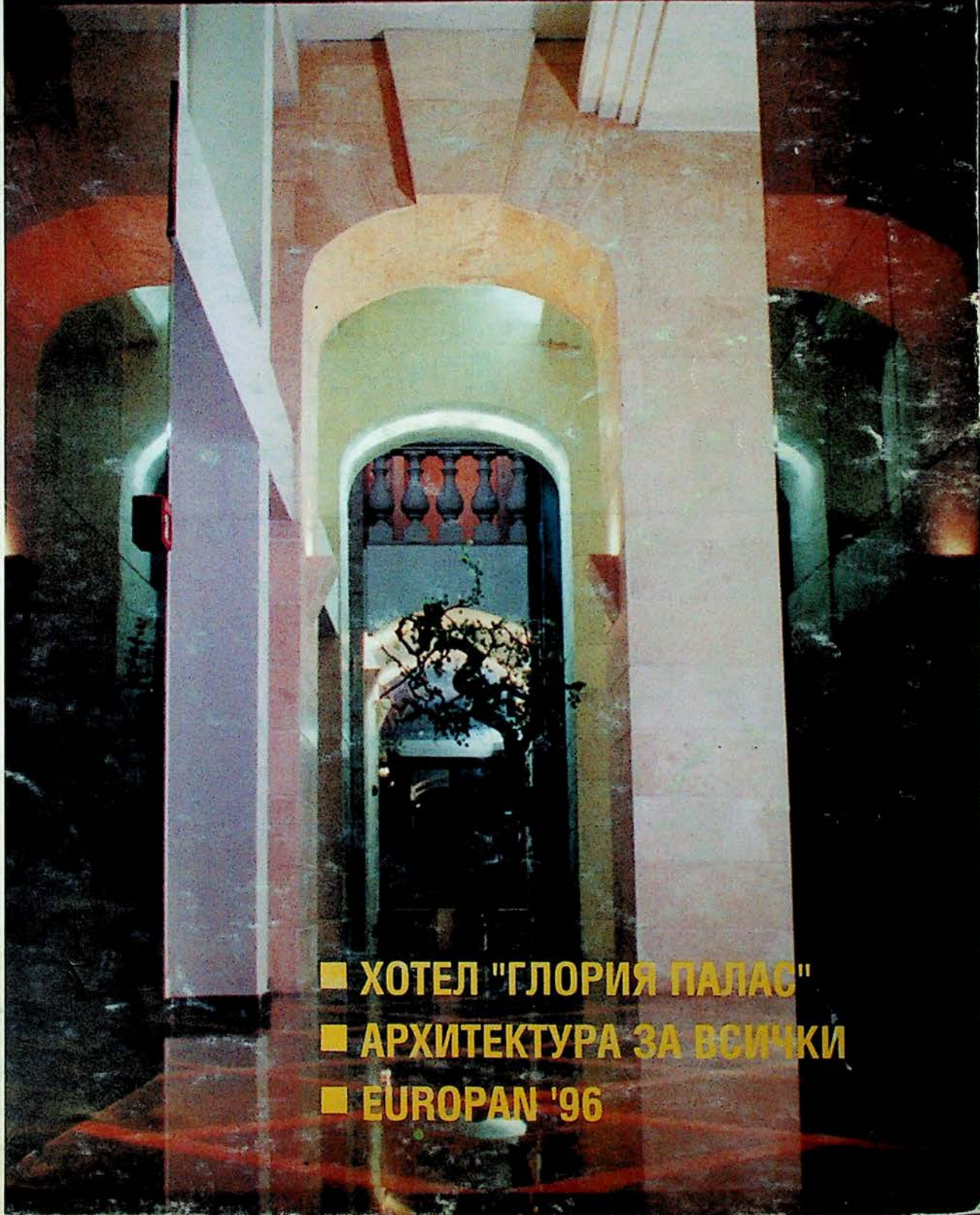
ИЗДАНИЕ
НА СЪЮЗА
НА АРХИТЕКТИТЕ
В БЪЛГАРИЯ
СПИСАНИЕ ЗА
АРХИТЕКТУРНО
ТВОРЧЕСТВО
АРХИТЕКТУРНА
ТЕОРИЯ
И КРИТИКА

МУЛТИПРОК

CARIDAL®
ОКАЧЕНИ ТАВАНИ

- ХОТЕЛ "ГЛОРИЯ ПАЛАС"
- АРХИТЕКТУРА ЗА ВСИЧКИ
- EUROPLAN '96

ИЗПЪЛНЕНИЕ НА АЛУМИНИЕВА ДОГРАМА, ОКАЧЕНИ
ФАСАДИ, ДОВЪРШИТЕЛНИ РАБОТИ И ОБЗАВЕЖДАНЕ

RADOP LTD.

София, ул. "Раковски" 74
тел./факс: 02/ 81 80 22
81 59 51, 80 80 90

SCHÜCO
INTERNATIONAL

SCHÜCO
INTERNATIONAL

СИСТЕМИ ЗА СУХО СТРОИТЕЛСТВО И ОСВЕТИТЕЛНИ ТЕЛА ЗА ОКАЧЕНИ ТАВАНИ

CARIDAL®

*Европейски стил
в интериора*

USG DONN

Системи, решаващи проблемите при вътрешно изграждане на сгради. От паната и решетките на техните тавани до опорите за техните двойни подове, продуктите на USG/DONN предлагат новаторски системни решения, удовлетворяващи желанията на взискателните собственици на най-престижните административни и обществени сгради в света.

KNAUF

Със системите на Кнауф за сухо строителство Вашите строителни мечти стават действителност: сухо, бързо, чисто и изгодно. Сухите подови основи, преградните стени, предстенните обшивки, сухите мазилки, подпокривните градежи и таваните от естествения продукт гипс са биологично напълно безвредни и се препоръчват в нарастваща степен от експертите.

СОФИЯ
ул. СТАРА ПЛАНИНА 6
тел.: 80 50 80, факс: 80 37 71

ПЛОВДИВ
бул. 6 СЕПТЕМВРИ 113
тел./факс: 44 22 96

ВАРНА
ул. РАДКО ДИМИТРИЕВ 41
тел./факс: 22 67 19

БУРГАС
ул. АЛЕКСАНДРОВСКА 50
тел./факс: 49 761

Главна фасада.
Алуминиева дограма:
„Асистем“.

Сградата на бул. „Княгиня Мария Луиза“ № 20 е известна на софиянци най-вече с киното, наричано последователно „Глория“, „Отдох и култура“ и „София“. Построена е през 20-те години на мястото на две къщи от началото на века (1914 г.) за непретенциозен хотел (с общ санитарен възел на етаж), а по-късно е използвана за административни нужди - до реституцията ѝ през 90-те години. Партерът е преустройван неколккратно. Към началото на този етап от реконструкцията там бе разположен ресторант, фойе и между тях - проход през средната ос към киното, превърнато в бингозала. От оригиналните интериори не бе останало практически нищо ценно; фасадата, която определяме стилово като *мюнхенски Югендцил*, със статут на паметник на културата в ансамбъл, бе запазена над ката „партер“, но в лошо състояние. Превръщането на съществуваща сграда в градския център в съвременен хотелски комплекс е свързано със значителни трудности и неизбежни компромиси при оптималното организиране на сложните функционални връзки, разделянето на потоците, осигуряването на необходими площи и т.н. В случая задачата се усложняваше допълнително от изискването да не се прекъсва функционирането на бингозалата, която е отворена денонощно.

Основното в приетата *функционална схема* е изнасянето на прохода към бившето кино встрани и обединяването на пространствата в партера за оформяне на хотелското фойе. На мецанина са *дневният бар* - в пространството на фойето - и *ресторантската зала* (48 места) - в бившия малък салон на кино „София“. *Кухнята* има връзка и с двата обекта, а *складовите помещения и помещенията за подготовка* са в сутерена, достъпни с отделен вход отвън и подземник. В сутерена е и *нощният бар*. В дълбочина на фойето е организиран *търговски пасаж*. Върху покрива на по-ниското четириетажно крило е изградена *зимна гради-*

Х О Т Е Л Г Л О Р И Я П А Л А С С О Ф И Я

Архитектура: „Сдружени архитекти“ (арх. Красимира Попова, арх. Димитър Гочев, арх. Мария Дилова, арх. Лило Попов)
Конструкции: инж. Георги Ганчев
Ел.: инж. Лилия Аладжем
ОВ: инж. Ирина Петрунова
ВиК: инж. Мария Вълчева
Главен изпълнител: Строително-инвестиционна къща „Тодоров и Дилов“
Проектиране и строителство: 1995 - 1997

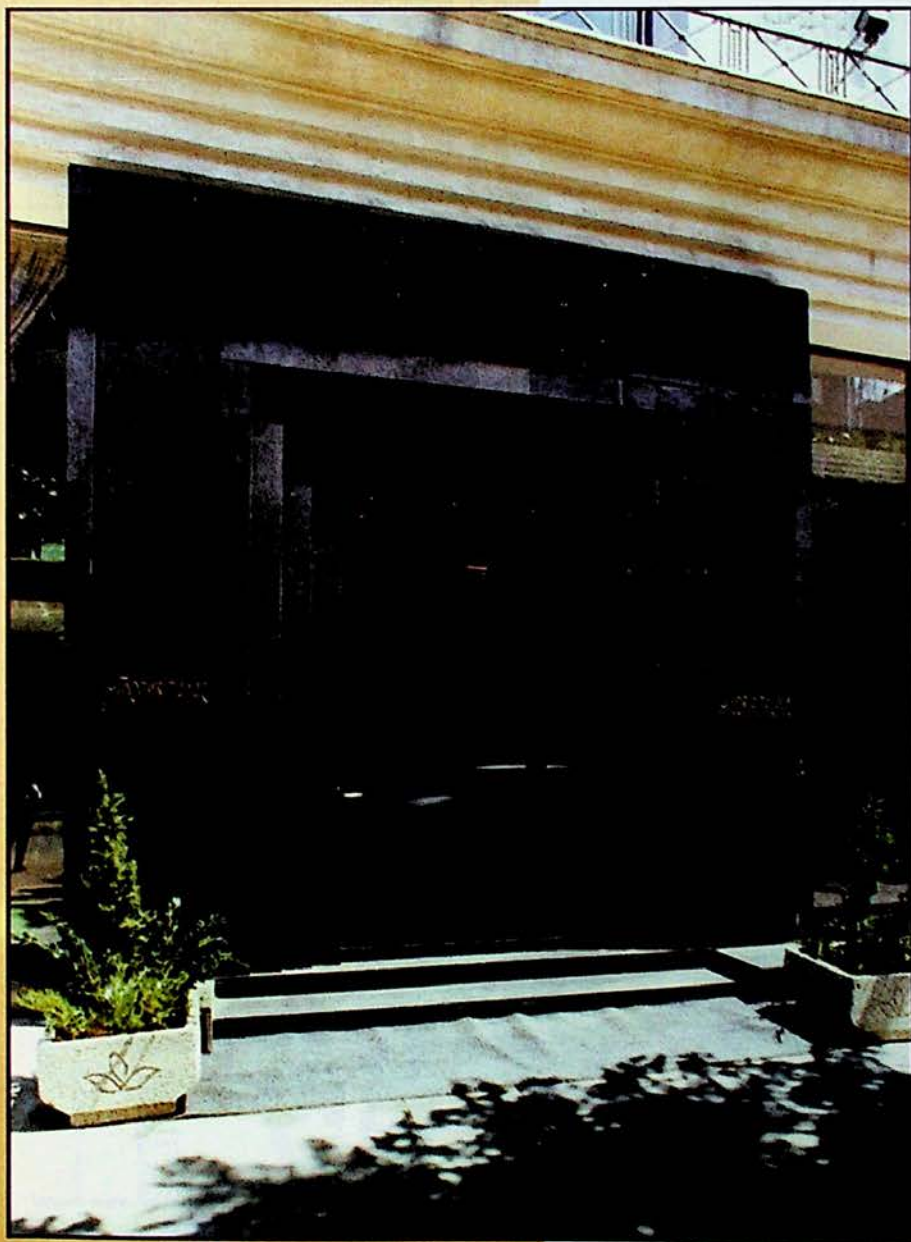
ALSYSTEM

Европейски стандарт
на алуминиеви
конструкции във Вашите
архитектурни решения

1000 София, ул. "Н. Рилски" 59
тел.: 02 884 052, 816 662
тел./факс: 02 802 538

★★★★★
TORMAX[®]
AUTOMATIC

Автоматични врати
Алуминиева дограма

*Зимна градина. Покривно остъкляване:
"Алсистем"*

*Главен вход. Облицовка от гранит
„Неро Африка“: „Мултирок“.
Доставка и монтаж
на автоматична врата „Тормакс“:
„Вилан“ - Стара Загора.*

на с лека стоманена конструкция. Ресторантът и зимната градина гледат към вътрешен двор. За да се прикрие тази непривлекателна гледка, в ресторанта са изпълнени витражи (худ. Илия Цветанов). Витражите в зимната градина (арх. Кр. Попова и арх. Д. Гочев) изглеждат като пясъкоструйни, но всъщност са изработени с полупрозрачно фолио, положено вътре в стъклопакета. Хотелът разполага с *два апартамента, две единични и 26 двойни стаи*, чиито габарити се определят от масивните носещи стени и от нормативните изисквания. Всяка клетка има гардеробно антре и санитарен възел. Някои от клетките са свързани с врата и може да се предлагат и като апартаменти. Обзавеждането и дървените дограми са по детайл.

Главната вертикална комуникация се осъществява от панорамен хидравличен асансьор, който се движи в остъклена шахта. Тъй като той е един от главните акценти, наложи се допълнителна архитектурна намеса. Кабината бе покрита с полуцилиндричен подвижен капак от перфорирана ламарина; затворен, той скрива неугледните механизми, а отворен, образува защитен парапет за работещия техник. Отдолу кабината също е затворена с ламари-

•••

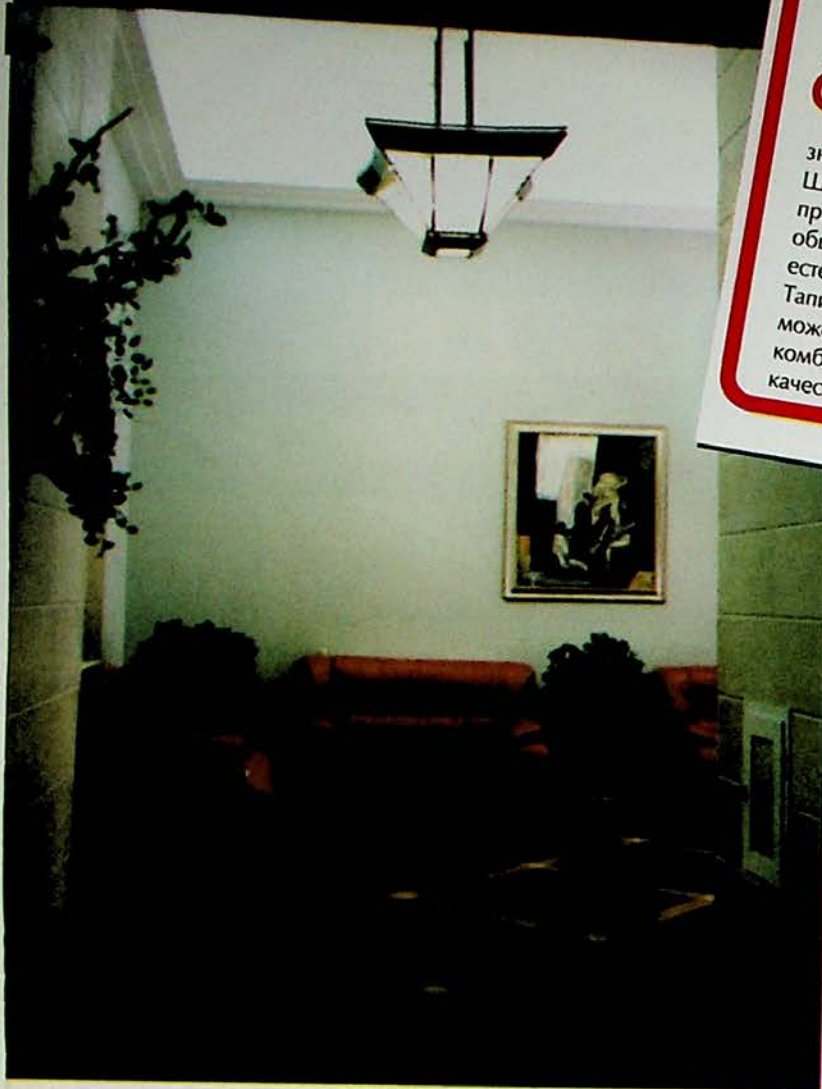
★★★★★
В ИЛИАН

Стара Загора
тел. (042) 38 942, 38 507
факс (042) 52 103

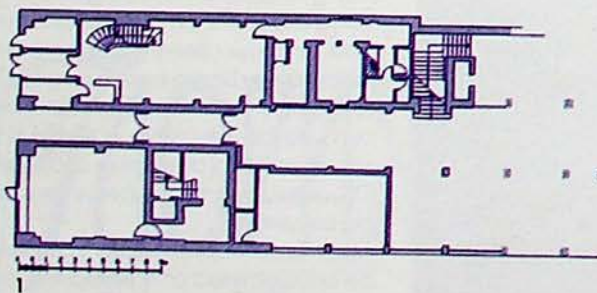
София, бул. "В. Левски" 122
 тел.: 02 443 959, тел./факс 02 444 009
 мобифон 943 31 49, 943 31 93

IDC
 Italian Design Center

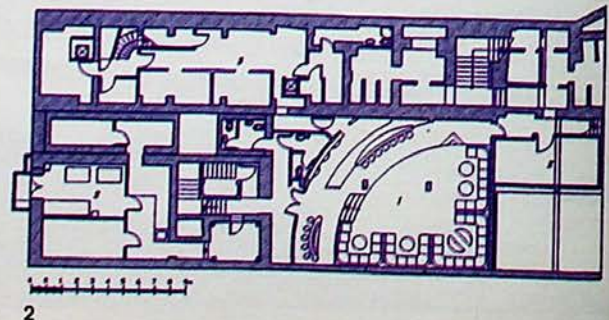
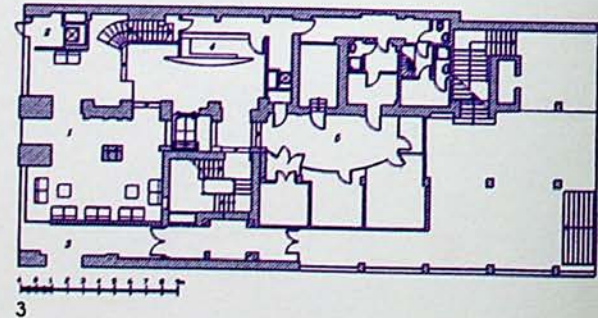
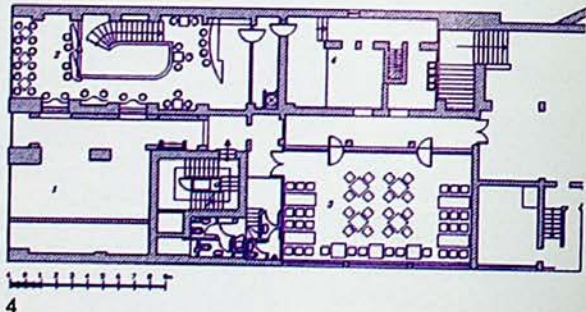
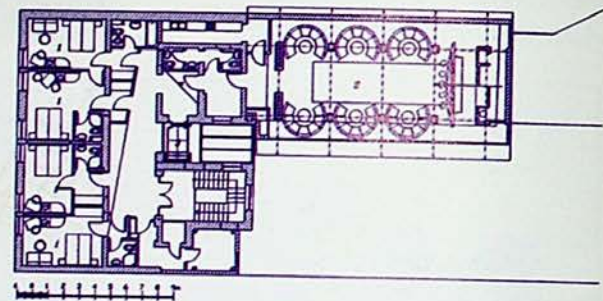
Фирма URSELLA е специализирана в производството на меки мебели. Богатата 25-годишна история на фирмата е утвърдила нейното значимо присъствие на италианския и на международния пазар. Широкият спектър класически и съвременни мебели може да бъдат прилагани както в домашния интериор, така и при обзавеждането на обществени сгради. Мебелите са произведени от най-висококачествени естествени кожи, текстил и алкантар и масивни дървени конструкции. Тапицирите се предлагат в богата гама от над 60 цвята. Отделните модели може да се комплектуват с механизми за разтягане. Ръчната изработка, комбинирана със съвременни производствени линии, гарантира високо качество и естетическа стойност на крайната продукция.

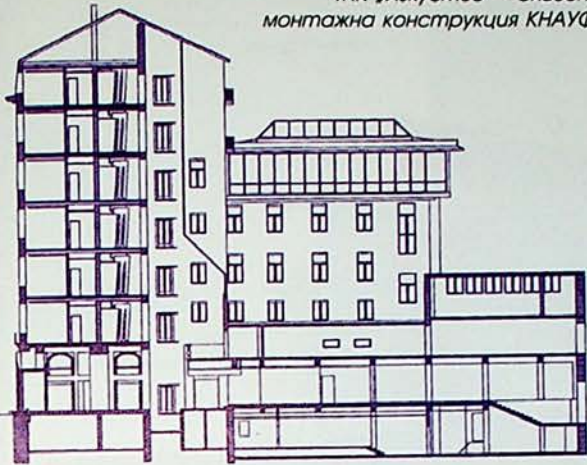
Фойе.
 Мебели „URSELLA“,
 доставени от „Italian Design Center“.

- 1 - Партера преди реконструкцията
- 2 - Сутерен: 1. нощен бар, 2 - подготовка, 3 - технически помещения
- 3 - Партер: 1. фойе 2. зареждане 3. проход към бингозала 4. рецепция 5. търговски пасаж
- 4 - Четвърти етаж: 1. хотелска клетка 2. зимна градина 3. панорамен асансьор
- 5 - Мецанин: 1. въздух фойе 2. дневен бар 3. зала ресторант 4. кухня
- 6 - Надлъжен вертикален разрез

Коридор на хотелската част.
Изпълнител на дървената дограма:
ТПК „Изкуство“ - Сливен;
монтажна конструкция КНАУФ

••••
на и гъвкави светещи „маркучи“. В огледалото на стълбището е изграден служебен асансьор. Кухненски асансьор свързва етажния офис за обслужване по стаите (*room service*) с кухнята.

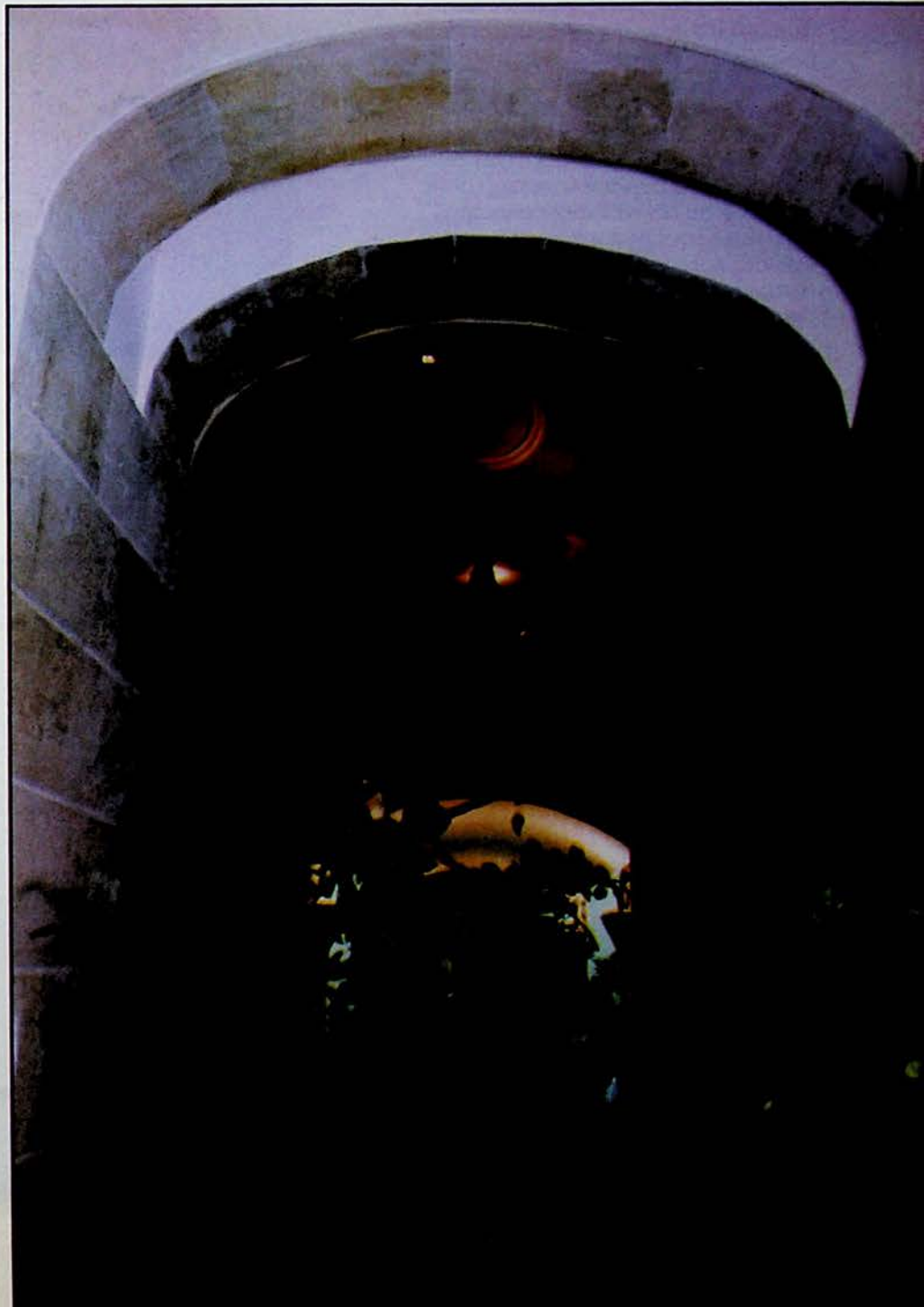
Обектът има всички необходими технически инсталации и съоръжения, включително собствен трафопост в сутерена, дизелов агрегат и абонатна станция. Масивните външни стени и уплътняващата алуминиева дограма с външни щори ни дадоха основание да се откажем засега от пълна климатизация на стаите.

Основният конструктивен проблем при реконструкцията е да не се влошава, а по възможност - и да се подобри конструктивната устойчивост на сградата. Новите преградни стени навсякъде са от леки материали - газобетонни блокове и гипсокартон. Съмнителните конструктивни елементи са дублирани с нови стоманобетонни колони, греди и гредостени. Върху подовите „пруски свод“ са излети тънки стоманобетонни плочи с „нервюри“ и стиропорен пълнеж.

Основната стилска линия при изграждането на интериорите логично тръгва от заварената фасада. Фасадата е възстановена, оцветена съобразно нейната тектоника и художествено осветена. Пластичният мотив на спъпалови-

••••

Поглед
към балкона пред ресторанта
от фойето
през асансьорната шахта.

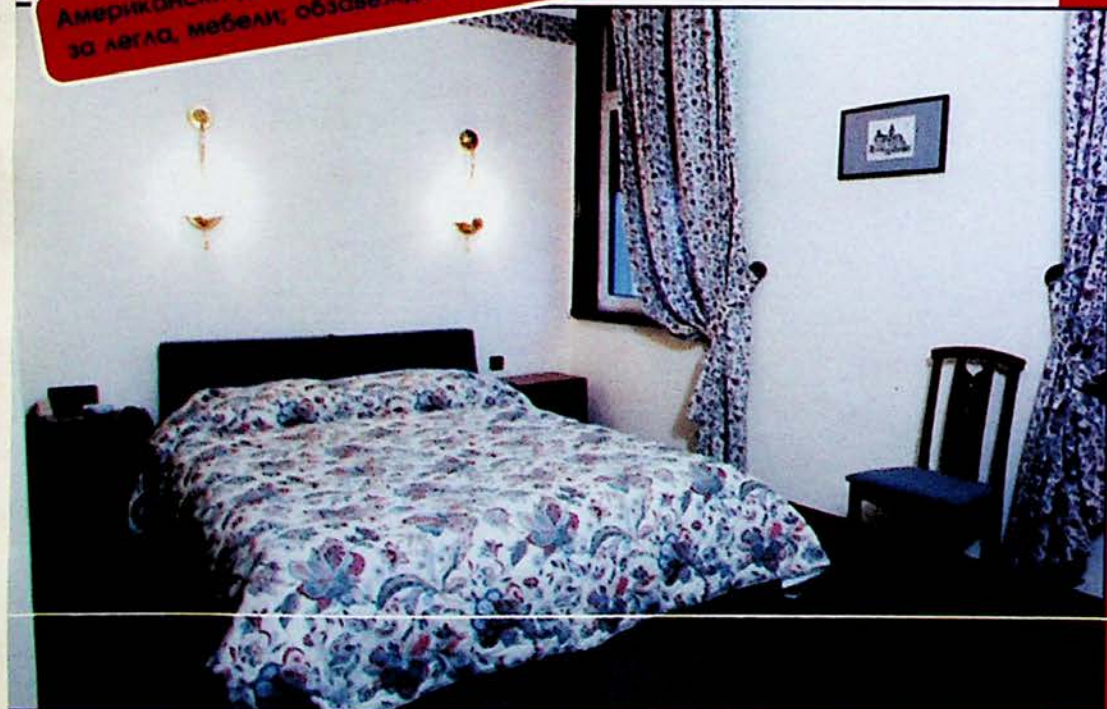
Обзавеждане
на хотелска стая.
Изпълнител на мебелите:
ТПК „Изкуство“ - Сливен.

...
дните отстъпи от пиластрите определя
решението на входния портал и отзвучава
в таваните на фойето и на ресторанта.
Характерната за сецесиона трицентрова
 („кошничарска“) арка, която в случая
нагледно изразява пробива в носещата
стена, се превръща във водеща тема в
интериорите на фойето и дневния бар, а
дискретно присъства и в стъклописите на
ресторанта. Самото място е „обвеяно“ с
история, която ни подбуди към отправки
или дори „закачки“ с миналото, без да се
потопяме изцяло в него. Общият ни
стремяж беше всичко това да се осъществи,
където е възможно, с български изпълнители,
материали и изделия. Наше производство са
мокетите, осветителните тела, санитарното
обзавеждане, дървената дограма, почти
всички мебели (готови и по детайл), част от
керамиката; разбира се, и врачанският камък,
използван за облицовка и балюстри.
Един хотелски комплекс, дори и от този
мащаб, поставя сериозни изпитания пред
проектантския колектив. Те нарастват
многократно, когато се работи в условията
на реконструкция и в край-

Обзавеждане
на хотелска стая.
Тъкани: „Омникс“.

Американски дамаски, пердетата, покривки
за легла, мебели, обзавеждане на хотели

ТПК "ИЗКУСТВО"

Сливен, ул. "Стефан Караджа" 14
тел. 2 22 47, 2 24 67, 3 55 37
факс: 2 24 64

OMNIX LTD

1113 София
ул. "Рајко Алексиев" 40, б.л. 215-3
тел.: (02) 71 83 08, Телекс 24 399 BG
факс: (02) 71 75 44, 73 78 39

Зимна градина. Бар.
Бар-столчета „MAGIS“,
доставени
от „Italian Design Center“.

IDC®
Italian Design Center

София, бул. "В. Левски" 122
тел.: 02 443 959, тел./факс 02 444 009
мобифон 943 31 49, 943 31 93

Авангардните авторски решения в областта на вътрешния дизайн характеризират производството на италианската фирма MAGIS. Сред имената, реализирали свои продукти, личат тези на Тошиуки Кита, Марк Бертие, Жан Мари Масо, Паоло Пагани, както и редица други дизайнери, познати на италианския пазар. Широкият спектър артикули - от столове, маси, шкафове, закачалки до подвижни стълби и други малки аксесоари за бита, които фирмата предлага, са изработени от съвременни материали и отразяват последните тенденции в съвременния дизайн.

GRICOM

**ПЪЛЕН ИНЖЕНЕРИНГ
НА ВСИЧКИ СЛАБОТОКОВИ СИСТЕМИ,
ХАРДУЕЪР И СОФТУЕЪР ЗА ХОТЕЛА**

- ◆ телефонна система
- ◆ пожароизвестяване
- ◆ пожарогасене
- ◆ радиоозвучаване и оповестяване
- ◆ повикване на камериерките
- ◆ сателитна телевизия
- ◆ охранителна и CCTV- техника
- ◆ компютърна мрежа
- ◆ хотелски СОФТУЕЪР
- ◆ касови апарати
- ◆ трезори, сейфове и каси

София, ул. 6-ти септември, 19
тел. 02/81 57 72, тел./факс 02/81 00 03

Сигнална лампа и сирена:
ГРИКОМ

Телефонна система
и радиоозвучаване: ГРИКОМ

IDC®
Italian Design Center

София, бул. "В. Левски" 122
тел.: 02 443 959, тел./факс 02 444 009
мобифон 943 31 49, 943 31 93

"Декоративни системи на водна основа" е наименованието на амбициозния проект на италианската фирма OIKOS за създаване на принципно нови, екологично чисти бои, отговарящи на всички световни здравни норми, осигуряващи пълна безопасност за хората и околната среда. Компютърното задаване на параметрите на седемдесетте хиляди цвята гарантира абсолютна точност на цвета, както и възможността за повторното му производство. Боите може да бъдат полагани в интериорни пространства и на фасадни стени, като фирмата гарантира 400 измивания без промяна на първоначалния цвят. Върху основните цветове е възможна допълнителна обработка, с която се постигат разнообразни ефекти като състаряване на стени, седефен блясък, имитация на естествени камъни и мрамори, пръскани мазилки и редица други ефекти, обогатяващи интериорните и екстериорните пространства.

Нощен бар.
Изпълнение
на мебелите
за сядане: „Омникс“.

Търговски пасаж.
Плафон: арх. Д. Гочев.
Изпълнение
на подовата настилка:
„Мултирок“.

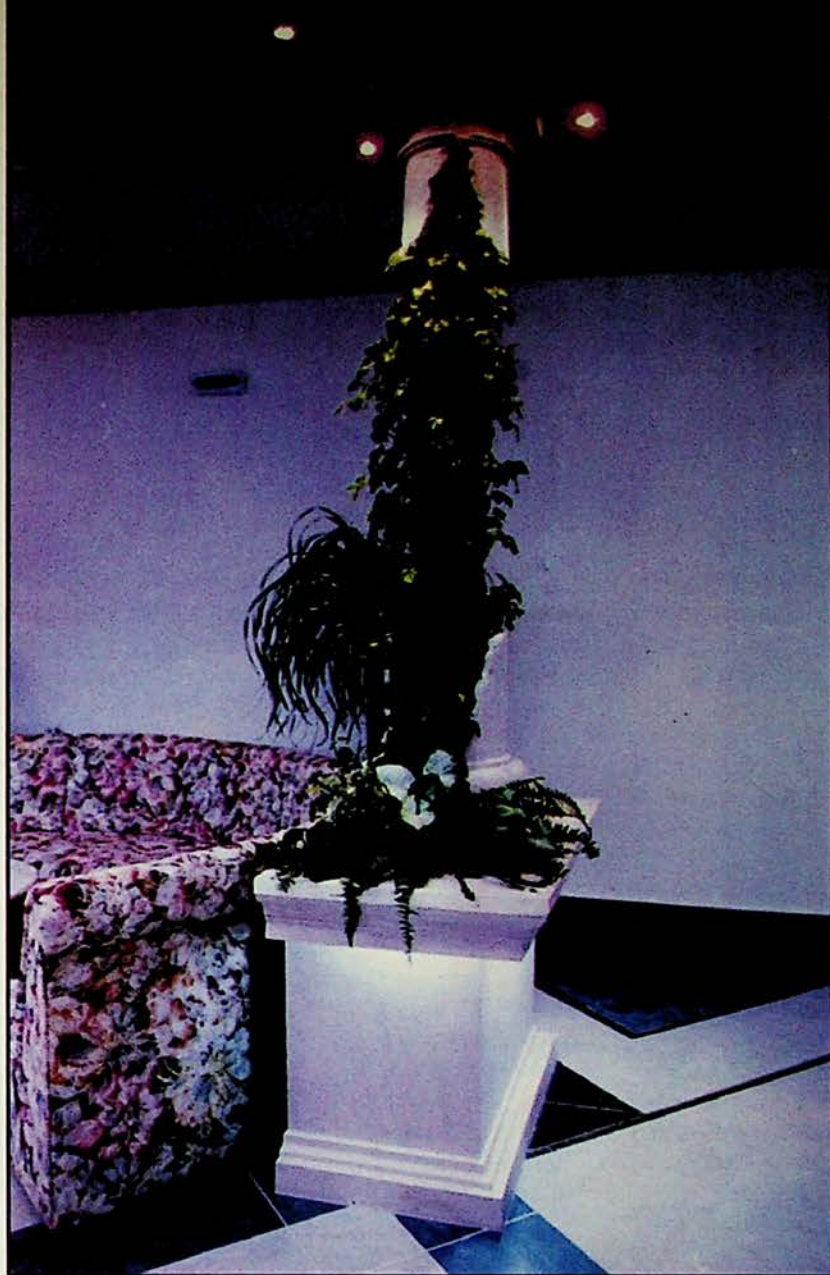
•••
 но съкратени срокове. Упражнява се непрекъснат авторски надзор. Общува се с десетки изпълнители, подизпълнители и доставчици. На основата на детайлното познаване на всички нормативни изисквания архитектът трябва да предложи безупречни проектни решения, да контролира не само строителното качество, но и дали влаганите материали отговарят на съответните стандарти.

В тази ситуация решаващо условие за крайния успех на операцията става *благоприятният психологически климат* сред участниците в нея, обединени от общата цел. Може би най-важното е между клиента и архитекта да съществува *общност на вижданията и вкусовете и доверие*, което последният ще трябва да спечели със своите професионални умения. Тогава нему ще бъде доверен контролът върху формирането на средата чак до такива привидно маловажни подробности като избора на приборите в заведенията и картите с менюто. Това безспорно изисква допълнително напрежение и натоварване, но не е за подценяване. Ако архитектурният резултат в случая може да се прецени като успешен (поне такива са първите отзиви), то това се дължи в крайна сметка на постигнатия синхрон между инвеститор и проектант.

■ ■ ■
Луло Попов

*Зимна градина. Детайл.
 Носещата стоманена колонка
 е вкарана в ПВХ тръба,
 обвита с мъх.
 Постаментът представлява
 цветарник.*

*Ресторант.
 Витражи:
 художник Илия Цветанов.*

GLORIA PALACE HOTEL IN SOFIA

Built in the mid twenties in place of two older houses, hit by a bomb during World War II and reconstructed afterwards, this building has managed to preserve (above first floor level) its Munich Jugendstil facade. After being totally renovated architecturally and structurally reinforced in 1995-1997, what has been successively an unpretentious hotel and an administrative building, now has 30 fully equipped hotel rooms, a restaurant, a lobby bar, a night club, and a winter garden. The design was inspired by existing architecture and by the overall historical spirit of the place; at the same time it is related to the present day, rather than immersed completely into the past. L.P.

ITAL PAINT

Rampado Декоративни мазилки

- **ЕКСТРА УАЙТ** ■ Класическа боя тип "Темпера", но с ценни качества: лекота при нанасяне, изключителна ефективност и икономичност. Само за вътрешно боядисване на стени, тавани, стълбища, сервизни помещения, магазини, офиси, кухни, бани, гаражи и др. Този тип боя може да бъде нанасяна на всякакви повърхности, стига да са предварително обработени, позволява на стените да дишат, има абсорбционни свойства, не се лющи и е бактерицидна.
- **СПЕЦИАЛПЛАСТ Н** ■ Бяла матова боя, дишаща за вътрешно боядисване на стени. Водоустойчива - на основата на безвредни, нежълтеещи с времето си синтетични смоли.
- **СПЕЦИАЛПЛАСТ Ф** ■ Бяла боя за декорация на фасади. Може да се полага върху варова шпакловка, вароциментова мазилка, гипсов фазер, етернит и др. Покритието е водоустойчиво и с необходимата еластичност, за да запази мазилките от атмосферните влияния.
- **МАРМОПЛАСТ** ■ Фина шпакловъчна смес за работа върху бетон, мазилки, варови шпакловки. "МАРМОПЛАСТ - МР 40" е сух прахообразен продукт, базиран на минерални свързващи вещества, предназначен за употреба при външни и вътрешни условия, върху здрави основи от бетон, варови мазилки и варови шпакловки, при които е необходима корекция.
- **РУЛПЛАСТ** ■ Релефно стенно покритие за украса на фасади, тавани, стълбища, цокли, коридори, офиси и др. Има свойството да бъде водоотблъскващо и пластично. Притежава висока механична устойчивост, не дава промени на боята дори и в неблагоприятни зони за полагане.
- **АКРИЛПЛАСТ** ■ Прозрачен изолант (смес от вода и акрилни смоли), който се прилага във всички случаи, в които е необходимо да се регулира абсорбцията (поръзността) на мазилката, с което се избягва напукването, изменението на цвета и т. н., за да бъде добро качеството на боята или мазилката.
- **РУСТИКО** ■ Акрилни смоли с висока спояваща сила и устойчива пластичност, микронизирани, железни, оцветителни окиси и пречистен силициев пясък. Притежава висока механична устойчивост, благодарение на значителната дебелина на пласта и на положените, преди това материали, които с полагането на РУСТИКО се заздравяват и укрепват.
- **ГРАНИЯТО АНТИКО** ■ Декоративно покритие от естествени мраморни късове и паста от синтетични полимери на водна основа. Произвежда се в шест основни цвята: бяло ("Верона"), жълто ("Мори"), сиво ("Карпико"), червено ("Верона"), зелено ("Алпи") и черно ("Абанос"), като отделните цветове могат да се смесват по между си. Може да се използва за окончателна обработка на вътрешни и външни стени. Много подходящ е за изработка на декоративни, многоцветни пана.
- **ДЕКОРПЛАСТ** ■
- **ЛУКСПЛАСТ** ■ Релефно, стенно покритие за вътрешно приложение. Служи за декорация на антрета, коридори, стълбища, цокли и др. Придава релеф на повърхностите върху които се нанася.
- **СТУКОПЛАСТ** ■ Това е фина шпакловъчна маса за мазилки и дърво, дишащо покритие с регулирана поръзност, на основата на безвредни, синтетични смоли във водна дисперсия.

Офис:

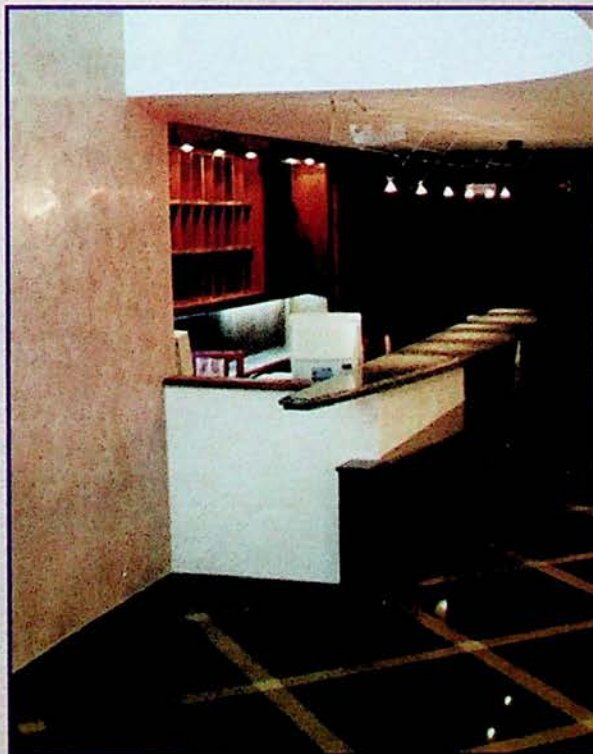
София 1220, Илиенци, ул. 281, № 3

Тел.: 02/93 60 830, 93 60 033; Факс: 02/93 60 019

Хотел "Глория палас", София. Дневен бар и рецепция.
Ефектна мазилка по стените: „УНИЦА“

ДЕКОРПЛАСТ е мазилка, позната в Университетите по архитектура с името

СТУКО ЛУСТРО ВЕНЕЦИАНО.

СТУКО ЛУСТРО ВЕНЕЦИАНО е декоративна мазилка за вътрешни стени, чието използване е с хилядолетни традиции. Производството на СТУКО ЛУСТРО ВЕНЕЦИАНО е било изключително скъпо, а самото полагане - осъществявано от специално обучени майстори, на принципа на сложна топлинна технология. Именно това е и причината, поради която СТУКО ЛУСТРО ВЕНЕЦИАНО излиза от употреба.

По-късно през 70-те години, използването на акрилни смоли в Италия позволява осъществяването на производство на СТУКО ЛУСТРО ВЕНЕЦИАНО при много по-ниски производствени разходи и система на полагане, която е значително опростена. А това от своя страна отново възвръща славата на СТУКО ЛУСТРО ВЕНЕЦИАНО и днес имаме възможността да му се възхищаваме в редица европейски страни.

Обръщаме особено внимание на най-ценното качество на СТУКО ЛУСТРО ВЕНЕЦИАНО, което се проявява при неговото полагане на вътрешни стени. Наличието на мраморен прах позволява проникването на светлината в материала, както и нейното отразяване. Стените, боядисани със СТУКО ЛУСТРО ВЕНЕЦИАНО придобиват жизненост, прозрачност и отразяват цветовете.

По време на самото полагане архитектът има възможност да избира цветовете, нюансите и изключително богатото разнообразие от ефекти, които могат да бъдат постигнати с помощта на съчетаването му с различни материали и начини на обзавеждане.

СТУКО ЛУСТРО ВЕНЕЦИАНО /ДЕКОРПЛАСТ/ е мазилка, която трябва да бъде полагана от специалисти. Ние от своя страна сме в състояние да обучим всеки, който проявява интерес, като самото обучение е безплатно.

Производство:

София, ул. „Банкянско шосе“ 9

Тел.: 02/273 484

Когато камъните проговорят ...

МУЛТИРОК

МРАМОРИ • ГРАНИТИ

*Хотел "Глория палас", София.
Зимна градина. Камени облицовки и
настилка от гранитогрес: "Мултирок".*

МУЛТИРОК е специализирана фирма за внос-износ, производство и монтаж на естествени мрамори и гранит.

МУЛТИРОК притежава производствено-складова база, в която квалифицирани каменоделци с модерни машини за обработка изработват всякакви детайли, плотове, стъпала, маси и други по индивидуален проект на всеки клиент.

МУЛТИРОК разполага с изложбен салон, където всеки клиент може да усети красотата и неповторимостта на естествените материали, както и цветовото им разнообразие.

МУЛТИРОК разполага с няколко групи за монтаж на всякакъв род настилки и облицовки.

МУЛТИРОК има изработени и монтирани множество обекти, сред които банки, офиси и частни сгради в цяла България

София 1202, УЛ. "ВЕСЛЕЦ" N 36
/02/832 640, 833 407, 833 408
ФАКС: 835 978

ПОСЛАНИЯТА НА АРХИТЕКТУРАТА

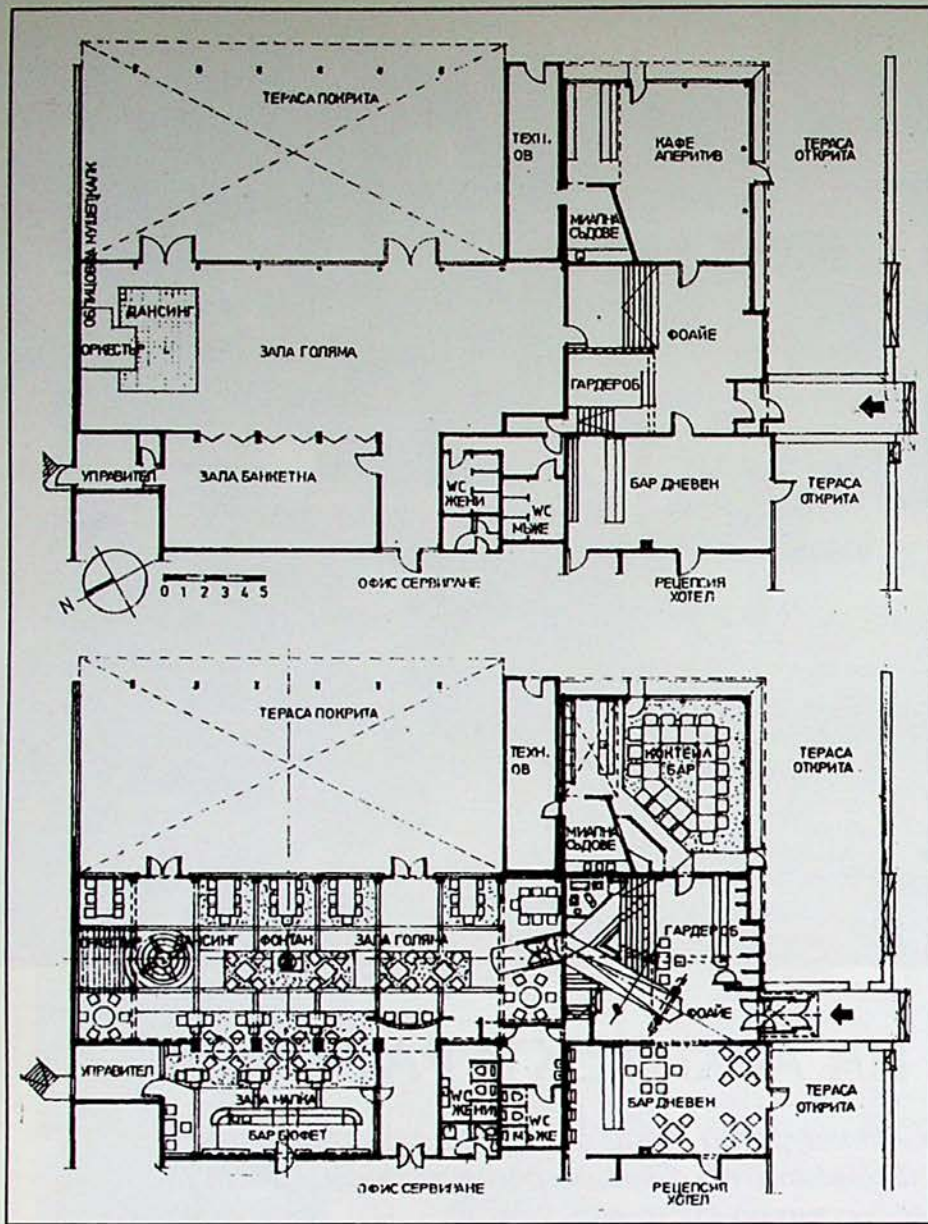
Архитектурата е най-пълният изразител на явленията, тя фиксира обществения живот и дори самата система.

Станчо Веков: За последните години най-красноречив пример са официалните сгради у нас. Ако се направи паралел с тези по света, първото нещо, което бие на очи, е колко нашите сгради са ограничени, стегнати, неотворени към обществото, към света, колко са унифицирани в цялата им парадност и официалност. За мен всички партийни домове наподобяват резиденция "Бояна" - тази твърда хоризонтала, която ляга и похлупва цялото - най-красноречивият символ на системата. Не може да има индивидуалност, не може да има дори излизане извън определени стереотипи, наложени от официален орган, организация или ведомство. Това е абсурд, защото архитектурата е индивидуално творчество.

В нея по най-комплексен начин се отразява цялата философия, същността, природата на индивида. Тази информация се връща обратно върху хората, които я създават. Архитектурата се съпреживява, тя се използва, употребява се и в този смисъл нейните послания са много по-дълготрайни и с много по-силен резонанс, отколкото на едно сценично изкуство, да кажем.

•••

3, 4

•••

Това може да се сравни с една непрекъсната методична работа, която формира съзнанието на цели поколения.

А. Д.: Някакъв пример за философските идеи, вложени в твоите сгради?

Ст. В.: Всяко изкуство, включително и архитектурата, е и една комплексна наука: подлежи на усвояване в определена степен. Човек може да се научи да рисува, да композира, да пее в известна степен и до определен таван. Толкова, колкото са неговите възможности. Но постиженията стават отук нататък, когато натрупаният опит може да бъде изразен обратно, когато се появяват нови явления от необичайното използване на целия този обем от знания и човешки опит. И в такъв смисъл явленията в архитектурата са следствие на един цикъл, на натрупан опит, който се реализира за определено време, кристализира и след това дълго време е един модел. За постигнатото ниво, за полученото качество най-чистият изме-

рител е времето.

За мене най-същественото е средата, която формира типа, архитипа. Ако погледнем в по-широк културен аспект човешката история, сградите, оставящи стълбове и еталони, са тези, при които мащабът покорява, покорява връзката с мястото, със средата. Това е уникалното, същественото - има специални такива течения - за органична архитектура, за антропософска архитектура и т.н. - когато мястото може да бъде дешифрирано или информацията на мястото бъде претворена чрез средствата на архитектурата.

Опитът се оказва ценен точно в това - всеки един от нас да преоткрие за себе си всеизвестните истини и да намери интерпретацията на тези истини като нещо, което се реализира, като някаква посока на действие.

Напр. синият цвят на сградата на ул. "Дунавска" във Видин идва и заради името, и заради мястото, дори и заради това, че този цвят е непопулярен, незаслужено пренебрегван, и заради историята. Ако се върнем в нашата възрожденска архитектура, чиято голяма стойност ни е добре известна, мисля, че всичките ни модерни сгради при едно сравнение може да отидат съвсем на заден план пред постижения, направени от най-често самоуки майстори. Как са го постигнали? Благодарение на опита, на построеното, на контакта със средата и с възложителя. Та те са използвали едно синьо, тъмен кобалт, което на пръв поглед в съпоставка с кафявото дърво би могло да бъде много оспорвано. Но въздействието е необичайно и въпреки това много силно. Оттам идва и моята идея да използвам този цвят. Но това е съвсем друго синьо - подчертава връзката с реката, на няколко нива може да бъде направена връзка с мястото, с града, с конкретната ситуация, дала живот на сградата и усимила съпреживяването и възприемането ѝ. Като кодирана информация, събрана от много посоки.

А. Д.: Как идва при теб идеята, работиш ли с много варианти?

Ст. В.: Различно. Идеята може да дойде често пъти съвсем случайно, от несъществени на пръв поглед елементи. Ето например "Бонония" - такъв двигател и повод са името на обекта, латинското име на Видин или по-точно на римския кастил и след това конкретната физическа среда, в която открих елементи, заслужаващи внимание, като например една чудесна каменна стена от мушелкалк, квадрова, с лек релеф, която при едно осветление оживява. Тя стана поводът цялото изграждане на интериора да бъде подчинено на нея - тя да бъде експонирана като гръб

- 1, 2 - Ресторант "Бонония", Видин, фрагмент от интериора на фоайето
- 3 - Разпределение на сградата преди реконструкцията
- 4 - Разпределение след преустройството
- 5 - Общ изглед от интериора на ресторантската зала
- 6 - Главният вход на ресторанта
- 7 - Витраж от ресторантската зала, художник: Венера Константинова

на оркестъра. Двадесет години е била покрита с ламперии, маскирана така, че не можеше да се разбере каква ценност представлява. Оттам след това дойде и цветовата гама, възникна концепцията - като един реверанс към археологията, към историята, към паметта на мястото. Проведен е в планировката и в мащаба на залата, защото това е най-същественото, което от моя гледна точка е направено. Един голям ресторант, унифициран както всички от 60-те години, който не беше уютен, нямаше подходящ мащаб, трябваше да бъде приведен в съответствие с неговата чиста функция.

А. Д.: *Направил си невъзможното - изтръгнал си жилото на една стандартна столова...*

Ст. В.: Да, такова беше впечатлението... Аз си спомням (а имаме и снимки) - влизаш и се загубваш. Става ти студено, защото пространството беше неуютно и несепарирано.

Нали целта на пребиваването тук е свързана освен с чисто утилитарни потребности, също и с установяването на контактите. Оттам дойде идеята за почти наново изграждане, за въвеждане на един ритъм. Преоткрих за себе си а-бе-то на архитектурната история - ритъм, пропорции и мащаб. Точно тук усетих колко голяма роля играят колондите в цялото пространство още от Гърция и Египет. Те са мярката, около която човек всъщност се движи и която възприема.

А. Д.: *Как прилагаш традициите?*

Ст. В.: Интересът към традицията идва най-напред от културата. За да оцени човек традицията, трябва да е запознат с историята, бита, културата, изобщо необходимо е натрупване на познания. За да бъде оценена историческата приемственост, която е в основата на традицията. Голяма грешка беше разрушаването на толкова ценни сгради. С тези сгради си отива и паметта на цели поколения, много съществена част от духа на мястото. За мен много труден за решаване е, например, проблемът за съвременната култова сграда у нас. Правят се много конкурси, опити, но те често не са освободени от чисто формални наподобявания. Интересен за нас е опитът на Гърция като единствена православна страна с непрекъсната традиция в развитието на храма за тези 40 години. Докато в почти всички бивши социалистически страни това е бяло поле - един чисто архитектурен проблем, който трябва да бъде решен.

Сега ние можем да използваме целия културен опит на човечеството от всички възможни религии. Там някъде (във

•••

5

6

7

...
 Вселената) чрез всички тия образи и пространствени решения е и нашето място.

А. Д.: *От какво се роди желанието ти да бъдеш архитект?*

Ст. В.: От детските си години си спомням, че с голямо удоволствие моделирах с пясък на брега. След това в основното училище много обичах географията - направих първия си макет в осми клас, макет на град. Казваше се "Мечта". Този измислен от мене град беше по информация от географията, от илюстрираните картички. Много силно впечатление ми правеха градските структури. Разбира се, моят град беше от жилищни блокове, защото тогава това беше моделът - различни квартали, при това обособени в жълто, в червено, зелено... вероятно в мащаб 1:1000.

Като ученик за мене беше удоволствие на рисувам. Занимаваше ни моят много добър учител Кр. Кръстев. Рисувах изгледи, по подобие на пощенските картички, от моя град, различни перспективи от птичи поглед и др.

А. Д.: *А кой те насърчи?*

Ст. В.: До постъпването си в Архитектурния факултет не съм познавал архитекти. Колегата Бузов е мой втори братовчед по майчина линия. В началото работех с него и съм много доволен от това, на което той ме научи. Беше голям професионалист. Петър Бузов вече не е между живите.

А. Д.: *Кои други имена споменаваши с благодарност?*

Ст. В.: С благодарност си спомням за моите преподаватели във ВИАС. С проф. Никифоров съм имал възможност и да работя. Като дипломант в неговата катедра. Смятам, че дължа много и на проф. Стоичков, на професорите Борислав Стоянов и Бърбениев.

А. Д.: *Какъв пример би дал за ав-*

тор или личност, повлияла върху творчеството ти?

Ст. В.: Не отчитам влиянието буквално. То стига по много различни пътища. Най-често е неосъзнато, след натрупан личен опит или свързивян чужд. Затова и не мога буквално да кажа, че този обект е повлиян от еди кого си. Често може да е повлиян от нещо, чуто или видяно след години. Така също и от най-големи автори - като Аалто, Сърлинг или Фостър, чиято философия на формите е твърде разнопосочна, но еднакво безупречна, кристализирала, четлива.

А. Д.: *Как са се развивали твоите архитектурни вкусове? Получава ли вдъхновение от сътрудниците си?*

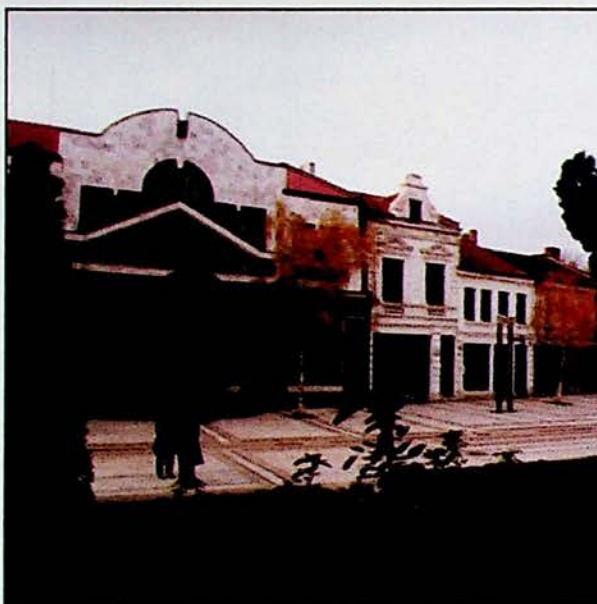
Ст. В.: Темата, върху която работя, това е синтезът. Разбирам го не формално - да се окачи някъде нещо, а като по-дълбока връзка между изкуствата, залегнала още в концепцията.

Ресторантът е повод за разнообразно съчетаване на различни средства на изкуствата. В този смисъл с художничката Венера Константинова сме съмишленици. Изкуството на витража е много силно въздействащо и на атмосферата, която то създаде вътре, смятам, че се дължи крайният резултат. Мисля, че като един от най-добрите художници в този бранш тя притежава изключително чувство за структура, което много ценя и което ми допада. Силата на нейните витражи е, че те излизат от конкретната тема и са инспирирани от автентични археологически обекти, което вкарва още информация в цялото. Без това въздействие смятам, че интериорът нямаше да бъде същият.

А. Д.: *Какво би казал на по-младите от тебе, тези, които сега започват?*

Ст. В.: Искам да им кажа, че тази професия е трудна, изисква да й се отдаде много време, много търпение - не леко постижимо за един млад човек. Не е за всички. Ценностните неща не стават много лесно, искат много време и много себеотдаване. И да не се страхуваме да приемаме изискванията на другите, защото често те може да провокират много по-интересни решения, отколкото е нашето собствено виждане за нещата. То все пак остава ограничено в нашите професионални рамки, инерция и рутина, докато някои от интересните обекти и по света са станали благодарение или на много интелигентни меценати и инвеститори, или на съвпадение на вижданията и на двете страни: на този, който поръчва, и на онзи, който приема поръчката. Често пъти дори заслугата за едно архитектурно явление е изключително на инвеститора.

Разговаря арх. Анна Добринова

8 - Сградата на Банка земеделски кредит
 9 - Фрагмент от интериора.
 художник: Венера Константинова

АРХИТЕКТУРА

ГОДИНА ЧЕТИРИДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТА
СЪДЪРЖАНИЕ

Издание на Съюза на архитектите в България

Адрес на редакцията:
1504 София, ул. "Кракра" 11; тел 463 103

A Journal of architectural design,
architectural theory and criticism.

Published by the Union of Architects in Bulgaria

Address: Bulgaria, 1504 Sofia,
11 Krakra st. Phones: 463 103

Издава: ЕФ "Вълков - арт"

Редакционен съвет:

проф. Илия Калайджиев - председател,
доц. Веселина Троева,
ст.н.с. Константин Бояджиев,
ст.н.с. Петко Еврев, Иво Пантелеев,
Димитър Андрейчин, Дунка Герганова

Владимир Дамянов, Лидия Кръстева-Шилева, Георги Андреев

И. д. гл. редактор Росен Вълков
Зам. - главен редактор Лило Попов

Художник Люсиен Нинова
Редактор Мариана Русинова

Компютърна графика: Анна Георгиева,
Добрин Добрев, Сотир Лазарков

Технически редактор Кирил Настрадаинов
Коректор Анна Стаменова

Снимките в броя са на Иван Чехларов,
Добрин Керестелиев, Николай Стефанов

Първа корица: хотел "Глория Палас",
интериор, автори: "Сдружени архитекти" -
арх. Красимира Попова,
арх. Димитър Гочев, арх. Мария Дилова,
арх. Лило Попов

снимка: Николай Стефанов

Печат: СД РАКУРС, ул. "11 август" 4а

Формат 1/8 - 60/90

Печатни коли - 8

Подписана за печат на 18.VI.1997 г.

Излязла от печат на 30.VI.1997 г.

Периодичност - 6 книжки в годината

Годишен абонамент - 2400 лв.

БЪЛГАРСКА АРХИТЕКТУРА BULGARIAN ARCHITECTURE

2 Лило Попов
L. Popov

ХОТЕЛ "ГЛОРИЯ ПАЛАС" В СОФИЯ
GLORIA PALACE HOTEL IN SOFIA

ПОЗИЦИЯ ATTITUDE

13 Станчо Веков
S. Vesov

ПОСЛАНИЯТА НА АРХИТЕКТУРАТА
THE MESSAGES OF ARCHITECTURE

АРХИТЕКТУРА ЗА ВСИЧКИ ARCHITECTURE FOR ALL

20 Хенри Плакроуз
Henry Pluckrose

ОБУЧЕНИЕ ЧРЕЗ ЗАСТРОЕНА СРЕДА
EDUCATING THROUGH THE BUILT ENVIRONMENT

АРХИТЕКТУРНА ИСТОРИЯ HISTORY

24 Добрин Желева
D. Jeleva

ПЪРВИЯТ МОДЕРЕН ЖИЛИЩЕН
КОМПЛЕКС В СОФИЯ /ЖК "ИЛИНДЕН"/
THE FIRST MODERN RESIDENTIAL
COMPLEX IN SOFIA

ИНТЕРИОР INTERIOR DESIGN

34 Людмил Димитров
L. Dimitrov

ОФИСЪТ НА "АРКА-СТУДИО" В СОФИЯ
ARCA-STUDIO OFFICES IN SOFIA

38 Иво Пантелеев
I. Panteleev

МАГАЗИНЪТ ЗА МЕБЕЛИ "ЛЕОНТАРИДИС
БУЛТРЕЙД" В СОФИЯ
LEONTARIDIS BULTRADE FURNITURE SHOP
IN SOFIA

АРХИТЕКТУРНИ КОНСТРУКЦИИ ARCHITECTURAL STRUCTURES

41 Млаген Мирянов
M. Miryanov

ПОКРИВНИ ОСТЪКЛЯВАНИЯ СЪС
СЪВРЕМЕННИ НОСЕЩИ КОНСТРУКЦИИ
ROOF GLAZING

КОНКУРСИ COMPETITIONS

47 Мила Никифорова
M. Nikiforova

ИДЕИ ЗА ОБИТАВАНЕ НА ГРАДА
EUROPAN: HABITER LA VILLE

ПОРТРЕТИ PORTRAITS

52 Олга Лозанова

ИНТЕРВЮ С РИКАРДО БОФИЛ
O. LOSANOVA TALKS TO RICARDO BOFILL

СВЕТОВНА АРХИТЕКТУРА WORLD ARCHITECTURE

56 Хосе Пизаро
Jose Pizarro

ЦЕНТЪР ЗА ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ
В ЗУМАРАГА, ИСПАНИЯ
MENTAL HEALTH CENTER IN ZUMARRAGA, SPAIN

60 Георги Станишев
G. Stanishev

СУРОВА СРЕДА
COOL CONTEXT

АРХИТЕКТУРА ЗА ВСИЧКИ, ИЛИ КАК АРХИТЕКТИТЕ ДА УБЕДЯТ ОБЩЕСТВОТО, ЧЕ СА МУ НЕОБХОДИМИ

Когато в средата на 1996 г. списание "Архитектура" и ръководството на Съюза на архитектите в България започнаха разговори по темата "Архитектурата в периода на преход" /сп. "Архитектура", бр. 5/96/, един от най-дискутираните въпроси беше "Архитектура и общество".

В продължение на тази дискусия, отново с любезното гомакинство на Инженерингова къща "СТОА" и нейния президент арх. Дамян Стоянов, на 31 октомври м.г. се състоя среща-разговор по темата "Архитектура - медии - общество".

В нея взеха участие арх. Георги Станишев, Владимир Гаджев - журналист, арх. Владимир Дамянов, арх. Лило Попов, Румяна Панайотова - журналистка, арх. Дамян Стоянов, арх. Бойко Кадинов и арх. Росен Вълков. Представяме ви резюме на проведения разговор, в което са подчертани основните разисквани теми.

"Архитектура - медии - общество" е стара, многократно дискутирана в Съюза на архитектите тема, откри разговора арх. **Росен Вълков**. Но въпреки това тя продължава да бъде фундаментална при осмислянето на архитектурното творчество, особено в днешните условия."

Арх. **Георги Станишев** отбеляза разбъркването, разместването на пластове в нашата професия след 1989 година. Според него средствата за информация проявяват изключително слаб интерес към всичко, което се случва в архитектурата. И това не е само тяхна грешка или вина. Това се дължи на **липсата на обратна връзка от страна на професионалистите - архитекти.**

В това отношение в редица страни от Източна Европа вече са ни изпреварили. Арх. Станишев смята, че за да започне натрупване на качество във връзката на архитектите с медиите трябва да има среда от съмишленици или относително напрегнат диалог между същите тези хора, който да бъде плод на многочислени сблъсъци на мнения. По-нататък тази активност би могло да си завоюва собствено пространство в средствата за масова информация чрез създаването на такива продукти като CD-ROM с аналитичен инструментариум в архитектурата или "Интернет"-пространство.

За да се поддържа общественият интерес към професията, за да се лансират добрите резултати, постигнати на архитектурната сцена на България, за да се популяризируют определени стандарти на мислене, Г. Станишев предложи да бъде учредена **годишна национална награда за архитектура**, подобна на известните награди "Прицкер" или "Карлсберг" в световната архитектура. "У нас има популярни архитекти и личности, които биха могли да участват в определянето на подобна награда. Би могло да се отиде още по-нататък - да се помисли за създаването на наградни институционални или неформални структури, защото колегията желае да бъде оценявана от определени типове журита. В момента се присъждат наградите на Съюза на архитектите в България от ежегодните национални прегледи. Но тези награди отразяват, общо взето, административния критерий за качество на архитектурата, тъй като съществуващите критерии за оценка са формирани или чисто инстинктивно, или като съпоставки с днешната западна или световна действителност. От друга страна би бил много полезен отделен разговор за определянето на опорните точки на архитектурата в една изостанала технологична среда, каквато е българската". Арх. **Владимир Дамянов** прие радушно идеята за национална награда, но според не-

го в списъка на нейните съучредители редом със САБ трябва да бъдат включени Международната академия за архитектура, Университетът за архитектура, строителство и геодезия, Министерството на културата, Министерството на регионалното развитие и благоустройството, Българското национално радио и Българската национална телевизия. Така Дамянов разчита архитектурата не само да се изравни като представяне с другите изкуства, но преди всичко да се възстанови връзката на архитекта с клиента - с този, който потребява архитектурата и я деформира, който от позицията на парите си командва колегията. "Днес срещу нас стои един определено неподготвен клиент, твърди Вл. Дамянов. Този клиент трудно обяснява какво иска и почти никога не възприема това, което му се предлага. Изхожда от модела на панелното жилище и диктува своя вкус на проектанта. И нашето братя изпада в ситуация на беззащитност, в която, ако отстоява малко по-твърдо позициите си, ще бъде отритнат и ще загуби работата си.

В този смисъл ние трябва да преведем своите знания, своите възможности на езика на клиента. Защото един образован клиент по-лесно ще възприеме архитектурната идея и ще се съгласи тя да бъде осъществена. А сега се стигна дотам архитектът да бъде заменен от предприемача. И това още един път доказва, че ние отново по най-глупавия начин губим влияние в обществото.

Обществото трябва да бъде научено да познава професията на архитекта. Така, както детето с молив в ръка се учи да рисува, както се учи да слуша и да познава музиката, така то трябва да се учи да познава и да потребява архитектурата. За мен това е единственият път да постигнем разбиране на нашето творчество и сега Съюзът на архитектите трябва да работи за своята кауза, иницирайки, органирайки и финансирайки началото на подобна стратегия".

Журналистът **Владимир Гаджев** отхвърли направеното предложение за учредяване на архитектурни награди. Според него у нас провеждането на конкурси все още е прекалено порочно занимание, на практика медийното пространство е "запушено" и съществува тотална неинформираност на цялото общество. То от своя страна не е в състояние да решава сериозни и големи архитектурни задачи. Остава единствената реална цел - да се постави началото, да се

насочат всички усилия в областта на едно **тотално архитектурно образование - като се започне от децата и се свърши с президента на държавата.**

Би трябвало да се мине и през всички степени на образование, да не остава само специалното образование в УАСГ, а да има такова и във всички останали вузове, включително и в тези, които подготвят медийни специалисти.

"Архитектурната мисъл, каза Гаджев, се разви във вътрешния - гилдийн, техничен и технологичен смисъл на понятието. Там, където нещата опират до връзките с обществото, до социологията на архитектурата, там не е направено абсолютно нищо. В резултат на това ние нямаме нито добре развита социология, нито философия, ние нямаме модели, които би трябвало да следваме, след като знаем, че технологически сме много изостанали. Получи се един парадокс - технологически сме на едно твърде примитивно равнище, а индивидуално всеки архитект е на доста високо интелектуално, мисловно, философско равнище. Възниква дилемата: дали архитектът да се реализира в рамките на краткия човешки живот, приемайки някои условности, т.е. да бъде конформист, или да бъде гражданин и да си стои вкъщи. Познавам и едните, и другите. Познавам превъзходни интелектуалци, които не реализираха нищо, познавам и не по-малко превъзходни интелектуалци, но не такива граждани, които изградиха някои нелоши обекти.

При това положение през последните четиридесет и пет години обществото си остана абсолютно незапознато с това що е архитектурата. А в действителност в историята, както казва Радичков, остават камъните и буквите. Сега ще остане не толкова архитектурата, колкото интелектуалният продукт. Програмата "Архитектура за всички" е нещо изключително хубаво, стига да може да се внуши на необходимия брой луди глави да я подхванат. Трябва да се подготвят и лансират немалко програми - от управленския цикъл през държавното образование, през обществените структури до частното образование - задача за десет човешки живота. Колкото до медийната политика, продължи Гаджев, положението там е отчайващо. Все по-категорично започва да се очертава ролята на посредника, на агента, който осъществява връзките с обществеността. Твърде много ведомства, твърде много институции си създадоха такива служби механично, по инерция, без подготвени за тази цел хора. А по света подобни специалисти се обучават и САБ и УАСГ трябва час по-скоро да започнат да мислят за създаването и отглеждането на такива кадри.

Според мен няма по-подходящ начин да започне да се гради най-напред общество, после демократично общество и накрая гражданско общество от архитектурното образование. Защото това образование означава да се учиш да обитаваш града, да живееш в изградена среда то означава да

се съобразяваш с другия и другото, а всичко това в момента ни липсва", заключи Владимир Гаджев.

Според домакина на срещата-разговор арх. **Дамян Стоянов** за вдигането на рейтинга на професията очевидно е нужна стратегия, включваща в себе си много фактори като просветителство, информация, образование, пропаганда. Това са все елементи, резултатите от които се разполагат по-далече във времето и затова изискват повече инвестиции. А инвестирането не е в приоритетите на нашата държава. За съжаление то не е в стила дори на тези, които имат възможности да го правят. И за добро или за лошо, ние засега можем да разчитаме на структурите, които са около нас - Съюзът на архитектите, камарата, някои ведомства.

И за арх. **Лило Попов** професията на архитекта не присъства в обществото така, както трябва да присъства. "Медиите са този посредник, каза той, който довежда едно явление до съзнанието на обществото. Шом явлението не е отразено в медиите, то не съществува и в общественото съзнание. В архитектурата има нещо кастово, гилдийно, затворено, което я прави трудно достъпно за останалите. Затова въпросът е как да преодолеем тази недостъпност, как да отворим професията си към обществото. По ред причини, обективни или исторически утвърдили се, архитектурата няма популярността на другите изкуства. В САБ е необходим човек за връзки с обществеността, който не толкова да запознава с проявите, предстоящи в съюза, колкото да оповестява събитията в архитектурата изобщо и да стимулира присъствието на архитектурата в медиите. Не бива да продължава практиката при освещаване на черква или банка по телевизията напр. да се показва инвеститорът - мъщ бизнесмен, а нито дума да не се споменава за архитекта. Един такъв служител за връзки с обществеността би трябвало да реагира предварително и да не допуска да липсва подобна информация. Страхувам се, че както ръководството на съюза, така и цялата колегия недооценява тези проблеми. Ние не можем да осъзнаем

връзката между повишаването

на обществения престиж

на архитектурата и нашата собствена позиция като творци.

Не можем да искаме да ни уважават другите, след като не сме направили нищо за издигането на престижа на тази професия. Според арх. **Бойко Кадинов** ние сме попаднали в някакъв артезиански кладенец. Слушаме за "архитект на промяната", за "архитект на перестройката", за "архитект на мира", т.е. архитект е дума, която се е освободила от съдържанието си на професия. И от тази гледна точка ни предстои тежка битка. Не само у нас, твърди Кадинов, медиите не се интересуват от архитектура. Във Франция като се изключат придворните архитекти, чиято роля е да облекат една политическа мантия, обществото не се интересува от

архитектура. И ако ние не сме сигурни дали медиите имат нужда от архитектурата, то **архитектите категорично се нуждаят от медиите.**

След като има Съюз на архитектите, който не се вълнува особено от професията на архитекта, от гражданския и социалния статус на колегите, включително и от имиджа им, то очевидно този вакуум трябва да бъде запълнен. Има достатъчно хора, които ще дойдат на добра воля, за да направят една програма и да дадат началния тласък за нейното изпълнение.

И мисля, че ние трябва да бъдем агресивната страна. Работна група може да направи контакти с телевизията, с министерството. В нея няма да бъдат включени служители на Съюза на архитектите, защото те имат друга философия и друга нагласа. Това ще бъдат хората, които с единия крак са в полето на творчеството, а с другия - на обществото, които чувстват нужда този професионален статус да се промени. И, разбира се, сред тях задължително трябва да бъдат привлечени младите", заключи Б. Кадинов.

Журналистката **Румяна Панайотова** обаче смята, че пътят на утвърждаване чрез медиите е твърде дълъг, защото хората нямат отношение към абстрактните професионални проблеми, а се вълнуват от чисто прагматичните решения на своята съдба. И ако архитектът изпусне момента да докаже, че той е необходим на тези хора, това ще остане за негова сметка. Прекрасна социална утопия е да се мисли за повишаването на архитектурната култура на обществото като цяло, след като има значително по-прости и радикални решения.

Единственият начин архитектите

да променят своя имидж е да докажат на обществото, че са му необходими.

Чрез медиите пътят е дълъг - не са много хората, които вярват на архитектите, а от гледна точка на журналиста подобна тема не е и атрактивна.

В заключение арх. **Росен Вълков** призова да бъде създадена работна група, която да се ангажира с разработването на програма по темата "Архитектура за всички". "Надявам се, заяви той, че една широкомащабна, интелигентна и упорита, дълговременна стратегия ще осигури масираното присъствие на професията в обществото, а архитекта ще постави в редиците на нужните на нашето всекидневие професионалисти." ●

ОБУЧЕНИЕ ЧРЕЗ ЗАСТРОЕНАТА ОКОЛНА СРЕДА

Хенри Плакроуз практикува като учител в Лондон в началото на петдесетте години.

През 1968 г. става директор на училище, а през 1986 г. напуска този си пост и концентрира усилията си в писане на книги и четене на лекции.

От 1960 г. е написал повече от 180 книги за деца и още 30 - за възрастни читатели.

Изяснял е лекции на много курсове и семинари в различни страни, включително България, Канада, Ейре, Финландия, Франция, Германия, Хонконг, Малта, Сингапур, Швеция, САЩ, Югославия.

Позволете ми като увод да разкажа как започнах да се интересувам от връзката между архитектурата и обучението на малки деца. Така читателите лесно ще разберат, че подходът, който възприех, е свързан преди всичко с интересите ми като историк и възпитател, а не толкова с личното ми и задълбочено изучаване на понятия като: носещи стени, ребра на покривна конструкция, обтегачи на сводове или кълъпи за отливки.

В края на 50-те години училището, в което работех, възприе курс на обучение, свързан с местоположението му. Десет-единадесетгодишните, за които отговарях, бяха

поканени /в рамките на един училищен проект/ да отговорят на редица въпроси за околната среда. Започнахме със съвсем простия въпрос: кога е била първоначално заострена тази част на Лондон? Това веднага доведе до анализ на местните сгради. Ето как класифицирахме сградите в нашия регион: къщи, училища, фабрики, жп гара, черква, поща и кино. Какво ни говори това за използването на земята? Последваха въпроси за времето на изграждане. По-стара ли е сградата на пощата от заобикалящите я сгради? Черквата /от 1870 г./ преди или след тях е строена? Как да разберем това? Разгаждането на тези въпроси породих други. Защо строителите на гари са избрали точно това място за жп станция? Как е прокарано трасето на жп линиите? По какви съображения то минава над малката река по продължение на двете главни шосета? Защо мостовите са изградени от стомана, а не от камък и тухли? Как е изглеждал нашият квартал преди да бъдат построени тези съоръжения?... И отново, и отново повтарящият се въпрос: "Как да проучим всичко това?"

Простото изучаване на описаната ситуация поражда детската оценка, че всяка сграда, всяко нещо, добавяно от човека в природния пейзаж, представлява момент от миналото. Казано другояче, всяка архитектурна намеса в пейзажа е отпечатък история. По този начин в началото на кариерата си като учител бях заинтересуван от връзката между изучаването на историята и учебния модел, изискващ от младите да се проявят като изследователи на историческото минало посредством застроената околна среда. Тъй като пристъпихме от книжните познания към знания, основани на личната наблюдателност и способността да се задават въпроси, възрастният /т.е. аз/ и всяко дете в моя клас започнахме да гледаме на заобикалящата ни среда с един нов, свеж поглед. "Защо сградите, строени в един и същи период, имат прозорци и врати със сходна форма?" - ме попита един десетгодишен, докато проучвахме фотографии на къщи и черкви от XVIII в. Защо тухлата като че ли замества камъка като преобладаващ строителен материал в средата на XIX в.? Има ли някаква връзка между прокарването на жп линията и затварянето на близкия канал? Тук трябва да спомена, че не можах да отговоря на много от зададените ми въпроси. Това не ме притесни. Мое лично убеждение е, че понякога учителят трябва да допусне незнание... и след това да покаже как да се започне с търсенето на отговори. Вече отбелязах, че моята образователна екскурзия в застроената околна среда започна без предварителен план. Нямахше предварително зададена национална образователна насока за това, което правехме ние в

училище. Стана очевидно, че, окуражавайки децата да наблюдават сградите в тяхната среда и насърчавайки ги да задават въпроси върху това, което виждат, ние задълбочихме тяхното разбиране за културата, стила на живот и технологиите в историческото ни минало. Образователното значение на това, което открихме по отношение на процеса на изучаване, беше манифестирано чрез качеството на детските отговори. Впоследствие обсъжданите въпроси доведоха до писмена работа - това да гледаш и да "виждаш" /много от нас гледа, без никой да виждат/ премина в направата на архитектурни рисунки с високо качество, подготвянето на тетрадки, илюстрирани с карти, планове и диаграми, подкрепящи рисунките и макетите.

Да си се докоснал до един толкова богат начин на обучение и да пренебрегнеш ефекта му върху децата, щеше да е напълно неоправдано. В този етап на кариерата си аз четях и университетски курс от лекции на учители по изкуствата. Тези моменти на професионален обмен ме окуражиха да набележа главните теми, които бяха в основата на училищното изучаване на изградената околна среда. От чертажите се направения най-значими бяха:

А. ИСТОРИЯ НА МЯСТОТО

Как хората от миналото са определяли местоположението на селището? Дали е било избрано заради по-добрата възможност за самообрана, като разположение на важна река, заради наличието в близост на водна енергийна мощ или като естествен кръстопът? Подобни географски съображения понякога са били второстепенни по отношение на езотерични или политически такива: изграждане на манастир или черква около "свещено място, насърчило вследствие формирането на селището около техните стени, или амбициите на един национален водач /Чаушеску, Хитлер, Жорж Помпиду/ да бъде увековечен чрез изградена в негова чест архитектура.

Б. КЛАСИФИКАЦИЯ НА МАТЕРИАЛИТЕ

Защо точно определени материали са били използвани за изграждането на дадена сграда? Били ли са избирани такива, произведени на място /допускаме зависимост от близкостояща кариера или тухлена пещ/, или материалите са доставени от по-далечни области, показвайки по този начин, че създадените по това време структури на организация на работа и търговия са достигнали определено ниво на напреднало развитие? Тук, разбира се, можем да бъдем романтични и да си позволим да се учудваме /подобно на детето в публикуваната към текста поема/. Ако дървото, камъкът, тухлата можеха да говорят! Една разходка из Стария Пловдив с младежи, насърчвани да изследват строителните материали на къщи-

те, черквите, пътищата и амфитеатъра, може да предизвика удивление от технологичните умения на отдавна живели поколения и от начина, по който дървото, камъкът и тухлата са се вписали в околния пейзаж. Това изучаване на строителните материали може да включи и неща като плоско стъкло, стомана, желязо, пластмаси и съвременна керамика. Използването и обработката на нови материали, както приносят им в развитието на нови архитектурни стилове, насочва децата към мястото на дадена сграда в историята.

В. ЗНАЧЕНИЕ НА ФУНКЦИЯТА

Всеки "белег", които човек е оставил в пейзажа, поставяйки един камък над друг, има своята цел. Два ключови въпроса, изучавайки изградената околна среда, са: "Защо сградата е разположена там?" и "За какво е била използвана?". Често следват и два допълнителни въпроса: "Кой я е построил?" и "Кога?". Може например да се организира група деца да посетят черквата. Ако приемем сградата за произведение на изкуството, всеки от въпросите, изброени по-горе, е уместен. Принциплът, обуславящ този подход, по-нататък може да бъде разширен и приложен от частния случай към общото. Защо толкова много черкви са построени в Европа/ между 1100-1400 г.? Защо замъците загубват значението си след 1600 г.? Защо извънградските супермаркети изместват традиционните търговски центрове в големите градове на Северна Америка и Западна Европа?

Г. ЗНАЧЕНИЕ НА ПРОМЯНАТА В ТЕЧЕНИЕ НА ВРЕМЕТО

Изучаването на принципите неизменно води до въпросите за промяната. Нека да илюстрираме това с пример от Швеция. Той е показателен как промяната на функцията на сградата се е превърнала в международно явление. Остров Юланд е известен с вятърните си мелници. Има ги почти във всяко селище. Разположени поединично или в редици, те ни връщат назад във времето, когато селското стопанство на острова е процъфтявало, а мелничарят е бил почитан и уважаван член на местното общество. Сега много от мелниците са запустели, вятърните им крила - останали като знак за културното им минало. Някои, обаче, имат нова роля. Обновени, те приютяват семейства. Минало и настояще се преплитат. Сега складът за зърно е гараж. Вятърните крила са застопорени. Телефонни и електрически кабели свързват старите мелници със съвременния свят. Приканвайки децата да поставят въпроси във връзка с функцията на сградата, ние ги учим, че всеки предмет /та дори и най-странната архитектурна приумица/ има история и това свързва миналото с настоящето и бъдещето.

Д. ЗНАЧЕНИЕТО НА ДЕТАЙЛА

Лесно би било окончателно да очароваме децата, канейки ги например да се насладят на великолепието на една красива сграда или да оценят някой мрачен празен склад, разположен по продължение на обрасъл с плевели канал. Независимо от факта, че младите хора напълно биха оценили тези неща, очите и съзнанието им са много

по-способни да се насочат към детайла. Работейки с деца /а също и с преподаватели/, аз ги поощрявах да наблюдават детайлите вътре в сградата - формата на вратите и прозорците, вида на стените и конструкцията на покрива, каменната украса, тухлите и метала, надписите, височината, разположението и формата на камините, ключалките, пантите на вратите. Разглеждайки по този начин серия от сгради през различни периоди, всеки от участниците придобива "персонален склад" за сравнение. Това в един кратък период помага на учащите се да интерпретират видяното. Точно на този етап започват да се усвояват архитектурните термини, напр. думи като колонада, столица, превръзка на зидария, капандура, фронтон, мазилка.

Всяка от тези разширени области на изучаване може да се обогати с литература. Например английски ученик, живеещ в Мидланд, може да обогати познанията си за викторианската епоха /XIX в./ чрез романите на английския писател Чарлз Дикенс. В "Помъртните записки на клуба Пиквик" четем за: "Безразборно разпръснати покрай пътя къщурки, потискаща атмосфера, браздите от пепел и тухлен прах, дълбоката червена здрачевина на пешите, гъстия пушек, стелещ се тежко от високите комини, огньовете, идващи от огромните машиниари на градските фабрики, стремителните къла от пара, мъртешкото дрънкане на машините." Много подобни примери може да бъдат открити в писанията на Балзак, Чехов, Достоевски, Ибсен, Мопасан, Толстой.

Историческите документи, картите, дневниците, репродукциите на известни произведения /напр. на творци като Гауди/ и статии във вестниците разказват за строежите в миналото /напр. за конструкцията им, опожаряването им, опасността от разрушение/ и служат за вдъхването на живот на тухлата и камъка, за персонализирането на сградата, нещо, с което ние, човешките същества, трябва да влезем в диалог.

Позволете ми в заключение като учител да се върна към моето лично пътешествие в архитектурата. Нарастващият ми интерес към изградената от човека околна среда ме насърчи през 1971 г. да напиша книга за преподаватели, в която да отразя по какъв начин "духът на мястото" може да доведе до "дух на изучаване". Тази книга, отправена към учителите, беше последвана от серия книжки за деца, в които разглеждах специфични видове сгради. Като издател бях облагодетелстван в избора на заглавията, върху които исках да пиша /напр. "Замъци", "Къщи"/, и да поръчам на заинтересувани колеги да публикуват книги в техните области /напр. "Селскостопански сгради", "Магазини и пазари", "Пътища"/. Всяко заглавие трябваше да даде кураж на младия читател /от 9 до 14 г./ да гледа, търси, задава въпроси и да документира чрез бележки, рисунки, карти и снимки. Наскоро написах четири нови заглавия, тясно свързани с изискванията на националната образователна програма.

Тази статия е мое лично изявление. Много съм горд да подчертая, че съм само една малка част от широко движение, елементи от което откриваме в училищата и универ-

ситетите на Европа. Последните години бях член на образователни комитети в Националното обединение за Англия и Уелс/ организация, която се грижи за сградите с историческо значение/ и Гражданския тръст /подкрепяна от правителството агенция, която се стреми да намери начин за подобряване на местната околна среда и човешкия живот чрез възбуждане на интерес на жителите към мястото, където живеят/.

И двете организации се стремят да насърчат младите хора да поемат отговорност за околното застрояване чрез въвлеченото им в проекти за консервация на селската и градската среда. Един от интересните обекти, предприети от Гражданския тръст, целеше да подкрепи в усилията им осем-десетгодишните да изработят архитектурни карти на тяхната област. Тези карти на сградите и парковете пространства бяха анализирани в посока грижата за тяхното поддържане. Бележките, придружаващи личните доклади, набелязаха изоставени фабрики, сервиси, къщи и магазини в лошо състояние, както и незадоволителните като среда за обитаване и потънали в боклуци зони. Записките, често подготвяни като училищни проекти, довеждаха понякога до почитване на терените, а в някои случаи дори до преразглеждане списъка за поземлено отреждане и промяна на организацията на транспортните трасета.

Грижи за изградената от човека околна среда се полагат не само в Обединеното кралство. През 1989 г. участвах в конференция в Париж, организирана от ЮНЕСКО. Там лекторите от много страни описаха опитите, които се предприемат за запазване на изграденото в миналото. Обща за всички беше вярата, че чрез грижа за миналото, което присъства около нас, качеството на днешния ни живот ще придобие нови стойности. В този процес културата /във висшето и в местните измерения/ трябва да се съхрани, за да бъде поделена с неродените още поколения.

Така затворих кръга. Като историк вярвам, че чрез по-доброто разбиране на миналото ще проумеем по-добре и настоящето. Като учител смятам, че младите хора имат право да знаят как е създадена тяхната история. Та нали националната история често е така добре изписана с тухлите и камъните на сградите, които и принадлежат. Учейки младите да "разчитат камъка", ние им помагаме да проумяват настоящето, а да се надяваме, и бъдещето.

Хенри Плакроуз

Б.Р. Докладът "Магиче хора и архитектурно наследство" е изнесен през 1989 г. пред конференцията на ЮНЕСКО и е публикуван през 1990 г. в "Youth and Heritage International", в Париж

ДЪРВЕН СКЕЛЕТ: КЪЩА С ДЪРВЕНА НОСЕЦА КОНСТРУКЦИЯ

Преди 700 години, когато гори са покривали по-голямата част от Британските острови, дървото е било най-често използваният строителен материал.

Дървени греди с голямо сечение са били добивани от стволите на дърветата и са били употребявани за конструиране на здрав скелет. Тази дървена конструкция е носела покрива и стените на къщата.

ИНФОРМАЦИЯ

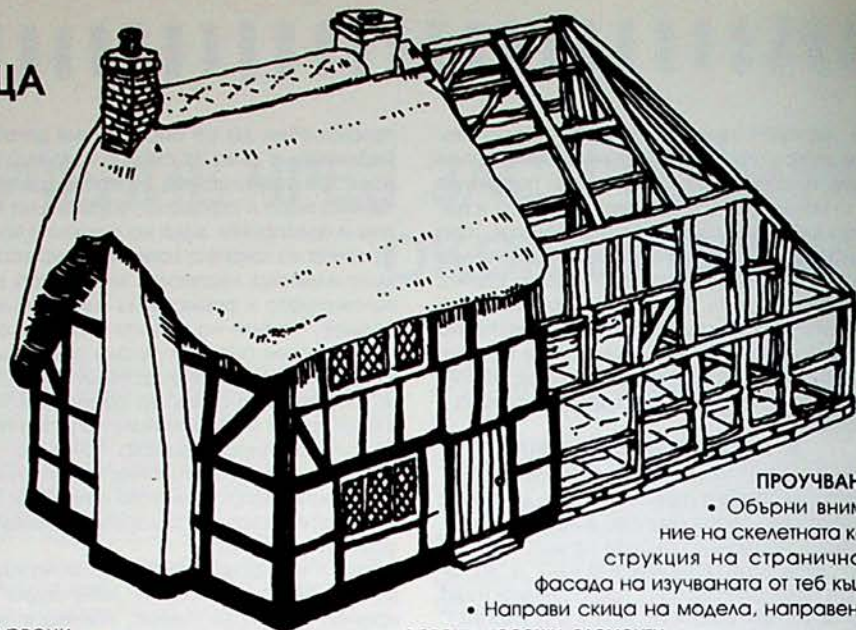
- Около дървения скелет е била доизградена къщата. Гредите и колоните са били така свързани, че са образували конструкцията на тази кутия на скелета.

- Всякакъв вид материали са употребявани, за да запълнят пространството между елементите на дървения скелет.

За тази цел понякога са били използвани дървени летвички, както и смес от глина, вар, дребни камъни, слама и говежда тор.

Дървените летвички са били разпологани между носещите конструктивни елементи. Сместа от глина, вар, камъчета, слама и тор е била дебело полагана от двете страни на дървените летвички и е била оставяна да се втвърди.

- Понякога за пълнеж са били употребявани тухли и керемиди.

ПРОУЧВАНЕ

- Обърни внимание на скелетната конструкция на страничната фасада на изучаваната от теб къща.

- Направи скица на модела, направен от дървени носещи елементи.

- Погледни челната фасада на къщата.

- Направи скица и на втория модел.

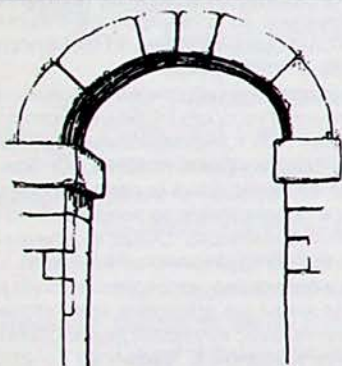
На двете скици нанеси местата на прозорците и вратите.

- Какви видове материали са били използвани, за да запълнят пространството между елементите на дървения скелет?

- Тухлите били ли са разпологани по определен начин?

- Направи скица на модела на иззиждането им.

Четири примера от

Колкото по-отдалечени една от друга са били външните стени на черквата, толкова по-трудно са носели тежестта на покрива.

За да направят възможно поемането на товара на покрива, във вътрешността на черквата от тухла и камък са били иззиждани колони с голямо сечение.

ВЪТРЕШНОСТТА НА ЧЕРКВАТА

Погледни тези чертежи. Всеки един от тях представлява различен стил сграда.

ИНФОРМАЦИЯ

- Често черквата е била пристроявана или надстроявана с нови части, добавяни към предишния обем.

ПРОУЧВАНЕ

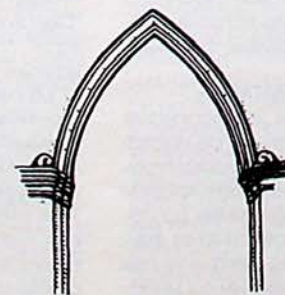
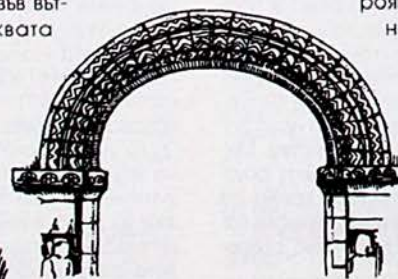
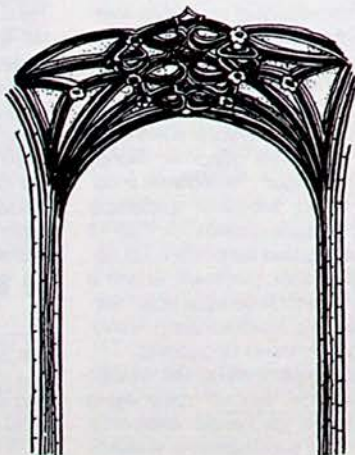
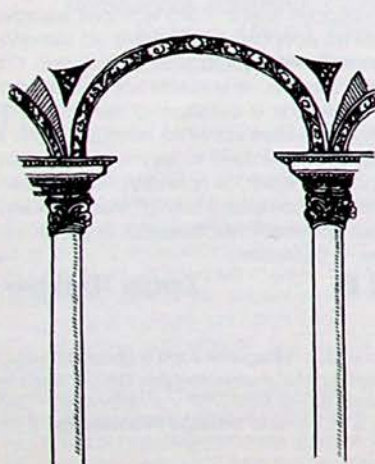
- Кои са изобразените по-горе стилове?

- Може ли в една и съща сграда да се открият различни стилове и какво би могло да означава това?

- Направете скица на всеки от типовете арки, които виждате.

- Обърнете внимание на рязката смяна на формата в поредицата от арки.

- Направете план на вътрешността на черквата, за да изобразите на него:
 - арките, които сте нарисували.
 - местата, където се сменят архитектурните стилове на сградата.

ЧЕРУПКОВА ЗАЩИТА

Камъкът за градеж е тежък материал. Каменната сграда /каквато е замъкът/ е изградена от тонове камък.

Затова е било важно основите да са положени върху устойчив терен.

Много от земните могили са направени от човека. Тези големи насипи от земя са били достатъчно солидни, за да носят заграждения от дървени колове, но пръста невината е била достатъчно добре трамбована да издържи масивната каменна кула.

Имало е обаче един прост начин да се направи могилата сигурна.

Вместо камъкът да се гради върху могилата, каменната стена е била издигана околоръст.

Тази външна стена е защитавала вътрешното убежище както черупката запазва жълтъка на яйцето.

Оттам укрепената могила, защитена от каменна стена, се нарича "Черупкова защита".

Шлюзите на Плакроуз

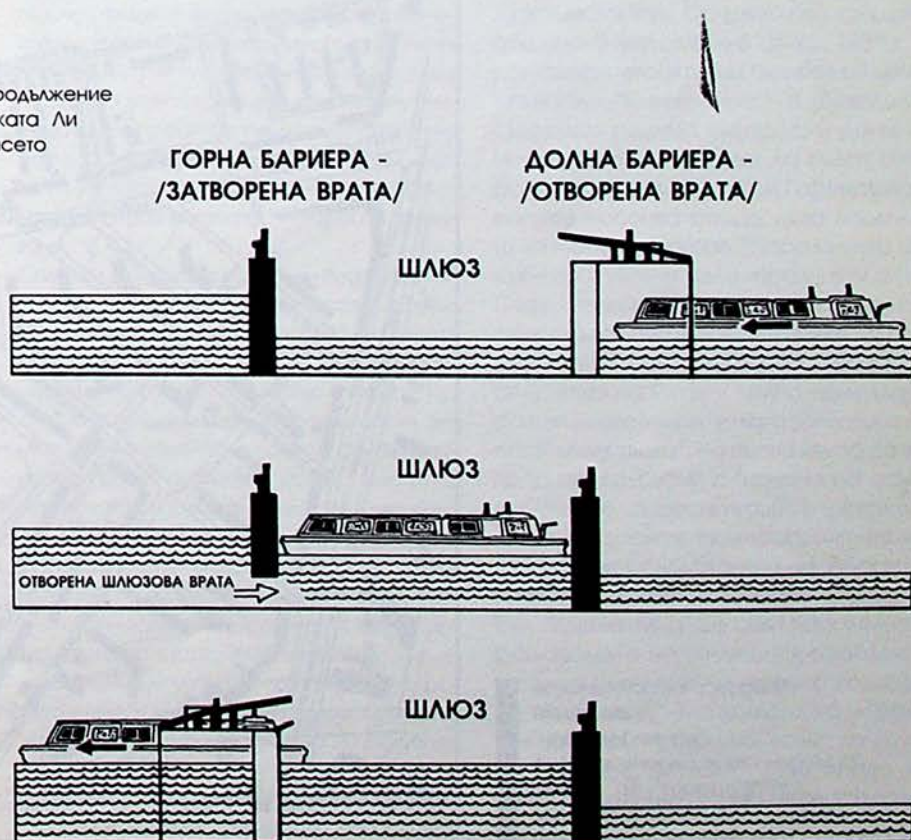
ШЛЮЗОВЕ

Първият шлюз от този вид, който срещаме по продължение на каналите, е бил изграден през 1577 г. на реката Ли в Есекс. Когато Джеймс Бриндли прокарва трасето на Бриджуотър Канал, той разбира как функционират шлюзовите врати и какви са трудностите при построяването им. Водата в канала трябва да остане на едно и също равнище.

За разлика от водата в реката, тази в канала не бива да се оттича в морето. И докато всеки от участъците трябва да запази нивото си, то каналът трябва да пресече наклонен терен.

Понякога инженерите издълбават коритото на реката, така, че нивото на водата в него да е равно, независимо от наклона на местността. Ако е много трудно да се прокапае това корито или да се преодолее естествен земен насип, то се изграждат шлюзове. Шлюзът е система от водни врати, която позволява плавателните съдове да се придвижват нагоре и надолу по участъците на канала, чиито води са на различно ниво.

Тази диаграма ще ви помогне да разберете как функционира шлюзът. Начинът на действие на системата е обратен, когато плавателният съд трябва да премине от по-високо на по-ниско ниво.

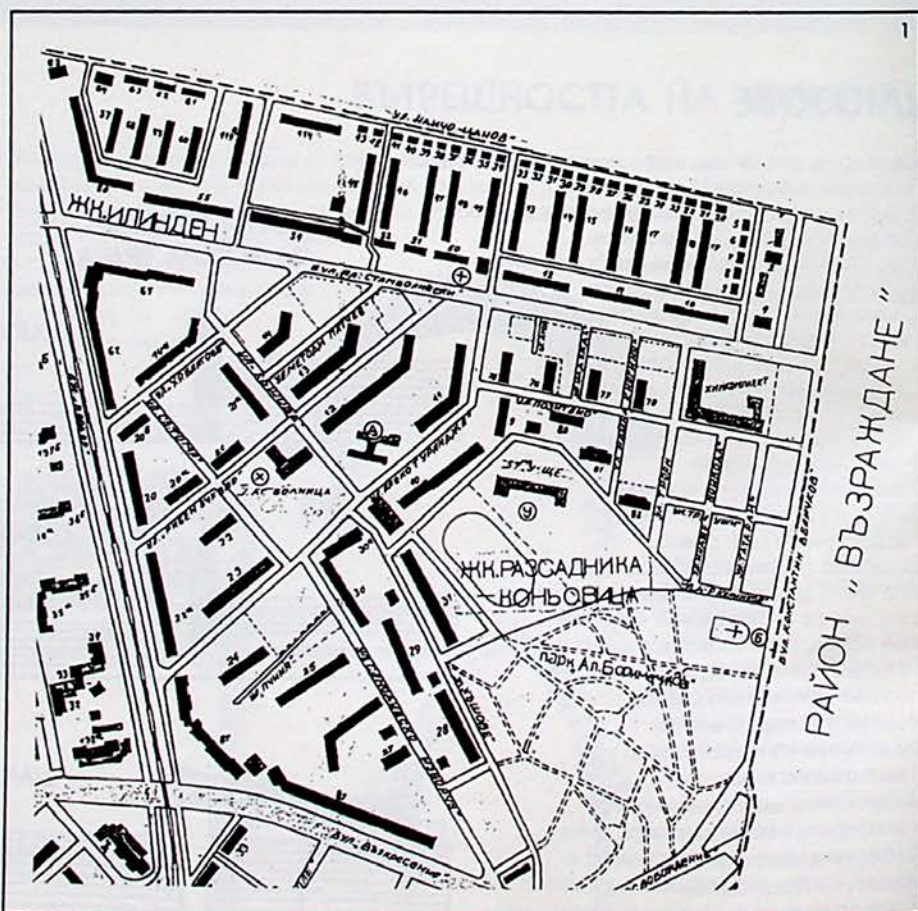

ПЪРВИЯТ МОДЕРЕН ЖИЛИЩЕН КОМПЛЕКС В СОФИЯ

Това е днешният комплекс "Илинден". Никой не е писал за него. Много трудно се намира нужната информация, за да се "сглоби" цялата картина на неговото замисляне, авторство и осъществяване, макар че става дума за един комплекс, строен през 40-те години на века. Обяснението е в рязката смяна на политическата конюнктура и сяпото отрицание на всичко онова, което е правено непосредствено преди 9.IX.1944 г. под пряко немско, а значи "фашистко" ръководство и влияние. За водещ автор на жилищния комплекс, "заселището", или просто квартал "Коньовица", се смята арх. Теодор Хр. Горанов, тогава директор на Архитектурно-градоустройствената дирекция при Столичната община, а под неговото ръководство работят архитектите К. Босев

и В. Сиромахов.

Архитект Теодор Хр. Горанов /1860 г.-1926 г./ е един от пионерите на модерното движение в България. За формиране на възгледите му първостепенно значение има фактът, че той завършва висшето си образование в Мюнхенската политехника през 1915 година. Тогава именно в Германия "се залагат основите на новата архитектура"^{1/}. Към контурите на контекста на неговото следване е особено важно да се спомене градоустройствената реалност: вече повече от 30 години в Германия за работниците от промишлеността се строят т.нар. работнически селища, от които най-популярни са тези на Круп; в началото на века в Германия възниква движението за създаване на "градове-градина" и най-близко до истинската идея на Хауард е Хелерау,

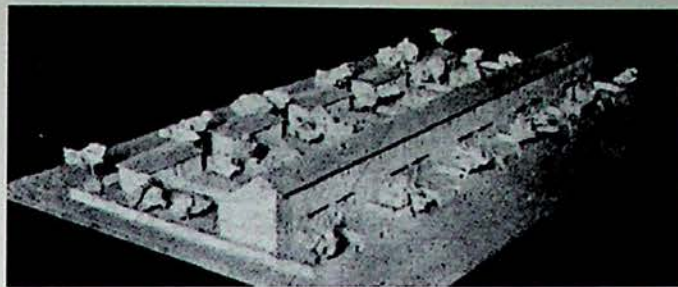
- 1 - Градоустройственото решение на жк "Илинден"
- 2 - Модел - тип редови жилища /сп. "Сердика", бр. 5/39 г./
- 3 - Модел - тип съжителски блок
- 4 - Модел - тип двуфамилно жилище

близо до Дрезден, чиито автор е мюнхенският архитект Р. Римершмид, а до самия Мюнхен се изгражда също такъв град - Перлах. През 1910 г. отново в Берлин е организирана Международна изложба за градоустройство; разпространяват се идеите на А. Е. Бринкман; ражда се немската градоустройствена наука...

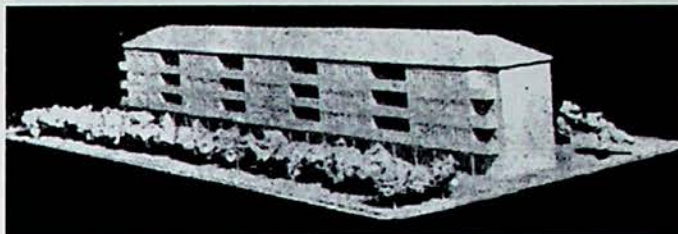
Няколко години след започване на архитектурната си практика, през 1925 г. арх. Горанов заедно с арх. Б. Русев и арх. Д. Цолов /също завършил в Мюнхен/ участва в първия градоустройствен конкурс, организиран в България, за минно работническо селище "Твърди ливади" - Перник, и печели втора награда. Представеният проект е под влиянието на работническите селища - т.нар. зиглунги, на т.нар. функционален град, на "зелените предградия", "зелените селища", "градовете - градини"...

В периода от 1921 г. до 1933 г., когато работи на свободна практика заедно с Борис Русев в едно архитектурно бюро, арх. Горанов има няколко подчертано "модернистични" творби, между които трябва да се споменат някои жилищни сгради в София. Образът им се гради на обмислената функция и външната ѝ изява; конструктивните новости /например спускаща се в мазето витрина-прозорец/; на най-вече ритмично раздвижване на: равнини - вертикални и хоризонтални; плът и отвори; на обемни - геометрично правилни тела, стъклени и масивни; изрязани ъгли и издигнати стълбищни клетки... изобщо формалният речник на модернизма.

Тези факти имат значение за очертаване на стиловата му ориентация за в бъдеще, тъй като, бидейки отначало началник на архитектурното отделение /1934 г.-1935 г./, а после директор на Архитектурно-градоустройствената дирекция при Софийската община /1936 г.-1944 г./, арх. Горанов има и пряко, и косвено влияние при иницирането, проектирането и изграждането на редица обществени сгради, улични ансамбли, градоустройствени операции, а може да се каже - влияние върху цялостното изграждане на образа на София в продължение на цели десет години. В това заключение ня-

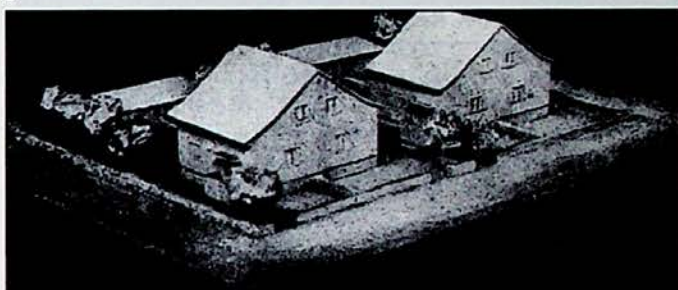

2

3

4

ма нищо преувеличено, като се има предвид, че под негово ръководство и с лично негово участие са извършени всички предварителни работи по подготовката на изходния материал за създаването на първия общ градоустройствен план на София от проф. А. Мусман; след това - в самото комплексно архитектурно-градоустройствено проектиране на столицата той участва най-активно, като утвържда на нападите срещу плана и методично започва неговото прилагане.

Самият градоустройствен план на Голяма София, проект на професор Мусман, и до днес не е намерил достойния си анализ, но може да се каже, че от гледна точка на стила той обективно попада в руслото на модернизма и голяма част от неговите принципни постановки намират своите аналози в доктрината на Атинската харта, а друга следват идеите на "зелените градове". Също така обективно се налага социалната ориентация на целия градоустройствен план и в частност - разработката на т.нар. социални жилища, "работнически хигиенични жилища с просторен начин на застрояване"². И дори се предлага приложение към плана разработката на образцови жилища и квартали.

Именно отпук започва историята на жилищния комплекс "Илинден", тогава на-

ричан "Коньовица", "Разсадника" или "образцови общински жилища на бул. "Клементина"...

На заседание на градоустройствената комисия към Софийското градско общинско управление от 26.1.1939 г. е докладван проектът на "жилищния квартал на бул. "Клементина"⁴. В доклада се съдържат редица интересни данни и мисли, които си струва да бъдат цитирани и коментирани. Арх. Горанов най-напред посочва откъде идва поръчката за този нов квартал: "Паралелно с общите проучвания по генералния план на София, поверената ми дирекция си постави за задача и изучаването на конкретни въпроси, свързани с градоустройството на София, чието немедленно разрешение ни се налага по силата на обстоятелствата". На първо място са въпросите, свързани с "начина на санирането на съществуващите квартали, които се засягат от мероприятията на плана". Чрез създаването на "образцови квартали" като новопроектирания на бул. "Клементина" се цели паралелно с решаването на жилищния проблем в София да се проучи именно подходът на саниране." Значението на жилищния проблем произтича, казва по-нататък Горанов, от социалното право на всяко семейство да има отговарящо на

•••

5

6

7

- 5 - Редови жилищни сгради по ул. "Индже войвода"
- 6 - Вилни сгради
- 7 - Двуетажна жилищна сграда във вътрешността на комплекса
- 8 - Жилищна сграда към бул. "Ал. Стамболийски"

•••

неговите нужди жилище. Макар това условие да е неизпълнимо - защото докато има бедност, ще има и жилищна мизерия, въпреки това никоя генерация не може да отхвърли от себе си грижите за подобрене на жилищните условия, още повече, че тези условия се обуславят предимно от жилищата, които са били построени в миналото. Така всяка генерация е отговорна за своята строителна дейност пред бъдещето. Тази именно отговорност пред бъдещето наложи и създаването на общия градоустройствен план на столицата, чието прилагане е една от най-важните задачи на комуналната политика.

Застрояването на общинския терен по продължение на бул. "Клементина" е едно начало в тази именно посока^{3/}.

Описвайки мотивите за избор на терена, арх. Горанов подчертава, че според общия градоустройствен план бул. "Клементина" е главна изходяща артерия, теренът има трамвайна връзка с града и е разположен в близост до центъра, налице са здравословни условия за живот, по-голямата част от квартала е общинска собственост, което изключва големи отчуждавания /само 85 парцела са с намиращи се върху тях сгради, при това повечето от тях са с максимум две стаи/^{3/}.

По-късно, вече по време на строителството, Сокеров поетично и с патос пише за избраното място следното: "Площта е широка и слънчева. Витоша изглежда съвсем близка. Чувствува се мирисът на полето и полъхът на ветровете е по-свеж и по-чист. От мястото на постройките се виждат и двата трамвая, които ще свързват квартала с центъра на града... Нима ще може след няколко години да се познае голото поле, по което доскоро тичаха полуголи циганчета и махленските жени избелваха по тревата прането си? Там, гдето ветровете гонеха трънаците, ще се издигне малък слънчев град от кокетни и съвсем модерни къщи, снабдени с всичко, което е необходимо за едно модерно градско жилище. Удобство, чистота и хигиена - това са придобвките, които ще имат обитателите на слънчевия град..."^{4/}. То-

ва са и основни положения за жилището според доктрината на модернизма. За да се установи **типът на жилищата**, които ще трябва да се построят на отредения терен, е направена специална анкета: "Това са икономични жилища от най-много 2 до 3 стаи и кухня по типа на жилищните колонии. Но, тъй като новото заселище лежи на една главна изходна артерия и е недалеч от центъра... по архитектурно-градоустройствени съображения, бул. "Клементина" да се фланкира от двете страни с кооперативни блокове, които имат и практическото предназначение да приберат семейства, желаещи да се сдобият на това място с евтини апартаменти"³¹. Благодарение на тези кооперативни постройки - блокове с дължина 85 м и ширина 9,5 м, височина 12,10 м / висок зимник и три етажа/, бул. "Клементина" получава "един внушителен вид", отговарящ на неговото значение. Всеки блок съдържа 15 двустайни и 15 тристайни апартамента, всеки блок се обслужва от 5 стълбища, а всяко стълбище - от 6 апартамента. Конструкцията е железобетонна рамова. "При проектирането меродавни начала са били удобство и икономичност при максимална използвана площ; в хигиенично отношение гарантирано е за всеки апартамент двустранно насрещно проветряване".

В този пръв модерен комплекс в страната ни са използвани доста разнообразни типове жилища. Освен блоковете сгради с апартаменти, също с посока север-юг, по протежение на улица "Нишка" /"Найчо Цанов"/ се предвиждат двусемейни жилища-близнаци, а между блоковете с апартаменти и жилищата-близнаци с изложение изток-запад се разполагат редови едносемейни жилища и четирисемейни жилища. "Редовите икономични еднофамилни жилища" са "отделени от блоковите постройки с тясна залесителна ивица. По този начин техните стопански дворове се затварят от погледа на минаващите по паралелната на бул. "Клементина" улица. Жилищата са върху парцели с лице 7 м, дълбочина 32 м или 224 кв. м, и на двете граници на калкан. Застроената площ е 7 x 7,30 м = 51 кв. м, като в партера има две стаи, кухня, която служи и за дневна, малко вестибюлче от което с една пернишка печка ще се отоплява цялата къща, клозет, душ, стълбище за тавана и тераса към задния

двор. В покрива има само една таванска стая и таванско помещение; в зимника - две помещения за въглища и зимнина". Конструкция - бетонна плоча над зимника, останалите - дървен гредоред. Всяко жилище има отпред малка градинка. Двусемейните жилища-близнаци са с две жилища под един покрив. "Сградата има размери 8,50 x 12,50 м = 106,25 кв. м., а отделното жилище - 53 кв. м. Уличната фасада е северната. В партера всяко жилище има две стаи, кухня, която служи и за живеене, клозет с душ, стълбище за тавана и зимника. В покрива има още две тавански стаи. В партера има обширна южна тераса". Конструкции - дървен гредоред, няма железобетонни плочи. Парцелите са с големина 9 x 30 м, предният двор е за декоративна зеленина, а задният - за зеленчукова градина. Четирисемейните жилища са всъщност сгради с четири жилища, като всяко има самостоятелен вход, а всеки две жилища имат едно зимнично стълбище. Във всяко жилище има две стаи, кухня с ниша за готвене, клозет с душ. Пред дневната лежи голяма южна тераса, а пред таванските стаи - балкон. Конструкция - надпартерна дюшемена и железобетон. Предният двор е за декоративна зеленина и е общ, а задният е разделен на четири - на всяко жилище по около 80 кв. метра.³¹

През същата 1939 г. е обявено, че в "Квартал Разсадника", между бул. "Клементина" и ул. "Нишка"... подлежат на отчуждаване 156 сгради, и че "на това място е предвидено да се построят: 180 жилища в кооперативни сгради с апартаменти от 2 и 3 стаи, 197 жилища редовни еднофамилни; 84 жилища дву- и четирифамилни /близнак/. Всичко 461 жилища със стойност на апартамент от 76700 до 118500 лева". Впоследствие тези данни търпят корекции по време на двата строителни етапа - както количествени, така и в съдържателно отношение.

По отношение на **градоустройството** също има специфични новости, повлияни концептуално от общия градоустройствен план на столицата и от съвременни постановления в организацията на жилищните комплекси. Преди всичко думата комплекс не се използва като термин, но понятието тепърва се въвежда под името "заселище", изразяващо едно цяло, единение в обитаването, единица със самостоятелно значение и

обособеност. "От бул. "Клементина", пише Горанов, проектираното заселище е достъпно само чрез три напречни улици, отстоящи една от друга на по 300 метра. Тези улици ще се павират. Целта е: движението по бул. "Клементина" да не се смущава от чести пресичания, какъвто е случаят до сега. От друга страна напречните 3 улици са умишлено пречупени при вливането им в булеварда, за да се намали скоростта на колите, излизаци от тях. Една улица, паралелна на бул. "Клементина", свързва трите главни напречни улици и служи за лесен достъп в самото заселище. Тази улица ще бъде също павирана. Освен от бул. "Клементина", заселището е достъпно и от ул. "Нишка". Останалите улици в самото заселище са локални и ще бъдат само шосирани, а между задните части на парцелите се предвиждат и стопански пътища без настилка. Кооперативните постройки по бул. "Клементина" ще бъдат изолирани от шум и прах посредством 15 м широка залесителна ивица."³¹

Онова, което прави от обикновения квартал ново, качествено различно жилищно образувание, наречено по-късно в българската практика "жилищен комплекс", е органичната взаимовръзка между елементите в едно единно по замисъл функционално, пространствено и художествено-композиционно синхронизирано и хармонизирано цяло. Именно това се стреми да представлява "заселището", имащо за прототип немските колонии, зидлунги и прочее, що се отнася и за градоустройството, и за типовете сгради. Жилищните типове с широката си палитра покриват разнообразието на демографската структура по брой на обитатели, по социален статус - от апартаменти до селски къщи със стопански постройки за животни и зеленчукови градини, че дори и по вкусови предпочитания - колективно или индивидуално обитаване. Освен това, съгласно строителната програма ³¹ в четирисемейните жилища в таваните към всеки апартамент вече се предвиждат "едно ателие, с кохниша и баня

•••

клозет, за писател или художник".

Друга важна специфика на понятието за жилищен комплекс е в разнообразието от форми и елементи на колективно обитаване. Колективизацията на бита ражда типично градски архитектурни форми. Границата на т. нар. свое пространство вече не свършва до оградата на индивидуалното жилище, а се разширява до рамките на целия комплекс. Колективните пространства и форми на обитаване играят ролята на спояващи, взаимнообвързващи съставки на системата в едно цяло, което ги прави особено важни при окачествяването на един квартал като "комплекс". Не по-малко значение обаче имат художествено-композиционните характеристики на градоустройствената единица, защото един комплекс се покрива с понятието си само ако представлява ансамбъл, т.е., ако са налице определени естетически закономерности - обща стилистика, единство в мащаба, материалите, изразните средства, пропорциите на архитектурните обеми и свободните пространства и т.н. В случая може да се говори действително за жилищен комплекс, тъй като голяма част от семантичното поле на понятието се идентифицира в реалния обект. Така, съгласно сведенията за строящите се образцови жилища, давани в Столичната голяма община, при

първия строителен етап през 1942 г. наред с построените апартаменти и ателиета има изградени и 4 магазина, при втория /1943 г./ се "предвижда построяването на 918 апартаменти, 16 магазина и ателиета, общо целият комплекс образцови жилища". За обслужването на обитателите /чиновници и работници/ освен необходимите улици да се изградят "обществени градинки за игра на децата"^{6/}. В сутерените на блоковете постройките да се проектират и "необходимите помещения за централно отопление"^{6/}, а за боклука - "асансьори - ръчни или електрически, които да бъдат във връзка със специални избени помещения за съхраняване на боклука, откъдето последният да може по най-лесен начин да се изнася навън".^{6/} Към тези форми на колективно техническо съоръжаване трябва да се прибавят: общият водопровод, канализация и изобщо цялостна инфраструктура; единство в конструктивното изграждане; в начина на градеж и цялостната организация на строителството. Със специален "Закон за строеж на образцови жилища..." от 18.IV.1942 г.^{8/} на Столичната голяма община се разрешава сама или чрез предприемач да извърши строежа на тези жилища, освобождавайки я от редица такси. Така строежите се ръководят от един строителен комитет, те са много по-евтини от действителната им пазарна цена, защото общината организира своя тухларна фабрика, свои предприятия за чакъл и пясък.^{4/} Естествено, единният предпри-

емач - общината, единното строителство - майстори, бригади, материали, етапност и пр., също се отразяват на постигането на единство и комплексност на застрояването.

Най-важното обстоятелство, гарантиращо покриването на понятието за комплекс, е единното комплексно проектиране и техническо ръководство на строежа, осигурени също чрез споменатия специален закон, където се казва, че "архитектурните, квартални, улочно-силуетни и фасадни планове" ще се одобряват от "засилена общинска управа"^{8/}.

Типизацията и стандартизацията на жилищата /тип "А" - блокови, с дву- и тристайни апартаменти, тип "Б" - редови едноетажни с тристайни апартаменти, тип "В" - вилообразни двусемейни с четиристайни апартаменти, и тип "Г" - четири-семейни, двуетажни с двустайни апартаменти^{7/} са също нововъведение в архитектурно-строителната практика у нас, възприето от немската практика, широко рекламирана в печата.^{9/} Но типизацията и стандартизацията в случая са превърнати в средство за хармонизация и постигане не само на най-целесъобразни разпределения на жилищата, но и на желаната комплексност и ансамбловост в жилищното застрояване. Чрез типизацията и стандартизацията се постига композиционна съгласуваност в мащаб, ритъм, пропорции, както и вътрешно заложен модулна кординация. С други думи, и те работят за изграждането на единния образ на комплекса.

8

И накрая онова, което превръща този квартал в **комплекс, при това "модерен"**, е общата стилистика в архитектурата и градоустройството. Градоустройствената композиция е "модерна" най-напред с основното си качество - свободното застрояване, при което обемите плуват в пространствата от зеленина /изоставена е идеята за самостоятелни парцели и стопански постройките/. Зелените пространства и архитектурните обеми се подчиняват на геометрични закономерности, взаимноопределят се от посоките на света - сградите са с ориентация изток-запад и север-юг, заграждайки геометрично правилни вътрешни квартални пространства. Основно композиционно средство е ритмът във всичките му разновидности - от простия метър през редуването до съгласуването. Така вилните

сгради са подчинени на един метричен ред - еднакви елементи, на еднакви отстояния, повторени в един ред с посока изток-запад. Обемите са най-дребни, но пък главният ефект е в острия двускатен покрив, допринасящ за динамиката в силуета и правещ от редицата своеобразен контрапункт. Напречно на този метричен ред се въвежда втори вид ритмична група - усложнен от т.нар. ударения, внесени от различните свободни пространства, разположени между еднаквите по дължина, но различни по етаж /два и три/ обеми. Сградите са разположени в посока север-юг, групирани са две по две с улично пространство помежду им, последната редица откъм ул. "Индже войвода" от редови жилища-близнаци е отново своеобразен контрапункт, спиращ ритмичното движение на изток. Уличните пространства са точно два пъти по-тесни от свободните зелени пространства. Така се получава наслагване на двата вида ритъм - този на пространствата /улични - свободни/ с този на сградите /три-три; три-три; два-два; два-два; два-три; три-три; два етажа/. Накрая към улица "Клементина" отново в посока изток-запад се подреждат най-едриите обеми - четириетажните жилищни блокове, които затварят уличните вътрешни квартални пространства, а "отварят" към Витоша свободните зелени пространства. Видът им откъм булеварда е вече типично "градски", той е представителен, за разлика от интимния образ на блоковете и вилите. Терасите, кепенците на прозорците, стълбищата, ниският цокъл, ниските оградки, обилната зеленина във вътрешността са елементите, които придават уют и интимността на вътрешността на комплекса. Докато блоковете, фланкиращи булевард "Клементина", действат като граница, затваряща комплекса, и едновременно с балконите, галериите с магазини в първите етажи, широките стрехи сякаш се отварят вече към общоградската входящо-изходяща магистрала и с тези си фасади принадлежат не толкова на комплекса, колкото на града, на бул. "Клементина" с трамвая, на това мащабно общоградско улично пространство.

За модерния характер на комплекса навремето е допринасяла и лятната общинска къпалня "Княз Симеон Търновски", разположена в непосредствено съседство. "Бъдещите обитатели, пише Со-

керов, ще имат едно хубаво удобство, през лятото: когато се върнат уморени от работа или когато са в отпуск, ще могат да се освежават в прохладните води на басейна"^{4/}. За съжаление, къпалнята е вече минало. Ще допуснем ли това да се случи и с комплекса? С този пръв модерен жилищен комплекс у нас, за който още тогава добре са разбирали, че не е обикновен квартал," а градец с размерите на един среден по големина провинциален град", с който "Столицата добива "физиономията на големите и културни европейски градове"^{4/} и който е "белег на социален напредък"^{4/}?

Въпросът не е риторичен. Заличаването на комплекса от картата на София не се е състояло единствено благодарение на професионализма на общинската комисия от съвета в район "Красна поляна" и лично на общинския главен архитект П. Владова. Те са отхвърлили проекта за ОЗРП от 1989 г. наред с други аргументи, изрично подчертавайки: "Проектът не е отчел архитектурно-градоустройственото значение на "Общински жилища" като исторически етап в българското градоустройство - един от първите планомерно изградени жилищни комплекси".^{10/}

Ние сме на мнение, че **комплекс "Илинден" не само трябва да се запази, но трябва и да се обяви за паметник на културата от национално значение**. Получавайки този статут, комплексът попада под закрилата на Закона за паметниците на културата, от което следва, че не само не може да бъде разрушаван, но би трябвало да се реставрира /налице е физическа амортизация на дървени конструкции и инсталации/.

Настъпило е времето за историческа преценка на архитектурното и градоустройственото наследство от периода на модернизма. Необходимо е да се категоризират паметниците на културата и реинтерпретация на наследството до средата на века. Това се отнася с особена сила за градоустройственото наследство, където по същество досега изобщо не е и надничано.

Статията е пряко свързана с научноизследователския проект "История на архитектурата и градоустройството на Третото българско царство", частично финансиран от НФНИ и от ЦА при БАН.

■ ■ ■ **Добрина Желева-Мартинос**

БИБЛИОГРАФСКИ ПРЕПАТКИ:

1. Уйттик, Арнолд. *Европейская архитектура XX века*. Москва, 1960 /перевод с английскогo/, с. 169
2. *Градоустройственият план на Голяма София*. Извлечение из объяснителния доклад на проф. Мусман. В: сп. "Сердика", 1938, книга V, с. 20
3. Доклад за новопроектирания жилищен квартал на бул. "Клементина" /"Стамбулски"/. 1939 г. СГОДА, Ф. 1к. оп. 3. а. е. 376-Софийско градско общинско управление
4. Соколов, Любомир "Нови възможности. Работнически жилища." - В: сп. "Сердика", 1942, кн. 5-6/3-11 стр./
5. Михайлов, Р., "Общинско благоустройство" - В: Годишник на Съюза на българските Инженери и Архитекти, 1939, с. 74.
6. Строителна програма за построяване на образцови жилищни жилища за безимотни софийски граждани - работници и чиновници. В: Ф. 1к, сп. 3, а. е. 411, с. 5
7. Сведение за строящите се първи и втори етапи от образцови жилища при Столичната голяма община - В: Ф. 1к, оп. 3, а. е. 411, с. 1
8. Закон за строеж на общински жилища и общински дом на Столичната голяма община и за разрешение на същата да сключи заем от Българска Народна Банка в размер на 200 000 000 лв. - В: Държавен вестник, 1942, 18.IV, бр. 82
9. Типизирани и стандартизирани плановете за жилища в Германия - В: сп. "Българска община", София, год. I, 1942, кн. IV.
10. Конститутивен протокол от 22.09.1989 г. от обсъждането и решенията за ОЗРП на жк "Илинден" - ОБНС "Красна поляна", София
11. Модели на образцови жилища - сп. "Сердика", 1939, кн. 5
12. Гипсов макет на квартала - В: сп. "Сердика", 1942, кн. 5-6, с. 8

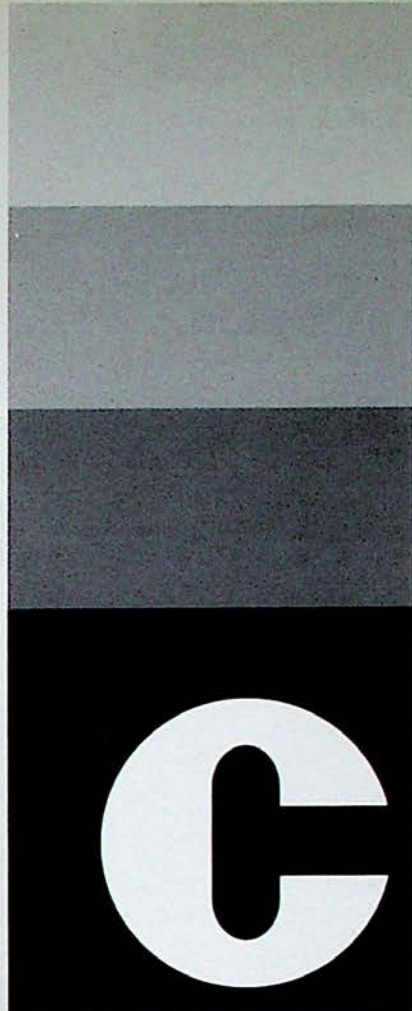
ПОСТФАКТУМ

MESSE MÜNCHEN
INTERNATIONAL

The global market beckons!

C

ceramitec '97[®]

7th International Trade Fair for
Machinery, Equipment, Plant,
Processes and Raw Materials for
Ceramics and Powder Metallurgy

in connection with **EURO PM97**
and **PIM97**

Munich
October 14th to 18th 1997

Information:

Repräsentanz der Deutschen
Wirtschaft in Bulgarien

F.J. Curie Str. 25 A, 1113 Sofia
Tel. (02) 659 472, Fax (02) 650 561

Coupon ceramitec '97 - Please send further information.

Name, Company _____

Street, P.O. Box _____

Town Postal Code _____

СИСТЕМАТА НА „ОРКИКЕМ“ ИКОНОМИЯ НА ЕНЕРГИЯ И КАПИТАЛНИ ВЛОЖЕНИЯ

В днешно време енергията се превърна в една от най-важните ценности. Съвременният начин на живот зависи от различните форми на енергия, които служат на нуждите на хората - за дома, транспорта, промишлеността и селското стопанство.

Потреблението на енергия в световен мащаб нараства бързо заедно с повишаването на стандарта на живот, като увеличава финансовото бреме както за страните, така и за отделните хора. Затова е важно енергията да се използва рационално. Това означава ефективно генериране, предаване и използване на енергията.

Съгласно данните на Европейската асоциация на производителите на изолационни материали EURIMA около една четвърт от потреблението на енергия в Европа се пада на жилищните и търговските сгради. Само за отопление, в зависимост от климатичните условия, се пада от 60% до 80% от тази консумация. Заключение на EURIMA е, че подобряването на топлинната изолация в Европа може да доведе до съкращаване наполовина на консумацията на гориво и газ за отопление и по този начин да допринесе за опазването на околната среда. България е страна, която зависи от вноса на гориво за отопление. Освен че за този внос е необходима валута, девалвацията на лева

и инфлацията водят до непрекъснато увеличение на разходите на промишлените и селскостопанските предприятия, учрежденията и отделните семейства за отопление. Поради това е необходимо всички сгради да бъдат топлоизолирани. През всяка неизоллирана сграда има загуба на топлина както от прозорци и врати, така и от стени, подове, покриви, топлинни мостове, която надвишава 50% от общите загуби. Освен това топлоизолацията на сградите намалява влажността, премахва конденза и създава комфорт.

В България огромна част от сградния фонд не отговаря на условията, регламентирани в действащите „Норми за проектиране на топлоизолацията на сгради“, БСА, кн. 6/1987 г. Основен дял на тези зле защитени от топлотехническа гледна точка сгради се пада на т.нар. едропанелни жилища, а и обществени сгради, строени масово у нас до края на 80-те години.

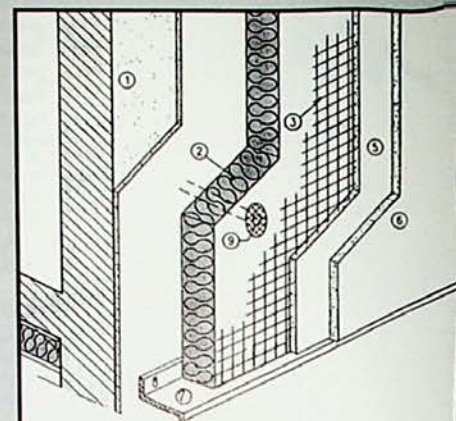
От десетки години насам в Западна Европа отделят голямо внимание на топлоизолацията на съществуващите сгради. Последните примери в това отношение са усилията за изолация на съществуващите панелни сгради в бившата Източна Германия. Подобряването на енергийната ефективност, в т.ч. и чрез топлоизолирането на сградите, в страните от Западна Европа е превърнато в държавна политика.

У нас на тези проблеми все още не се отделя внимание. Затова ЕС чрез програмата ФАР се стреми да наложи тази политика и у нас чрез финансирането на демонстрационни проекти за топлоизолация на съществуващи панелни жилищни сгради с централно или местно отопление.

Първият демонстрационен проект за подобряване на енергийната ефективност, финансиран по програмата ФАР, бе спечелен след участие в търг от консорциум между холандската консултантска фирма „Хасконинг“, Енергопроект и фирма „ОРКИКЕМ“ ООД.

Признанието, което международното жури даде на техническото решение на „ОРКИКЕМ“ с класирането ѝ на първо място, съвсем недвусмислено показва предимствата на предложената от фирмата система както в техническо, така и в стойностно отношение.

За да отговори на нуждите на нашия пазар, фирма „ОРКИКЕМ“ ООД създаде система за топлоизолация на

- 1 Фасадна стена
- 2 Топлоизолация "Shapemate GR-60"
- 3 Рабица "Vitruolan"
- 5 Мазилка - основа
- 6 Мазилка - краен слой
- 7 L профил 8/6
- 9 Пластмасов пирон

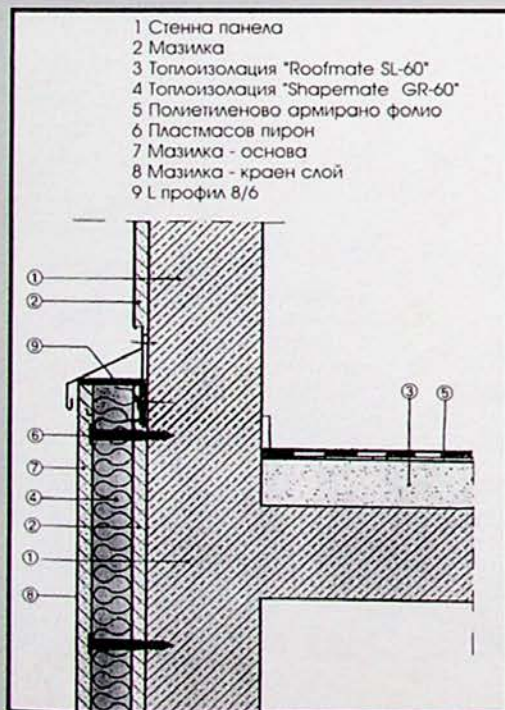
външни ограждащи стени на базата на внасяните от фирмата екструдирани пенополистирол, т.нар. СТИРОФОМ, производство на „Дуу Кемикъ Къмани“ - САЩ, и рабицова мрежа от фибростъкло „Витрулан“.

Какво представлява системата ОРКИКЕМ:

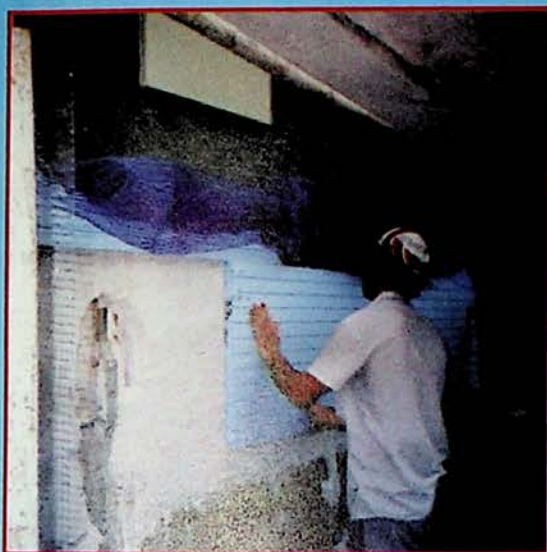
топлоизолационни платна „СТИРОФОМ“, тип Шейпмейт ГР с размери 2500 x 600 мм и дебелина от 25, 30, 40, 50 и 60 мм;

- ◆ рабицова мрежа от стъклени нишки „Витрулан“ с размери на отворите 12 x 10, 11 x 8 и 11 x 11 мм за външна изолация и 3 x 4,4 x 5 и 6 x 6 мм за вътрешна изолация;
- ◆ пластмасови крепежни елементи СП1 или СП2, с които се доукрепват зелепените за стените платна и се опъва рабицовата мрежа;
- ◆ лепило - смес от цимент и теракол в съотношение 1:1. С него се заплеват платната Шейпмейт ГР към стените, където е необходимо;
- ◆ основен слой (подслой) - шприцва се върху добре опънатата мрежа от фибростъкло, разтвор от цимент, лепило и пясък (ситно пресят) в съотношение 1:1:2;
- ◆ оформящ слой - мазилка с дебелина не повече от 8 мм. Разтвор от цимент и пясък в съотношение 1:2. На една кофа от този разтвор се добавя 1 кг от лепилото.

Системата на ОРКИКЕМ е създадена в резултата на четиригодишен опит, натрупан от фирмата при изпълнението на топлоизолации по стени от много строителни фирми, които работят с материалите на ОРКИКЕМ. Преимуществото на тази система е, че може да бъде прилагана както при топлоизолация на съществуващи сгради, така и при ново строителство. На базата на системата ОРКИКЕМ са изпълнени топлоизолациите на стени в АЕЦ „Козлодуй“, сградата на Експресбанк - Варна, на Крафт Якобс Сушард - Своге, сградата на Ванто Трейд в София, частни хотели в Боровец и по Черноморието, както и много едносемейни къщи в околностите на София

- 1 Стенна панела
- 2 Мазилка
- 3 Топлоизолация "Roofmate SL-60"
- 4 Топлоизолация "Shapemate GR-60"
- 5 Полиетиленово армирано фолио
- 6 Пластмасов пирон
- 7 Мазилка - основа
- 8 Мазилка - краен слой
- 9 L профил 8/6

Поставяне на "Shapemate GR"

в Баня, Бояна и др.

Системата ОРКИКЕМ притежава и „Експертно становище относно топлоизолационна система на ограждащите конструкции на сградите“ от УАСГ-НИС-1997 г. колектив с ръководител доц. д-р инж. Д. Назърски.

Основните качества на материала са:

- ◆ ниска топлопроводимост $\lambda = 0.025 - 0.033 \text{ W/mK}$;
- ◆ висока якост на натиск - от 30 до 70 тона на кв. м;
- ◆ ниска водна абсорбция - 0.1 об. %.

Предимства: от 1.5 до 2 пъти по-добър коефициент на топлопроводимост, по-висока якост на натиск и абсолютна водоупътност в сравнение с ватите и стиропора. "Дау Кемикъл" произвежда СТИРОФОМ под строг технологично-качествен контрол, вследствие на което клетъчната структура е еднородна и с еднакви по големина клетки. По този начин се гарантира, че материалът СТИРОФОМ дори и след 20 - 30 години живот запазва постоянството на всички физико-механични и топлотехнически параметри. Поради това СТИРОФОМ превъзхожда значително и голяма част от появилите се напоследък на нашия пазар различни видове и марки екструдирани полистироли, при производството на които не може да се постигне еднородна по размери и състав клетъчна структура. Този основен технологичен недостатък създава условия за възникване на „микрokonвекция“ в материала, а това от своя страна води до значителни промени във физико-механичните и топлотехническите параметри на изолацията с течение на времето.

СТИРОФОМ - Шейпмейт ГР има абсолютна водоупътност и отлично сцепление (адхезия), както с цимента, така и с теракола. Ето защо не се налага да се използват специални лепила, не се изисква изпълнението на няколко подслоя от органични свързващи

вещества, гарантирани със специални пълнители и добавки, както и два пласта армировъчна рабицова мрежа от стъклени нишки. За оформящия слой мазилка отпада нуждата от покритие на базата на синтетични смоли.

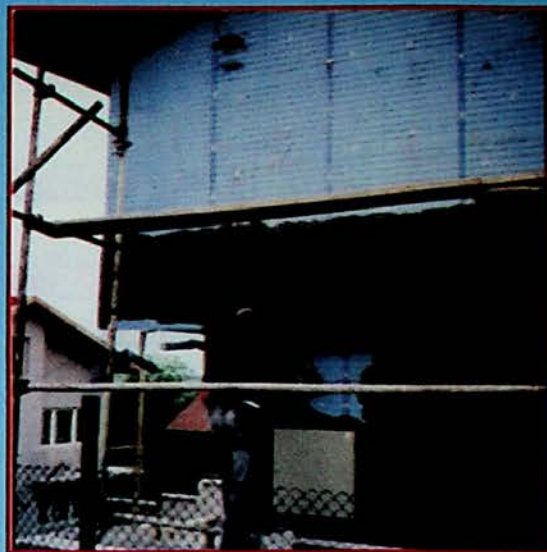
Качествата на материала позволяват неговата крайна обработка както с обикновените, така и със специалните мазилки на нашия пазар. Технологичността на материала позволява системата да се инсталира не само от специалисти, но и от неквалифицирани строителни работници.

Тези предимства предопределят и ниските разходи за материали и труд, поради което системата ОРКИКЕМ е значително по-евтина от други използвани системи.

И както бе казано по-горе, фирма „ОРКИКЕМ“ ООД натрупа опит в прилагането на системата. Нещо повече, разполагаме и с данни за икономията на капитални вложения и енергия от реализирани обекти.

- ◆ Първият пример, който ще посочим, се отнася за апартамент от 90 кв. м, разположен на междинен етаж, външни стени - тухлени, с дебелина 25 см, двустранно измазани. Площ на външните стени, които ще се изолират от вътрешната страна - 45 кв. м. При тези условия за района на София разходът на топлина за един отоплителен сезон без изолация е бил $Q=11800 \text{ kWh/сезон}$. След изпълнението на топлоизолация от СТИРОФОМ Шейпмейт ГР с дебелина 30 мм по системата на ОРКИКЕМ разходът на топлина е станал $Q=6840 \text{ kWh/сезон}$. Икономията на топлина е 4960 kWh/сезон. Цената на употребявания материал СТИРОФОМ за конкретния случай е около 265 щ.д. Като се вземат предвид сега действащите цени на енергията за отопление, излиза, че разходите за топлоизолацията ще се изплатят само за 2 отоплителни сезона. При масовото панелно строителство стойността на икономисаната топлоенергия е още по-голяма, което определя и по-краткия срок за откупуване.

- ◆ Във втория пример ще разгледаме едносемейна жилищна сграда (къща) с обем на отопляваните помещения 750 кв. м, външни ограждащи стени - тухлени, 25 см, в района на кв. Бояна. По първоначалния проект без топлоизолация на външните ограждащи стени за отопление на сградата е бил необходим котел с мощност 45 kW, а стойността на

Нанасяне мазилка върху поставен "Shapemate GR"

котела и радиаторите е възлизала на 3 598 щ.д. След изпълнение на топлоизолация и по външните ограждащи стени от външната страна на сградата по системата ОРКИКЕМ и след преизчисляване на проекта по част „ОиВ“ котелът е с мощност 18 kW, а стойността му с необходимите радиатори е станала 1 783 щ.д.

Очевидна е икономията на капитални вложения, реализирана по време на строителството, както и икономията на енергия по време на експлоатацията. При сега действащите у нас цени на материалите и енергоносителите вложенията СТИРОФОМ за изолация на стени, подове и покриви ще се изплати за 2-2.5 отоплителни сезона.

ОРКИКЕМ ООД

София 1000, бул. "Стамболийски" 49, тел.: 980 54 81, 980 58 72; факс 988 58 39

ФИРМАТА ИМА МАГАЗИН В СОФИЯ И ДИЛЪРИ В СТРАНАТА

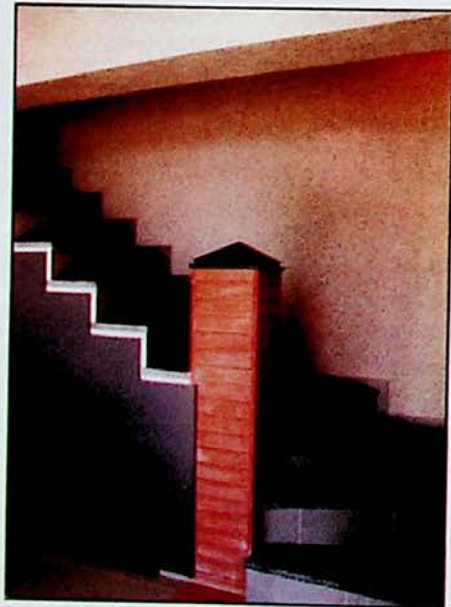

ОФИСЪТ НА "АРКА-СТУДИО" В СОФИЯ

ЗАБЕЛЕЖИТЕЛЕН ЕСТЕТИЧЕСКИ РЕЗУЛТАТ

*Автори: арх. Владимир Ташев и арх. Веселин Драгошински, инж. Георги Павловски;
сътрудници: арх. Славин Байлов и арх. Стефан Петков*

2

3

Разбира се, не е трудно веднага да се каже, че контактът с този проектантски офис е най-малкото впечатляващ. Когато обаче се пристъпи към по-задълбочен анализ, ще се установи организирането и стилното провеждане на творчески процес във всичките му необходими етапи. Това в крайна сметка логично е довело да забележителен естетически резултат. Едва ли е толкова интригуващо обстоятелството, че офисът е замислен и сътворен от тези, които ще работят и живеят в него. Практиката изобилства с подобни примери. По-важното в случая е подчертаният стремеж към уникалност, като внесените отвън готови промишлени елементи бъдат сведени до минимум.

Офисът, обмислян детайлно като сериозна пространствена задача, е напълно завършен през 1997 година. Той е разположен във внушителна и интересна сграда със 7 жилищни етажа и 2 етажа с магазини и офиси, построена от фирма "Барбуков" в периода 1993-1996 година и проектирана също от "АРКА-студио" ООД. Основната формоизграждаща идея започва още от подхода към сградата, оформянето на входа и стилоно преминава през трите нива на интериора. Нещо повече - като червена нишка тухлената облицовка по цокъла на сградата навлиза във входа, преминава дискретно по неговия под и след това покрива точно определени стени в интериора. Самият вход е решен като отделна творческа задача, той е най-изявеният пластичен акцент на сградата и подчертава характера и значението на двата етажа, определени за делови дейности - проектантска и търговска.

Пространствата са умело разположени в обема на офиса, те са нестандартни, добре оразмерени, овладени с много усет, плавно преливащи се едно в друго. Естетическото въздействие е постигнато с прилагането на малко на брой, но затова пък изпитани средства: оцветените стенни плоскости с еднаква степен на наситеност на тоновете; използването на естествени материали /тухла, екологични мазилки/; подчертаното присъствие на метал с интензивно оцветяване, което може да се приеме като приобщаване към някои модни тенденции в съвременното изграждане на интериорите на офисите.

Хармоничното единство на цветовете, материалите и покритията е чудесен успех, още повече, че това е позволило да се направят и следващите крачки в посоката на несъмнена и изискана артистичност. Оценявайки това, вероятно

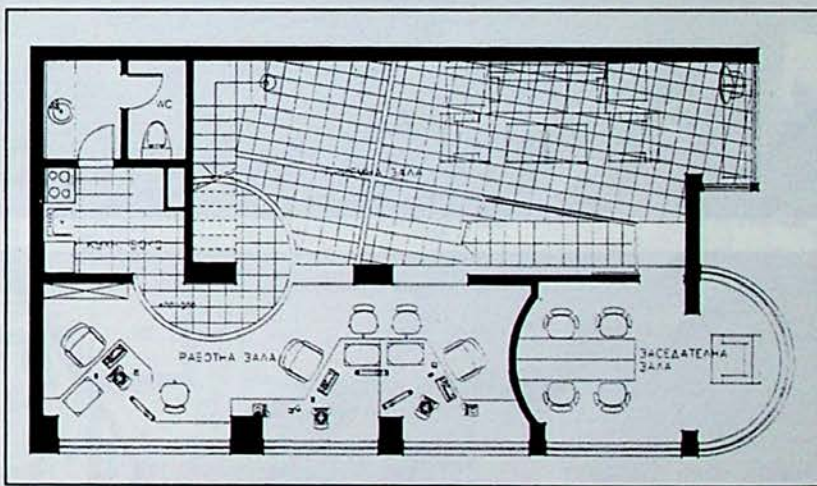
всеки би приел "розовата" мебел в зоната за гости, дискретното и точно разположение на произведенията на изкуствата и малките пластички, елегантното "приветствие" към посетителите на окачените по стените хумористични детайли. Докосваме се не само до опит за синтез на архитектурата с изкуствата, но и до ясно изразена професионална и житейска философия на творците, които ни дават възможност да разберем тяхното отношение към проблемите на нашето съвремие.

Между сградата на бул. "Мадрид" и оцветялата вече гара Подуяне боботи построеният след десетилетни разпръвки тежък комуникационен възел. През прозорците на офиса се вижда не особено привлекателна в градоустройствено отношение картина. Порасналият вече "момчета" от "Софпроект" и "АРКА" Ташев и Драгошински мечтаят един ден околната среда да се организира по такъв начин, че да се приобщи към нивото на сградата с офиса.

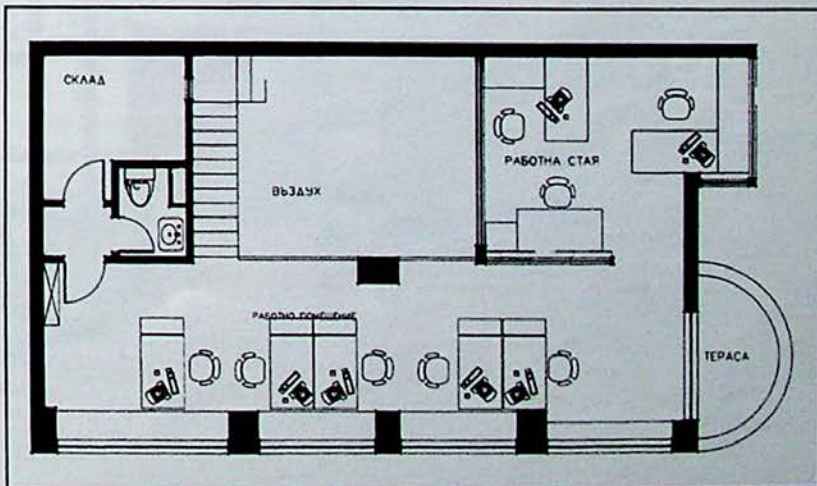
Дано!

Людмила Димитров

- 1 - Фрагмент от интериора на приемното пространство
- 2 - Фрагмент от интериора на входа
- 3 - Фрагмент от интериора на заседателната зала
- 4 - Разпределение на първото ниво на офиса
- 5 - Разпределение на второто ниво на офиса

4

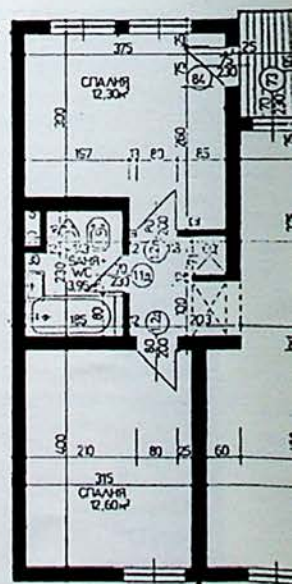

6

7

10

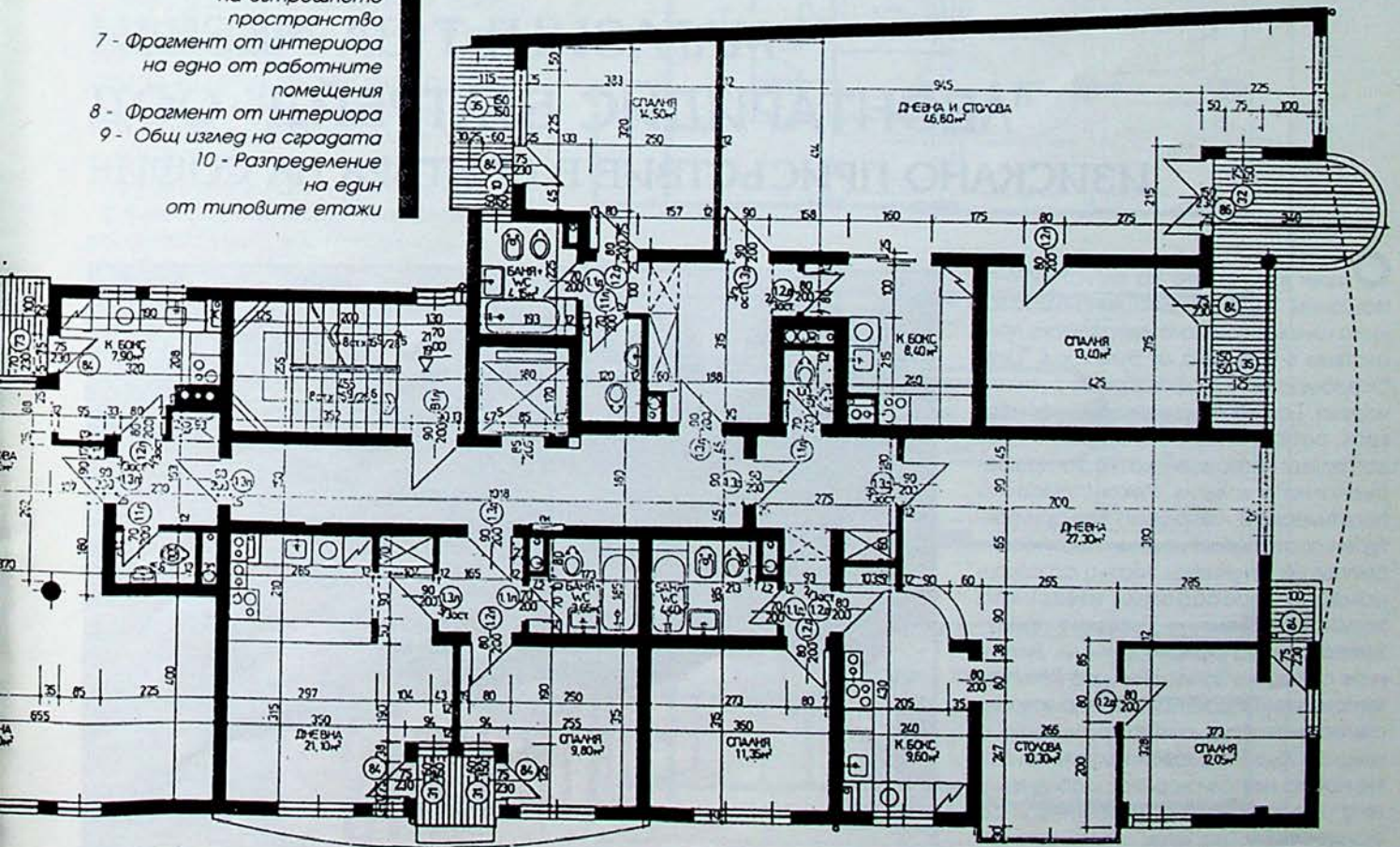

8

9

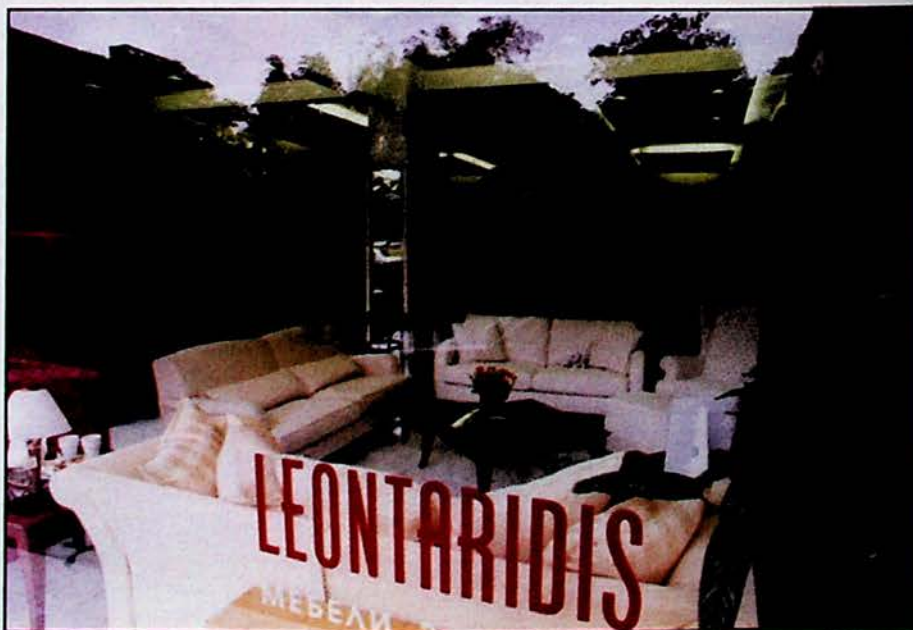
- 6 - Общ изглед на вътрешното пространство
- 7 - Фрагмент от интериора на едно от работните помещения
- 8 - Фрагмент от интериора
- 9 - Общ изглед на сградата
- 10 - Разпределение на един от типове етажи

МАГАЗИНЪТ ЗА МЕБЕЛИ "ЛЕОНТАРИДИС БУЛТРЕЙД" ООД ИЗИСКАНО ПРИСЪСТВИЕ В ЦЕНТЪРА НА СОФИЯ

Открит в началото на август 1996-а, магазинът "Леонтаридис" вече близо година изискано налага европейско присъствие в участъка от булевард "Цар Освободител" в София срещу руската черква. Без да е архитектурен фойерверк, оформлението на магазина представлява интересен казус за професионалната колегия. Реконструкцията практически е извършена без архитектурен проект (разбиран в класическия смисъл на понятието). Малко са сякаш намесите, преобразили известната преди това столична галерия в представителство за офисни мебели. Витрините са изцяло заменени и са изпълнени понижени тавани в част от пространството, непосредствено граничещо с улицата. Към това трябва да се прибавят новите гипсови корнизи и облечените с огледала колони. Тези намеси са осъществени "на крак" от гръцкия ди-

зайнер-декоратор Дуис, ангажиран от собственика Леонтаридис. Според уп-равителя на магазина арх. Красимира Тодорова проектната документация, от-разяваща тези идеи, има повече фор-мален смисъл от гледна точка на раз-решителните процедури.

Безспорно е, че малкото на брой на-меси конкретно и концентрирано по-вишават качеството на пространсто-то. Впечатляващите със своите разме-ри витрини освен че приобщават улич-ното към вътрешното пространство, въз-действат и със своята технологичност - послание за технологичните възможно-сти на предлаганите мебели. Пестели-вите, но стилни гипсови детайли, бога-тото осветление и огледалните плоско-сти засилват усещането за лукс и обем-ност. Извън чисто физическите проект-ни средства за преобразуване на сре-дата обаче магазинът "Леонтаридис" е убедителна демонстрация, че качест-вото на едно пространство се опреде-ля равностойно и от фактори, предхо-ждащи и следващи реализацията на архитектурния проект. В голяма степен такива фактори предопределят, а впо-следствие и "оживяват" архитектурната идея.

На първо място това са стандартите и критериите, наложени от самия инвес-тистор. Освен проектния подход, такива в случая са изборът на местоположе-нието, както и на конкретното прост-ранство, притежаващо потенциал, на-дживял времето си. Последното не е случаен факт. Именно високите наме-рения на инвеститора са тези, които освобождават творческата енергия на архитекти, проектант и други участни-ци в реализацията на инвестиционната идея. Тази констатация е особено ак-туална днес, когато седем години след прекриването в пазарната действителност инвеститорите у нас все още често действат като ограничаваща ар-хитекта в негативен смисъл предпос-тавка. Убеден съм, че този феномен има връзка и с факта, че в родната терми-нология все още думата проект озна-чава както предприемаческата идея (project), така и творческия и техниче-ския резултат, които я оформят (design). Все още съществува склонността под проект приоритетно да се подразбира второто, а с това всички достойнства (или по-често) и недостойнства на един обект да се приписват на архитекта.

Втори съществен момент, който не мо-же да бъде изразен с архитектурни чертежи, но в значителна степен опре-деля качеството на въздействието на мебелния магазин "Леонтаридис", е всекидневният мениджмънт. Непрекъ-снатият процес, в който екипът на мага-зина от млади архитекти преаранжира и поддържа интериора, дискретно на-лага идеята за култура на ползване и грижа към пространството. Това не е самоцелно занимание, а основен при-нцип от маркетинговата политика на фирмата. Пространство и експонати престават да бъдат статично цяло, об-речено на застой, и се превръщат в по-стоянно променяща се интрига за кли-ента. Изтъкването на значението на то-зи скрит процес е отново съществено на фона на обикновено бързо занема-ряваните и деградиращи нови обекти, независимо от архитектурните им дос-

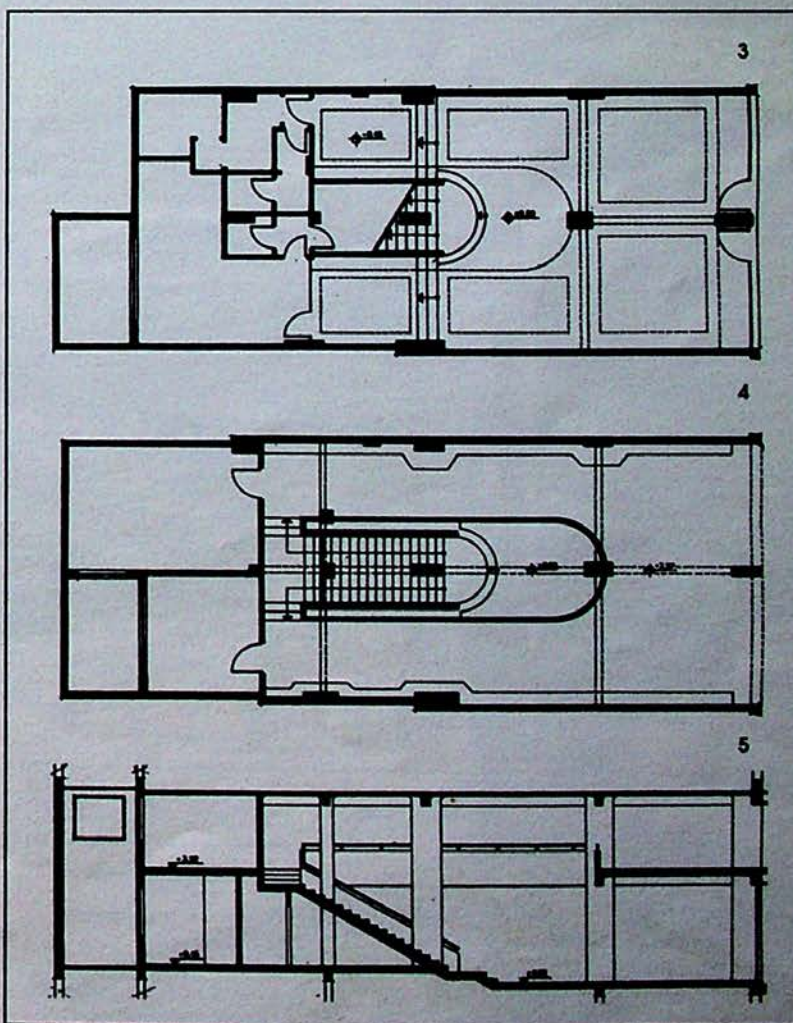
тойнства.

Така без претенциите за истинско ар-хитектурно събитие, представителство-то на "Леонтаридис Бултрейд" изразя-ва нещо сякаш по-нужно за градския пейзаж на София днес - стилност и кул-тура, превръщащи дори всекидневно-то потребителско посещение в прежи-вяване.

Иво Панталеев

- 1, 2 - Поглед към магазина от бул. "Цар Освободител"
3 - План на първото ниво на магазина
4 - План на второто ниво на магазина
5 - Нагължен разрез

6

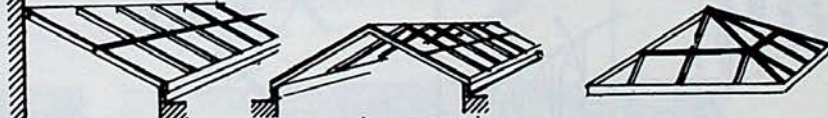

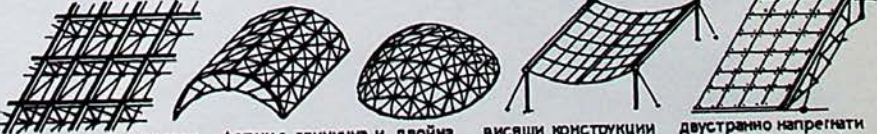
6 - Фрагмент
от офисната част
на магазина
7 - Общ изглед

7

ПОКРИВНИ ОСТЪКЛЯВАНИЯ СЪС СЪВРЕМЕННИ НОСЕЩИ КОНСТРУКЦИИ

Преди да отделим внимание на някои нови конструкции за покривни остъклявания, трябва да си припомним вече известните. Най-добре е това да стане чрез актуализираната класификация, направена в книгата "покривни остъклявания" (16). Първа и втора група включват прилагането на готови изделия, наречени "покривни прозорци", и специфични прозрачни материали. Трета и четвърта група включват най-разпространените покривни остъклявания със самостоятелни ребрести конструкции или комбинирани с традиционни носещи елементи - рамки, ферми, дъги. Към пета група се отнасят покривните остъклявания със съвременни напрегнати конструкции. Това са равнинни пространствени прътови конструкции с напрегнати елементи, напрегнати прътови въжени конструкции с криви повърхнини и висящи конструкции. За формирането на пета група покривни остъклявания са проучени и систематизирани разработените през последните години наклонени остъквени конструкции на сгради с уникален характер, с големи площи и подпорни разстояния, с оригинални конструктивни решения с творческо приложение на "стари" класически принципи. В повечето от тези конструкции профилите стъклоносители са стоманени, а не алуминиеви и са натоварени не на огъване, а на осов натиск като прътови елементи. Остъклените решетки образуват "горни", натискови пояси, а системи от въжета обтегачи - долни, опътни пояси, които заедно с натисковите пръти между двата сечения - разпънките, формират напрегнати пространствени конструкции. Алуминиевите профили, на които стъпват стъклата при тези нови конструкции, приличат на познатите профили за ребра и напречници, но им липсва долната носеща част с квадратно или правоъгълно сечение и се класифицират условно като "неносещи". Правят се опити в работата на конструкциите да се включват термично закалени стъкла с много по-висока якост

ПЪРВА ГРУПА	А	ОСТЪКЛЯВАНИЯ НА МАЛКИ ПОКРИВНИ ОТВОРИ С ГОТОВИ ЕЛЕМЕНТИ - ПОКРИВНИ ПРОЗОРЦИ	L < 3 m	
 <p>от органично стъкло</p> <p>от силикатно стъкло</p>				
Б ОСТЪКЛЯВАНИЯ НА ПОКРИВНИ ОТВОРИ СЪС СПЕЦИАЛНИ СВЕТОПРОПУСКАЩИ ИЗДЕЛИЯ				L < 6 m
 <p>стъклопрофилит</p> <p>стъклени блокове</p> <p>панели от стъклопласти</p>				
ВТОРА ГРУПА	ПОКРИВНИ ОСТЪКЛЯВАНИЯ КОМБИНИРАНИ С ХОРИЗОНТАЛНИ КОНСТРУКЦИИ ОТ ТРАДИЦИОНЕН ТИП		L ≈ 12 m	
 <p>гредови скарп</p> <p>гредови (ребрести)</p> <p>пространствено-прътови</p>				
ТРЕТА ГРУПА	ПОКРИВНИ ОСТЪКЛЯВАНИЯ СЪС САМОСТОЯТЕЛНИ РЕБРЕСТИ КОНСТРУКЦИИ		L < 12 m	
 <p>едноскатни</p> <p>двускатни (призматични)</p>				
ЧЕТВЪРТА ГРУПА	ПОКРИВНИ ОСТЪКЛЯВАНИЯ, КОМБИНИРАНИ С НАКЛОНЕНИ КОНСТРУКЦИИ ОТ ТРАДИЦИОНЕН ТИП		L > 12 m	
 <p>рамки</p> <p>ферми</p> <p>пространствено-прътови елементи</p>				
ПЕТА ГРУПА	ПОКРИВНИ ОСТЪКЛЯВАНИЯ С НАПРЕГНАТИ ПРЪТОВИ И ВЪЖЕНИ КОНСТРУКЦИИ		L > 12 m	
 <p>пространствено прътови с напрегнати опътни елементи</p> <p>форми с единична и двойна кривина и напрегнати елементи</p> <p>висящи конструкции</p> <p>двустранно напрегнати с точково подпирани стъкла</p>				

1 - Класификация на конструкциите на покривните остъклявания

2 - Класификация на конструкциите на вертикалните остъклявания по Клааск

3.1 - Голямата пирамида над входния подземен вестибюл на Лувъра в Париж (1988);

3.2 - Схематичен вертикален разрез;

3.3 - Схематичен хоризонтален разрез (фрагмент)

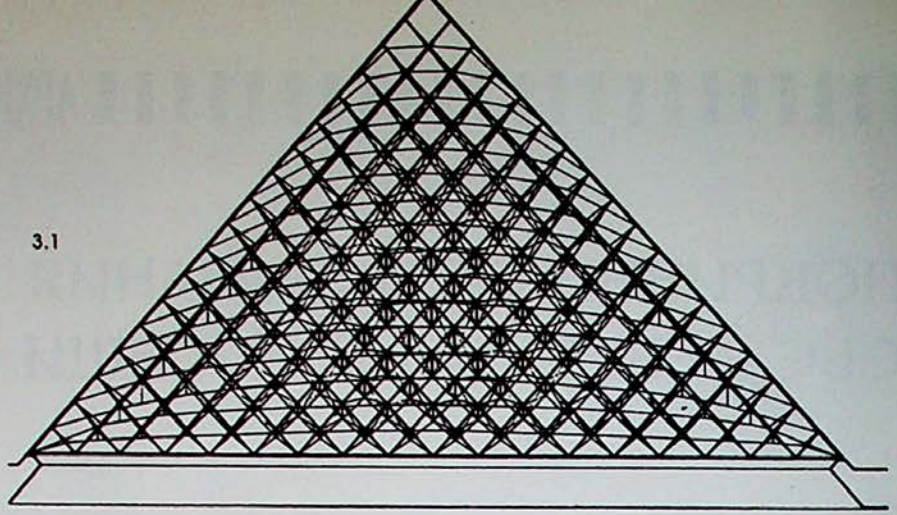
3.4 - Кугели тип "Меро";

3.5 - Общ изглед;

4 - "Обърнатата" пирамида, Лувърът, Париж (1988)

5.1 - Покривно остъкляване на двора Марли, Лувърът, 1993 г., изглед

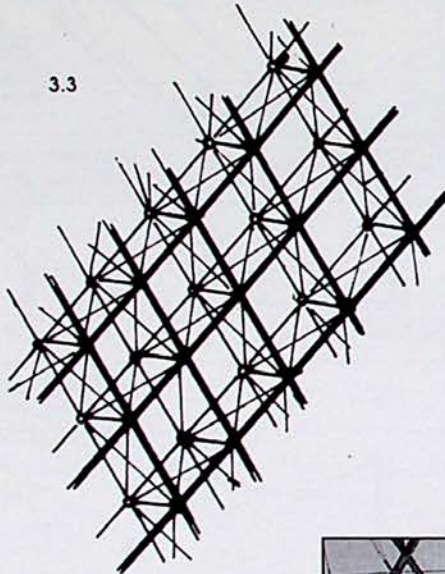
5.2 - Детайл на възела за налягане

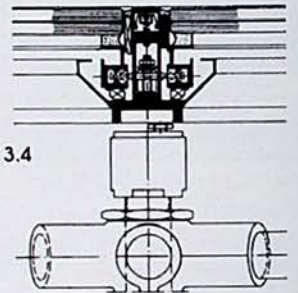
3.1

3.2

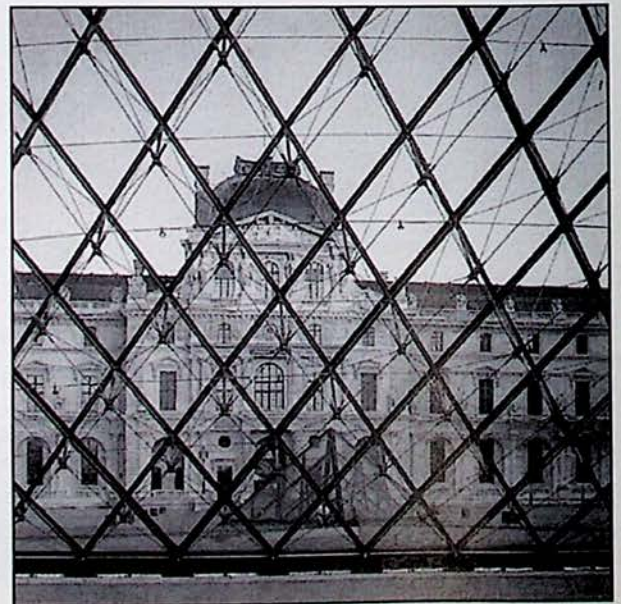

3.3

3.4

3.5

2

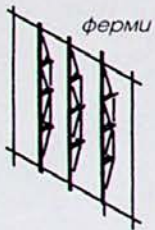
Систематизация на развитието по Клааск

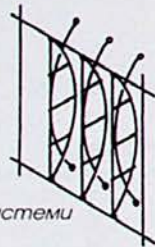
Редра + напречници

Вертикални опори

ферми

Твърди въжени системи

Полутвърди въжени системи

Меки въжени системи

•••
 на огъване и срязване. Те се свеждат преди всичко до увеличаване на размерите на полетата или до конструиране на нов вид окачени фасади от стъкло. Новото **пунктово** закрепване на стъклата (Patch fittings) създаде възможности за композиране на остъклени конструкции с много по-различно естетическо въздействие. Вече се смята за "рутинно" прилагането на остъклявания с "неизявена" конструкция, т.нар. structural glazing.

Според някои автори като I. Кнааск (6) може да се направи една обобщена класификация на най-новите реализации на вертикални и наклонени остъклени конструкции: **първите**, като рамки, ферми и др., които не позволяват деформации, се смятат "твърди" (rigid, hart); **вторите**, като напрегнатите пространствени прътови конструкции, които позволяват известни деформации, но възстановяват първоначалното си състояние, т.е. "еластични" са, се приемат за "полутвърди" (halbweich, semirigid); **третите**, с пунктово закрепване на стъклата и стабилизиращи въжени системи, които са още по-деформируеми, се смятат "меки" (weich, soft). Един от примерите, който потвърждава направените класификации, е Голямата пирамида над подземния входен вестибюл на Лувъра в Париж (И. М. Пей) с конструкция, определена от много автори (5, 6) като като уникална за десетилетието. По четирите равностойни триъгълника на правилната пирамида на квадратна основа със страна 30 m се образуват ромбове от пръти от неръждаема стомана с кръгло сечение, които са свързани чрез специално кон-

струиран възел. В тях перпендикулярно на решетката от ромбове са навити също стоманени пръти с кръгло сечение (разпънки). Във възела на долния край се навиват и напрегат тънки пръти от обла стомана, едните образуват параболи по линията на ребрата, а другите се кръстосват между горните и долните възли. През разпънките на всички нива в почти хоризонтално направление преминават стабилизационни въжени елементи. Остъкляването е тип "SG" с безопасни сдвоени стъкла и двойни силиконови фуги.

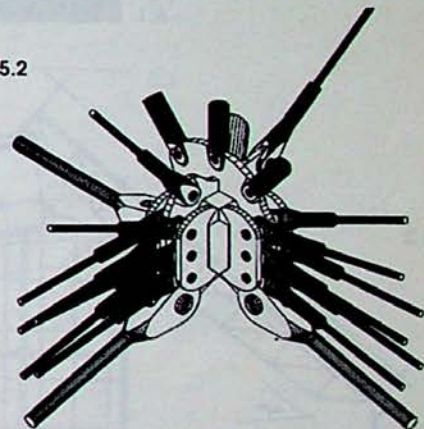
Така се е получила една остъклена конструкция с впечатляващо въздействие. Тя е елегантна, филигранна, сякаш безтегловна и транспарентна.

Не по-малко елегантна и впечатляваща е и обърната с върха надолу остъклена пирамида при кръстосването на "улиците" на подземния търговски център в Лувъра. Закрепването на стъклата е пунктово, по ръбовете няма профили и затова те се възприемат като огромни кристали, тъй като стъклата отразяват и пропускат светлината, идваща отгоре помного ефектен начин.

Вьорцбергер (14) не отрича качествата на конструкцията на Голямата пирамида в Лувъра, но изтъква, че подобната на нея над входния вестибюл на Панаира във Франкфурт (John, Murphy, конструктор Polony) е с по-рационална и много по-евтина конструкция. Нашето мнение е, че те са принципно различни конструкции. Пирамидата във Франкфурт е опорна конструкция на ребра стъклоносители. При Голямата пирамида в Лувъра ребрата, образувачи остъклените полета, са основни

компоненти на конструкцията. Опитът, натрупан с реализацията на пирамидите в Лувъра, е използван от конструкторите и изпълнителите на покривните едноскатни остъклявания на Музея за изящни изкуство в Монреал, арх. Моше Сафди. Едното остъкляване е над приемния вестибюл с размери 15,3 x 18,5 m под наклон 42°, а другото - над зимна градина с размери 12 x 34 m под наклон 27°. И двете остъклявания имат идентична конструкция - скари с правоъгълни полета, образувани от ребра - стоманени профили с U-образно сечение, отворено надолу, свързани чрез кух стоманен елемент, специално конструиран от фирмата "MERO" със съдействието на фирмата "NAVTEC" - САЩ, в който е навит тръбен елемент-разпънка. На другия му край е навит специален "Меро" кугел, в който се напрегат чрез навиване обтегачи от обла неръждаема стомана \varnothing 20 mm. Така се образува една пространствена

5.2

4

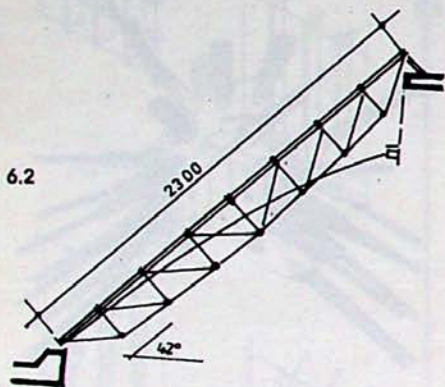
5.1

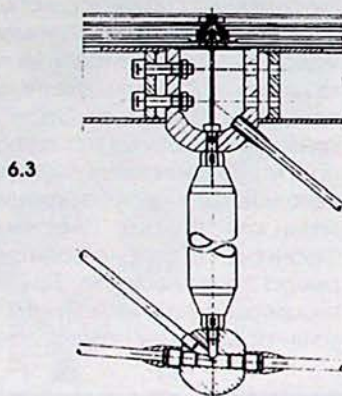
6.1 - Музей
на изящните
изкуства в Монреал,
М. Сафди,
конструкция П. Зегер
(1995),
конструкция
на входния вестибюл;
6.2 - Схема
на конструкцията;
6.3 - Детайл
на неносещия
алуминиев профил
и фугата
7.1 - Търговският
център "Роцокер
Хоф", Роцок,
изглед
на остъкленото
покривие;
7.2 - Детайл
на конструктивния
възел

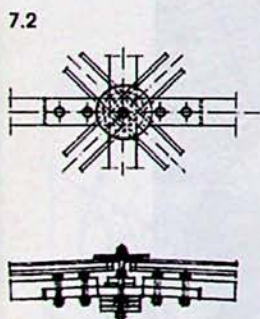
6.1

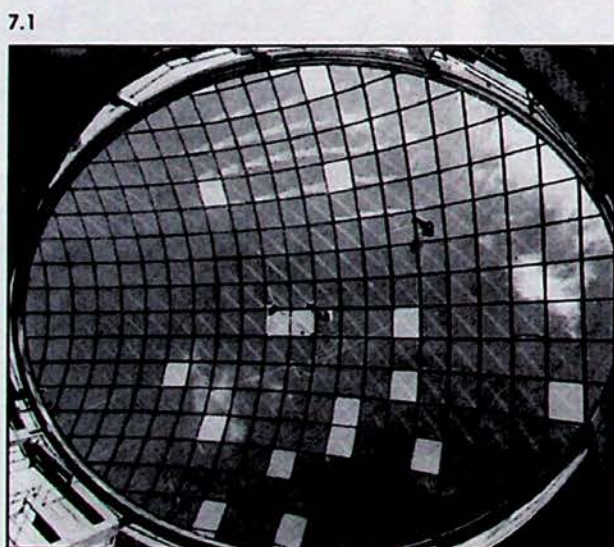
6.2

6.3

7.2

7.1

●●●
прътова конструкция с напрегнати
опънни елементи, която е стабилизира-
на с няколко двойки кабели (стомане-
ни въжета) във форма на част от пара-
бола поради опасността от деформа-
ции при засмукване от вятър. Ребрата
са с отворено U-образно сечение 75
x 150 мм, тръбните разпънки - с $d = 90$
мм, обтегачите - с $\varnothing 20$ мм. В U-образ-
ните ребра са монтирани тръбите на
спринклерната инсталация и електри-
ческите кабели и са покрити със спе-
циален профил - капак. Остъкляването
е тип "Structural Glazing" върху "неносещи"
алуминиеви профили, образувачи
открита отводнителна система. Стъкло-
пакетите с размери 1,40 x 2,60 м, респ.
1,10 x 3,00 м, са заводски залепени с
конструктивен силикон на алуминиеви
рамки с U-образно сечение, които са
закрепени към дренажните профили с
просто винтово съединение. Уплътнява-
нето на фугите е с конструктивен сили-
кон, положен върху ивица от топлоизо-
лационен материал.

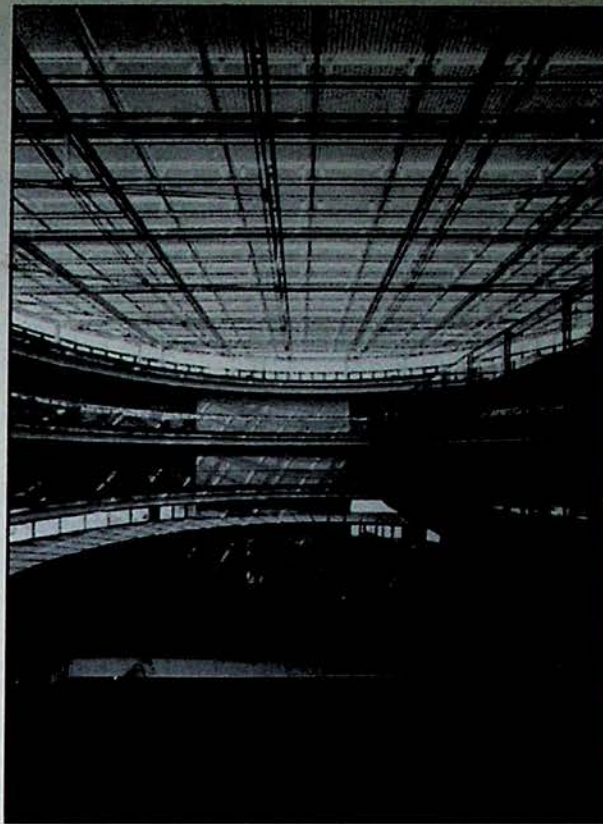
И двете конструкции притежават подо-
бна на лувърската пирамида елгант-
ност, филигранност и максимална
транспарентност.

Така очертаната тенденция за компо-
зиране на леки, ажурни остъклени по-
кривни конструкции има развитие с
разработените от Schlaich и
Bergemann от Щугарт "напрегнати
прътови черупки" (както ги определят
Klimke и Valochnik (5)), каквато е тази
на Музея на историята на Хамбург.

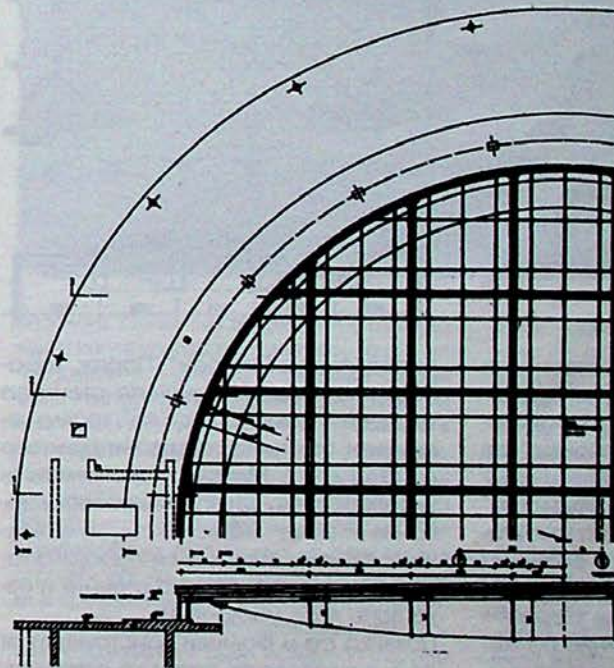
Един чудесен пример в това направле-
ние е елегантната покривна остъклена
конструкция на търговския център "Ро-
щокер Хоф" (Galerie Rostocker Hof, prof.
Peter Schweger + Partners, Statyk
Fisher+Friedrich, Stuttgart). Това е един
изцяло остъклен решетъчен (мрежест)
плосък купол на овална основа с при-
близителни размери 22 x 33 м, разчле-
нен на почти еднакви квадратни поле-
та с приблизителни размери 120 x 120
см чрез кръстосващи се почти под прав
ъгъл пръти от плоска стомана 60 x 40 мм.
Геометричната неизменяемост на ква-
дратите и пространствената стабили-
зация на цялото покритие е осъщест-
вено от диагонално кръстосани двой-
ки от стоманени въжета с диаметър са-
мо $\varnothing 6$. Остъкляването е топлоизола-
ционно със стъклопакети, фугата е си-
ликонова.

Тази извънредно лека остъклена кон-
струкция може да се сравни с интерес-
ното, но и спорно покривно остъклява-
не над кръглия атриум на сградата на
Volksbank в Гьолпинген по авторска идея
на Christian Knoche и конструирано съ-

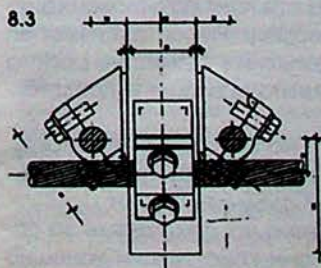
що от Schlaich и Bergermann. Конструкцията на покритието с диаметър 34 м е скара от двойки ребра (2 x U 20) на полета 3,45 x 3,45 м, образувачи горен натисков пояс, а долният опънен пояс е формиран от разпънки (кухи профили 60 x 60 мм) и двупосочни, паралелни на ребрата предварително напрегнати двойки стоманени въжета \varnothing 20 мм, т.е. по принцип е идентична на вече описаните. Ребрата стълбносители и напречниците са разместени спрямо композиционните оси на скарата и оформят полета 1,30 x 1,95 м с максимален наклон към борда само 2°. Стъклопакетите са залепени изцяло помежду си с конструктивен силикон и са осигурени против ветрово засмукване с кръгли шайби в кръстовките. Поради опасенията от прегряване на атриума Кнохе е предвидил стъкла с леко слънцезащитно покритие и външни слънцезащитни ламели, ориентирани на юг. Смятаме, че Кнохе е направил едно интересно "светещо" покритие, но в никакъв случай остъкляване, създаващо контакт с външната среда - с небето. Сенките от ламелите върху конструктивните елементи също имат неблагоприятно въздействие. Няма данни доколко добра е осветеността в облачни дни. Въпреки всичко това е един интересен пример на практически хоризонтално остъкляване с голяма площ (45 кв. м). Друга интересна реализация на опитните Schlaich и Bergermann от Щутгарт е остъкленото покритие с висеща конструкция пред главния вход на жп гарата в Улм с размери 25 x 24 м. Четири-образни опори носят по две хоризонтални ферми, съставени от тръби с $d=50$ см и пръти от плоски стоманени профили, облечени с декоративно ламаринено покритие. На тях през 100 см са окачени провиснали във форма на параболна елементи от 25/60 мм плоска стомана, носещи двупластови безопасни стъкла с размери 100 x 200 см с дебелина 14 мм. Дъждовните води се събират в надлъжен олюк, свързан открито с две водосточни тръби. Това покритие е един изящен пример на остъклена висеща конструкция, но не от въжета, а от плоска стомана (шина) без ветрови стабилизационни елементи. Определено развитие на вижданията за композиране на големи по площ остъклявания е постигнато с безрамковото пунктово закрепване (Patch fittings) на стъклата към носещите елементи. Пунктовите съединения имат различни технически решения, но трябва да бъдат "гъвкави", т.е. да позволяват опре-

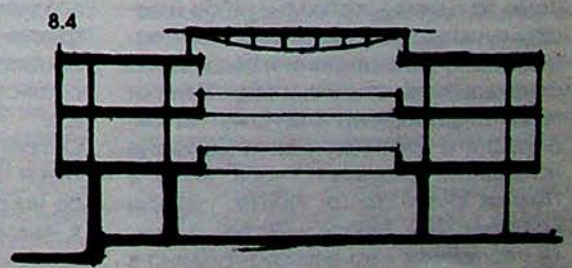
8.1

8.2

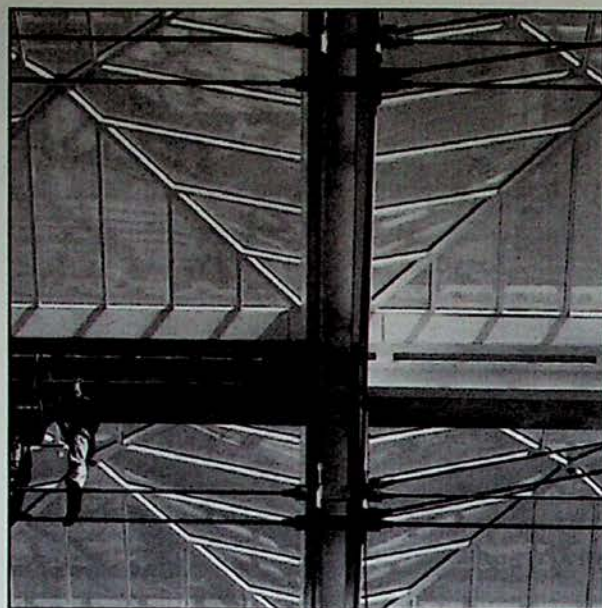

8.3

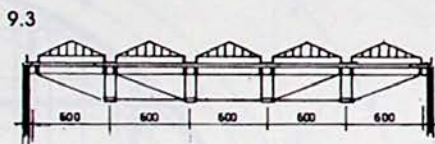
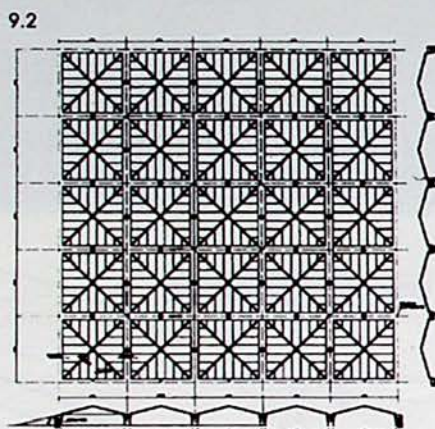
8.4

- 8.1 - Народната банка в Гьолинген;
- 8.2 - фрагмент от конструкцията;
- 8.3 - детайл на долния възел;
- 8.4 - вертикален разрез;

9.1

9.1 - Остъклена конструкция над атриума на новия панаир в Лайпциг, поглед отдолу
9.2 - План
9.3 - Вертикален разрез

9.3

•••

делена свобода на преместване на стъклата, и "адаптивни", т.е. да се нагласят лесно към заводски направените отвори в стъклата. "Гъвкавостта" се постига чрез ябълковидни ставни връзки по два начина - ставна "подвижна" връзка в отворите на стъклата или ставна връзка между металните елементи - конзолки. За "адаптивност" на връзката има различни остроумни решения с ексцентрично разположение на металните компоненти и болтовете за притягане. Този начин на закрепване е все още в стадий на развитие. Прилага се само за единични стъкла и не са известни пунктови съединения на стъклопакети. Няма разработени и системи за отвеждане на кондензни води. Един от първите примери на този начин на закрепване е вертикалното остъкляване на зимната градина на парк "Вилет" в Париж (Park de la Vilette, автори Fainsilber, Rice, Francis и Ritche), а един от последните - на зимната градина в

парка "Андре Ситроен" - Париж, характерни с това, че външните стени са окачени - "самоносещи се", изцяло изпълнени от стъкла, свързани пунктово едно за друго. Метална конструкция ги укрепва срещу двупосочните натоварвания от вятър - натиск и смучене. Колко по-привлекателно би изглеждала тази сграда от стъкло, ако стените ѝ бяха поне леко наклонени!

Появиха се и фалтови конструкции от стъкло, пунктово свързани в билата и подпрени на гради-олуци. Въпреки това H. Klimke и W. Walochnik (5) смятат, че прилагането на стъклото като главен конструктивен елемент (Primärtragungsfunktionen zu übertragen) или в съвместна работа с конструкцията все още е предстоящо.

От прегледа на тези съвременни остъквени покривни конструкции може да се направят следните изводи:

- Изискванията на архитектите за по-леки остъквени конструкции успешно

се удовлетворяват с прилагането на равнинни и с криви повърхнини напрегнати пространствени прътови конструкции.

- Характерна особеност на остъкляването на тези конструкции е прилагането на т.нар. неносещи алуминиеви профили.

- Остъклените въжени конструкции са подходящи за "остъквени покривия" над перони и пасажи, но все още са неподходящи за помещения с изисквания за топлоизолация и въздухонепроницаемост.

- С пунктовото закрепване на стъклата към носещите елементи се създават възможности за непосредствено участие на остъклените повърхнини в статическата работа на конструкциите и за композиране на т.нар. полутвърди и меки конструкции, допускащи големи еластични деформации, с много по-висока транспарентност на остъкляванията и ново естетическо въздействие, но с пренебрегване на изискванията за топлоизолация, тъй като все още няма техническо решение за такова закрепване на стъклопакети.

- Прилагането на конструктивния силикон за уплътняване на фугите създава възможности за остъклявания с изключително малки наклони и голяма надеждност срещу проникване на вода и въздух.

- Все още не е намерено радикално естетически и технически приемливо решение на проблема за прегряване и преослънчаване на помещения с широкочлони покривни остъклявания.

- Производствените и технологичните възможности на българските предприятия за метални конструкции позволяват и у нас да се прилагат остъквени напрегнати пространствени прътови конструкции.

Млаген Мирянов

ЛИТЕРАТУРНИ ИЗТОЧНИЦИ:

1. Galerie Rostocker Hof, GF, 5/95
2. Grimm, F. B., Glas als tragender Baustoff, GF, 3-4/91
3. HUECK - Bauplanung Katalog, 1994
4. DETAIL, 1/95
5. Klimke H., Walochnik, W., Wann tagt Glas, GF, 2/93, s.6
6. Knaack, U., Glas und Konstruktion
7. Überdachung Vorplatz Hauptbahnhof, Ulm, GF, 1/94
8. Qualitätshandbuch, Wien, 1997
9. Ritche, I., Die Kunst der Glasarchitektur, GF, 1/94
10. Seger, P., Museum der Schönen Künste in Montreal, GF, 1/93
11. SCHUCO International - Bestellkatalog, 1995
12. Volksbank Goppingen, GF, 4/96
13. VISTA WALL + EPI - International Detail Catalog, 1996
14. Worzberger, R., Konstruieren mit Glas, GF, 4/93
15. Ангелов, М., Архитектурни конструкции, Техника, 1989
16. Мирянов, М., покривни остъклявания, Техника, 1988

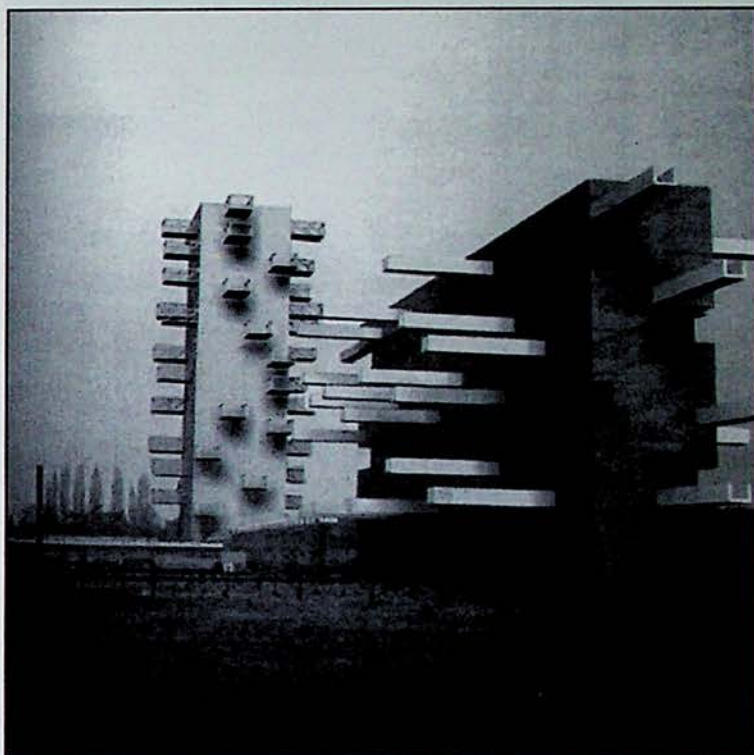
ИДЕИ ЗА ОБИТАВАНЕТО НА ГРАДА В ПРОЕКТИТЕ ЗА ЕВРОПАН 4

Първият конкурс на ЕВРОПАН бе обявен през 1988 г. в Берлин, на тема "Еволюция в начините на обитаване и жилищната архитектура", и бе организиран от осем европейски държави. Оттогава до днес са проведени общо четири конкурса, като всеки път броят на страните организаторки, както и броят на представените проекти се увеличава.

Право на участие в ЕВРОПАН имат всички европейски архитекти на възраст до 40 години. Съществуването и развитието на конкурса се основава на концепцията за наличието на сходство в проблемите на европейските градове и тази теза се потвърждава нееднократно при обсъждането на резултатите след всеки проведен конкурс. Основната цел на ЕВРОПАН е търсенето на нови идеи за обитаването на града. Отделните структури на организацията от различните държави се ангажират с подпомагането на авторите на наградените проекти за реализацията на техните идеи.

"Изграждане на град върху града - трансформация на съвременните градски структури" беше темата на ЕВРОПАН 4, който се проведе през 1995-1996 година. Изборът на тази тема отразява някои очертаващи се тенденции в развитието на европейските градове. Епохата на урбанизиране на свободни терени в околностите на големите градове отмина, много градове се разрастнаха до предела на възможностите си. В същото време територии, застроени само преди няколко десетки години, остаряха или изгубиха първоначалната си функция. Подобни територии, намиращи се в процес на упадък, които доста често имат атрактивно местоположение по отношение на близостта им до центъра или на някои други фактори, бяха обект на конкурса в 65 европейски града. Периферията на големите европейски градове е застроена в исторически кратки срокове и днес тя се отличава в голяма степен с фрагментарност и разпокъсаност на градоустройствената тъкан. В същото време в този си вид тя предлага добри териториални възможности за бъдеща намеса.

Предложените четири подтеми за работа - "да се настаниш", "да трансформираш", "да се свържеш" и "да наследиш", са повече взаимно допълващи се, отколкото различаващи се. Всички те изискват да бъде изразено убедително отношение, а не да бъде пренебрегвано архитектурното и градоустройственото наследство от различни периоди на XX век, в чиято среда се намират обектите на конкурса. Прави впечатление

1

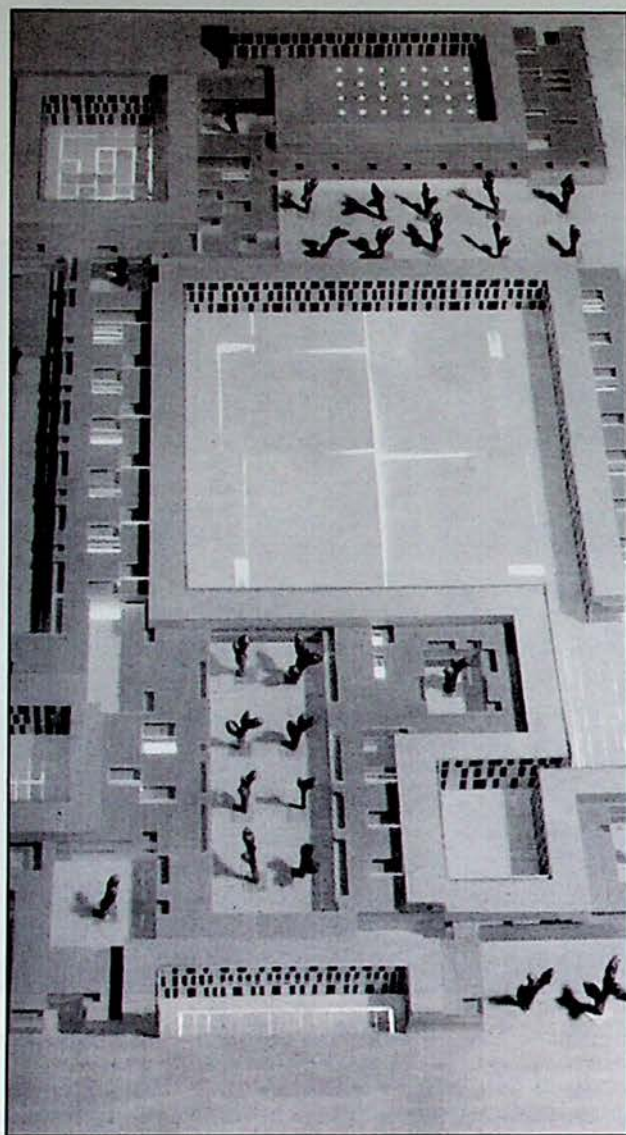
високата степен на реализъм в работата както на участниците в конкурса, така и на членовете на журитата в отделните страни организаторки. Икономическата рецесия в Европа и липсата на големи инвестиции в областта на строителството са факти, които се приемат с разбиране и без излишен драматизъм. Търсенето на нови идеи за обитаването на града в контекста на тази икономическа обстановка на пръв поглед ограничава, но в действителност често пъти е предпоставка за много интересни резултати. Съвременните строителни технологии позволяват да бъде материализирана всяка една архитектурна фантазия. Проекти, които може да се определят като "бумажна архитектура", не липсват и сред наградените на ЕВРОПАН 4, но рядко са на първо място с препоръка за реализация. От друга страна сред първопремираните проекти много често откриваме един своеобразен минимализъм по отношение на градоустройствената намеса, голяма доза пестеливост в изразните средства на архитектурата и една много адекватна концепция за процеса и етапите на реализация. Би било доста едностранчиво обяснението на тези явления единствено със съвременни-

те икономически реалности, макар че те са като че ли най-вероятната първопричина. Един дори бегъл поглед върху наградените на ЕВРОПАН проекти забелязва отказ от изобилие на форми или от безкрайно сложна геометрия, характерни за някои явления в архитектурата от последните години като постмодернизма или деконструктивизма. Разбира се, обобщения на резултатите на ЕВРОПАН 4, включващи 110 наградени проекта за 65 места, са трудни и доста рисковани. Може би единственото вярно обобщение е, че няма никаква универсална формула за спечелване на конкурса и че докато един награден проект е намерил специфичен подход за решаване на конкретна програма на едно място, друг с коренно противоположна концепция се е оказал най-добър на друго място. Естествено сред многообразието на наградените проекти се открояват и някои общи тенденции, които бяха подробно коментирани и анализирани по време на заключителния форум на ЕВРОПАН 4 в Рим.

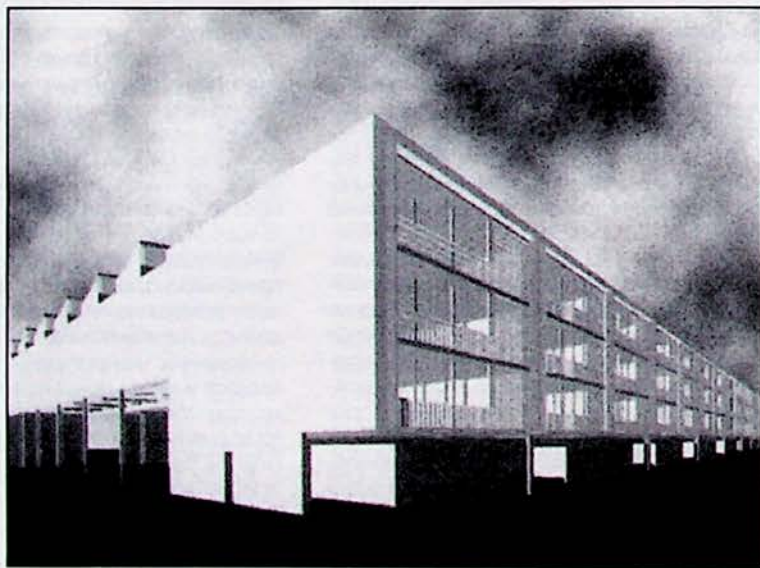
Ирене Скалберг, историк и преподавател в AA School - Лондон, анализира в статията си към каталога на ЕВРОПАН 4 със заглавие

•••

- 1 - Проект за жилище в Хага;
 авторски колектив:
 Марк Линдевал,
 Питър Браненберг
 и Камил Клаас
 от Холандия,
 компютърна
 анимация
- 2 - Проект за жилище в Емен;
 авторски колектив:
 Микел ван Гелдерен,
 Ира Корс
 и Юрхен Зенстра
 от Холандия,
 снимка на макета
- 3 - Проект за жилище в Диепикон;
 авторски колектив:
 Вуухуйзен Уим,
 Сангерс Рене
 и Пак Алет
 от Холандия,
 компютърна
 перспектива

2

3

•••
 "Да поставиш 60-те години в 90-те" едно от интересните явления сред наградените проекти. Мисля, че не само сред проектите на ЕВРОПАН, но и в световните архитектурни издания напоследък често срещаме проекти и реализации, които ни връщат към епохата на 60-те години. Без никой да отрича постиженията на майсторите на модернизма, неговата масова изява в жилищното строителство след Втората световна война в Европа отдавна е оценена като преобладаващо негативна. Защо тогава отново се появяват паралелепипеди с еднакви пропорции и неутрални фасади, забелязва се стремеж да се постигне голяма гъстотата на обитаване върху малка площ за сметка на по-големи открити пространства. "Висока гъстота, свобода, пространство" е заглавието на отличието с първа награда проект за Емен, Холандия. Награденият проект за Инсбрук, Австрия, с правоъгълните си форми и едър мащаб на пръв поглед спокойно може да бъде отнесен към епохата на 60-те години.

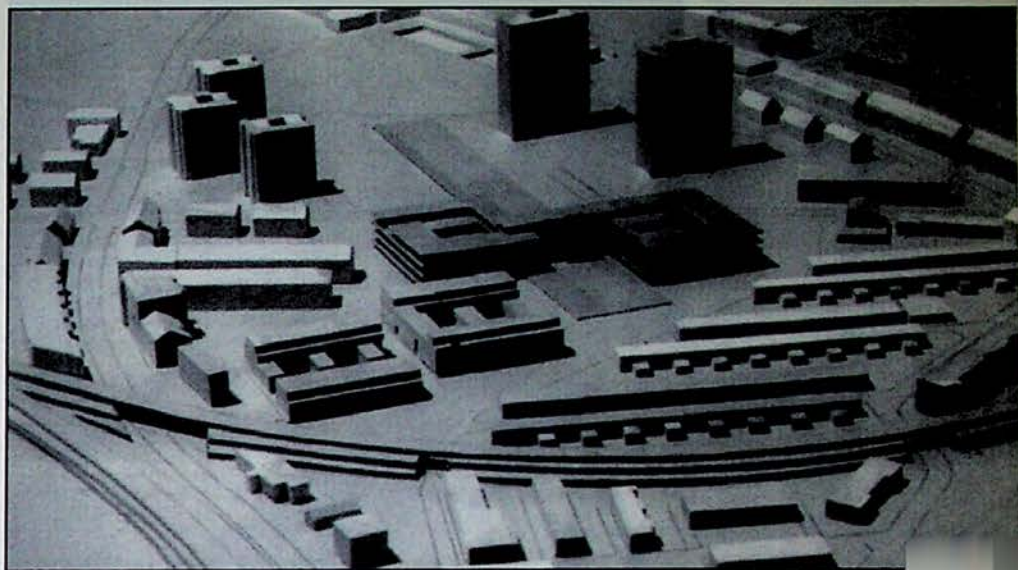
Днес появата на тези форми със сигурност не е обусловена от необходимост за индустриализация на строителството. Много от задачите на конкурса обаче са за терени, намиращи се именно в периферни жилищни квартали от 60-те години и респектът към съществуващата среда, както и успешното вписване в нейния контекст правят убедителни решения като това за Инсбрук. В първопремиерния проект за Базел предложеното ново застрояване е градоустройствената реплика на съществуващата върху парцела административна сграда от 60-те години. Резултатът е създаване на жилищна група със средна етажност, висока гъстота, голямо многообразие на типове жилища, както и осигуряване на достатъчно свободно пространство за обществени и рекреационни функции.

Стремеж към реализъм и практичност, търсене на прости и изчистени форми характеризират много от проектите на ЕВРОПАН 4. Постигането на архитектурно качество с прости средства е едно голямо предизвикателство. Нужен е обаче висок професионализъм и убедителна мотивация на решението, за да не се стигне до бруталността и еднообразието на градоустройствените комплекси от епохата на функционализма. Сред проектите на ЕВРОПАН се среща голямо разнообразие на мало- и средноетажни жилищни структури, в които се преплитат разнообразни типове жилища и обществено обслужване. Налице е стремеж за създаване на привлекателна социална среда, която предлага функционално многообразие, както и степенуване на пространствата от частно към обществено. Това, което липсва на изложбата на ЕВРОПАН 4 с едно-единствено изключение, са квартали с едносемейни жилищни сгради в индивидуални парцели. Очевидно идеалът не само на средния българин, но и на средния

европеец да живее в спретната къща със самостоятелен двор се отхвърля от архитектите като най-добра форма за обитаване на града.

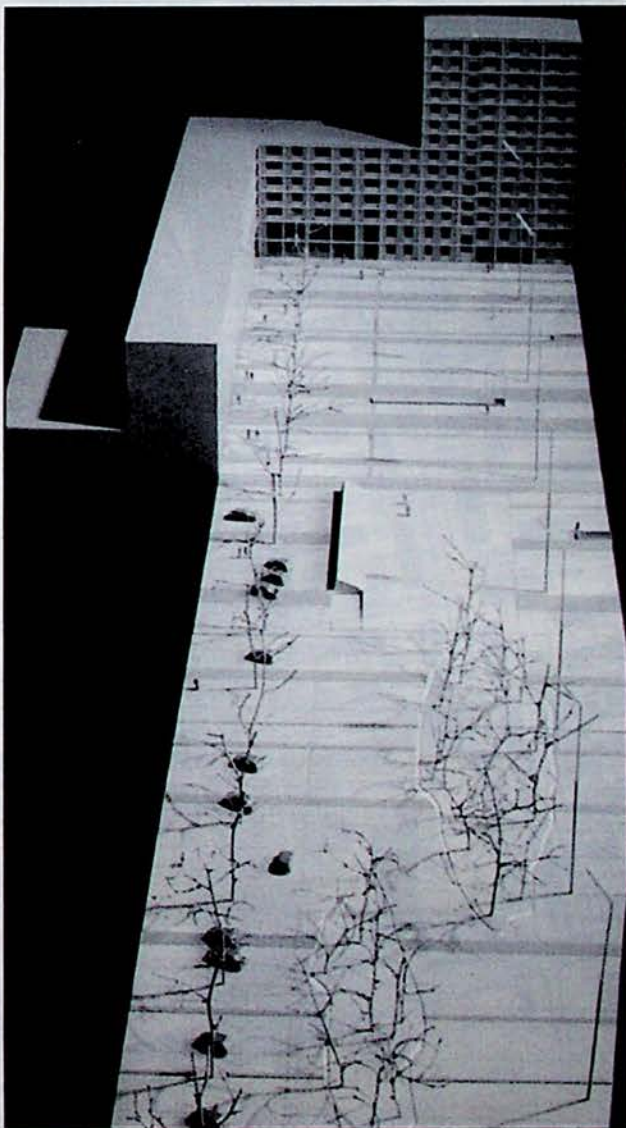
Един от двата отличени с първа награда проекти за Диетикон - сателитен град на Цюрих, представлява хомогенна жилищна структура, която покрива целия парцел на конкурсното задание. Проектът е интересен със социологическия подход, който се изразява в създаването на два типа жилища, предназначени за две конкретни социални групи хора. За възрастни хора, както и за обитатели, живеещи от дълго време в Диетикон, са жилищата, ориентирани към градската улица. Те са разположени в седем секции с по два апартамента на етаж, като в партерите има помещения за общо ползване. Втората група жилища са за хора, които биха избрали този на пръв поглед неприятен за живеене квартал заради неговата близост до гарата. Бързите влакове отвеждат до центъра на Цюрих само за 15 минути, а там работят голяма част от живеещите в Диетикон. Проектиран е пешеходен мост, свързващ съвсем директно тази група жилища с гаровите перони, които са в непосредствена близост. Жилищата са разположени на два етажа с гръб към железопътната линия, за да избегнат шума, и с лице към индивидуални дворове. Освен откъм гаровите перони достъпът до тях е възможен и през партерите на първата група жилища. Развитието на съвременната инфраструктура, на телекомуникациите и най-вече на бързия транспорт в бъдеще ще оказва все по-сериозно влияние върху формите на обитаване. За разлика от онези проекти, които се стремят към създаване на предпоставки за социални контакти и предизвикване на хората към общуване в рамките на квартала, обитаван от тях, авторите на този проект наблюдават върху създаването на затворени в себе си жилищни единици. Човекът, който всекидневно пътува и има възможността за броени минути да отиде до предпочитаното от него място и да общува с предпочитаните от него хора, едва ли изпитва много сериозна необходимост от контакти в рамките на квартала, който обитава. В същото време съжителството на две различни социални групи в една жилищна структура е предпоставка за обмен помежду им, който обаче остава въпрос на съзнателен личен избор.

Една от идеите за тема на следващия конкурс на ЕВРОПАН е именно влиянието на модерната инфраструктура върху обитаването на града. От една страна тя е необходимост за съвременния човек и прави възможно функционирането на сложния градски организъм. От друга страна трасетата на инфраструктурата разкъсват територията и поставят сериозни екологични проблеми. Архитектите и урбанистите ще трябва все повече да се съобразяват с развитието

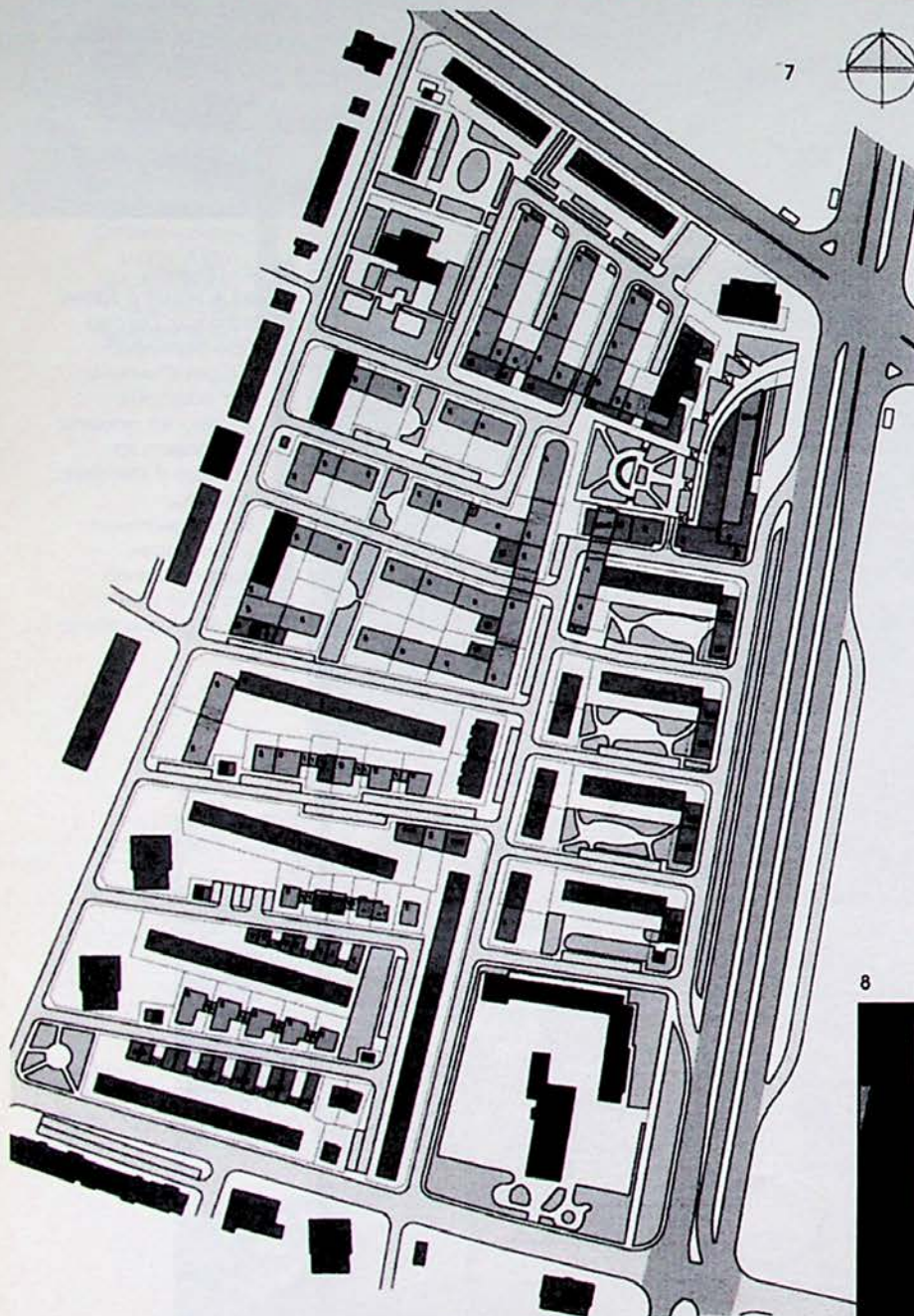

4

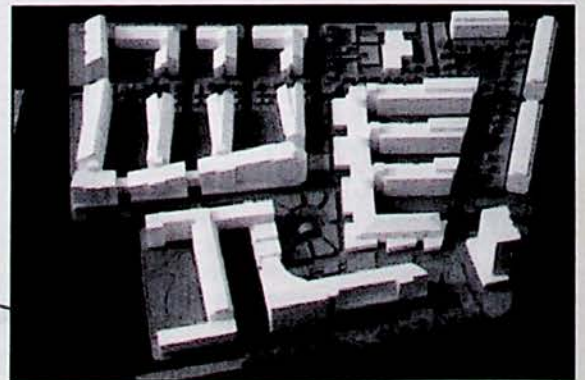
5

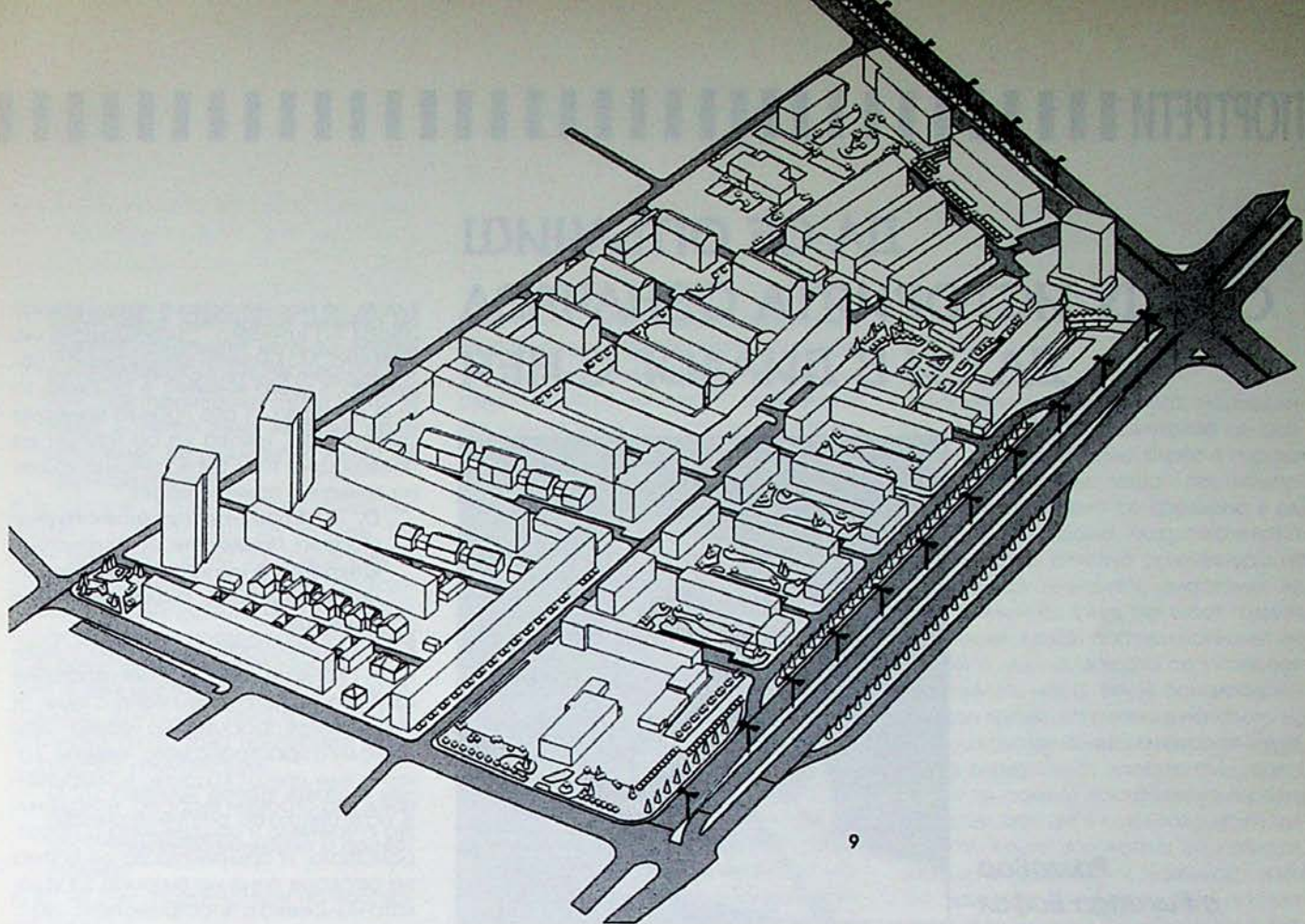
4 - Проект за жилище в Базел; автори: Петер Претерхофер и Соня Симбени от Австрия, снимка на макета
5 - Проект за жилище в Инсбрук; автори: Вили Фрьотнер и Кристиан Лихтенвагнер от Австрия, снимка на макета

8

•••
 на инфраструктурата, да използват предимствата, които тя предоставя, и да избягват отрицателните последици от това развитие. Това са някои от личните ми впечатления от изложбата на ЕВРОПАН 4 и от изявите по време на заключителния форум в Рим. Всички прояви, свързани с конкурса, са повод за дискусии не само между архитекти и урбанисти. Широко е застъпено участието и на други страни в инвестиционния процес. Клиенти, частни лица, представители на градски и общински администрации, спонсори, представители на големи фирми, които развиват и строителна дейност, са активни участници в начинанията. Тази дейност на ЕВРОПАН е не по-маловажна от провеждането на самия конкурс, тъй като търсенето на нови идеи за обитаването на града би останало без всякакви последиствия при липсата на разбиране от страна на хората, които поръчват архитектурните и градоустройствените проекти. От съществено значение е и ролята на ЕВРОПАН за издигане на престижа и за популяризиране на значението на нашата професия посредством изявите и публикациите, които съпътстват всяко поредно издание на конкурса. Благодарение на спонсорство на ЕВРОПАН - Швейцария проблемите на жилищните комплекси в периферията на София станаха обект на този престижен конкурс. Програмата за София предвиждаше да бъдат изградени нови жилищни сгради, част от които със социални жилища, и малък обществен център на територията на квартал "Толстой". За съжаление само пет български колектива от общо седем се възползваха от възможността да участват в ЕВРОПАН с проект за България. Независимо от малкия брой участници за нас първата награда, която получихме, беше голям успех, а възможността да присъстваме на два от форумите на ЕВРОПАН ни направи съпричастни на идеите на този конкурс. Нашият проект за "Толстой" се основава на идеята за трансформация на средата чрез доразвиване и чрез вписване на нови елементи в нея. За нас беше предизвикателство да се открият онези градоустройствени характеристики на съществуващото застрояване, които имат потенциала да се развият и да придобият ново качество в проекта. Двете нови жилищни групи са решени върху една гребенообразна схема, чийто прототип е характерът на застрояването на юг от конкурсния терен. Една ос север-юг по

съществуващата улица "Устрем" служи като гръбнак на композицията. Оформянето на различни по характер обществени екстериорни пространства има важно значение за преодоляването на аморфната градоустройствена среда в комплекса. Партерите на съществуващите сгради са наситени с обслужващи функции, които са необходимост за квартала и предпоставка за оживление. Създаването на център с характер на малък градски площад е нов елемент също така с важно пространствено, функционално и социално значение за квартала. Като основни качества на проекта журито определя реалистичния подход и възможността за лесно осъществяване. За нас тази оценка на журито беше донякъде изненадваща, тъй като точно това качество не беше от първостепенно значение в нашата работа по проекта. То беше по-скоро резултат на несъзнателното отчитане на съвременните икономически реалности в България, а оттам и на липсата на кураж да предложим някакво необичайно и шокиращо решение "като за международен конкурс", както често пъти разбираме това понятие. В крайна сметка запазването на съществуващите сгради (с изключение на осемте работнически блока, предвидени по програмата за събаряне), на по-голямата част от уличната мрежа, а оттам и на подземната инфраструктура се оказа подход, много важен за работата по проекта след конкурса. Изработването на застроителен план на част от жк "Толстой" ни беше възложено от Столична голяма община и това беше една сериозна стъпка по пътя към осъществяването

на проекта. Превръщането на конкурсния проект в застроителен план не беше безпроблемно, но в крайна сметка съобразяването на проекта с нормативната база и обособяването на парцели към новопроектираните сгради беше извършено, без при това да пострада обемно-градоустройственото решение. При обсъждане на самия застроителен план от Градската архитектурно-градоустройствена комисия като че ли най-важната негова част се оказа една схема, която пряко засяга възможностите за бъдещата му реализация. Схемата за териториално насочване на инвестициите разкрива възможност територията, която е общинска собственост, да стане източник на средства за изграждане на северната жилищна група, предвидена за социални жилища. Засега усилията на общината са насочени към осъществяването на тези именно жилища и амбицията на всички ангажирани в проекта е реализацията да се доведе до успешен край. Необходимостта от социални жилища в България е безспорна, а когато е налице добро желание и целенасочено търсене на възможности се оказва, че това не е някаква утопична или популистка идея.

В по-нататъшната работа ще разчитаме и на помощта на секретариата на ЕВРОПАН - Швейцария, който междуременно поема ангажимент да спонсорира включването на България в ЕВРОПАН 5, където всички организатори очакват значително по-голям брой участници.

Мила Никифорова

6 - Проект за реконструкция на жк "Толстой" в София; автори: Мила Никифорова, Филип Чипев, снимка на комплекса в момента
7 - Генерален план на територията
8 - Снимка на макета
9 - Перспектива на градоустройственото решение

ДА СЕ ОПЪЛЧИШ СРЕЩУ ИСТОРИЯТА ОЗНАЧАВА ДА СИ В ДИАЛОГ С НЕЯ

Разговор
с Рикардо Бофил

Олга Лозанова: Освен че проектирате и строите изключително активно, вие пишете и книги за архитектура. След няколко дни предстои да излезе последната ви, наречена "Архитектурата на града". Какво не успявате да кажете със средствата на архитектурния език и това ли ви кара да пишете.

Рикардо Бофил: Използването на всеки различен вид език крие различно изкушение. Когато пиша книги за архитектура, мисля, че по-скоро изпитвам изкушение, подобно на изкушението на преводача. Когато пиша за архитектура, по друг начин се възползвам от свободата, която словото дава. И това, което в архитектурата сам разрушавам почти веднага след като го създам, тъй като непрестанно експериментирам, после в книгите си се опитвам да го обобщавам, обяснявам, да го превърщам в концепция. Все пак архитектурният език е основният език, на който творя.

О. Л.: Какви са отношенията между времето и пространството от гледна точка на философията на архитектурата?

Р. Б.: Има различни възможни определения за архитектурата. В северните страни определят архитектурата с технически термини, на нивото на конст-

рукциите. А в южните страни средиземноморските архитекти, каквато имам удоволствието да съм и аз (аз съм от Барселона), гледат на архитектурата в по-общ философски смисъл ако щете, като на организирано пространство. За мен същинският смисъл на архитектурата е именно в това и за разлика от живописата или скулптурата, например, архитектурата има за крайна цел структурирането и организирането на пространството. Така че специфично архитектурният смисъл е осмислянето на пространството, което ни заобикаля - статично или в движение. Архитектурата е изкуство с много древни корени и затова модерната архитектура не е нищо друго освен пренасяне на тези древни корени в съвременността. Що се отнася до времето в архитектурата, то се описва с движението, със смисъла на движението. Концепцията за движението в пространството започва най-ярко с барока, започва в Италия, където пространството се конституира не като статично, а като динамично цяло. Хората се движат и пространството се променя, така че самото пространство трябва да бъде взето и създадено в движение. С други думи, когато архитектурата започне да оценностява движението, тя вече е вкарала времето в себе си. Ако пренесем това в съвременността, ще

видим, че модерността е преди всичко образ на времето, съкращаване на времето. Модерните общества са общества, в които времето е скъсено, то тече по-бързо. И ако правим модерна архитектура, трябва да се научим да превеждаме това бързо течащо време на езика на архитектурата.

О. Л.: Казахте архитектурна творба. Приемате ли, че архитектурата е изкуство в изчистения кантиански смисъл на това понятие?

Р. Б.: Архитектурата е изкуство с главно И. Най-важното от всички пластични изкуства, защото е свързано с един от най-важните проблеми на човека - връзката му с пространството. Човекът, както и вие преди казахте, е изправен пред два огромни въпроса: отношенията с Времето и отношенията с Пространството. И архитектурата се опитва да отговори поне на въпроса за връзката на човека с пространството. Има, разбира се, известна двойственост, доколкото архитектурата е изкуство, дирижирано от политически, икономически, социални условия. Нейната реализация е зависима от тях, но тя е изкуство в истинския смисъл на думата, въпреки че е изкуство, което е в компромис с обществото. Тя е изкуство, подчинено на действителността, на извънархитектурната действителност, но това като че ли още повече увеличава стойността ѝ. Архитектурата има твърде дълбоки "основания да съществува". Всички хора, от самото начало на историята на обществото, дори номадите, винаги са искали да си построят своя къща. Така че архитектурата не е подчинена единствено на насладата, нейната база е функционалността, необходимостта. Това я прави уникална. И още - наред с къщите още от най-дълбока древност хората са изпитвали необходимост да строят храмове. Всички цивилизации го правят - гърците, египтяните, асирийците. Човекът просто иска да трансцендира собствения си живот, построявайки монументи. Той иска да остави следа върху битието, която надхвърля собствените му ограничени измерения, разбирате ли? Така архитектурата има едно функционално и едно метафизично измерение.

О. Л.: Историята с Вавилонското стълпотворение не е ли всъщ-

ност едно наказание именно на човека-архитект, на онзи, който си позволява да отиде твърде далеч, построявайки тази кула. И сега, когато вече нямаме един общ език, не дължим ли това на архитектите?

Р. Б.: Да, това е едно твърде сурово наказание - смесването на езиците. Това е един мит - митът за наказанието, но аз го намирам прекалено реакционен. И твърдо вярвам, че дори напук човек трябва да продължава да строи Вавилонската кула. Все по-висока, сам смесвайки все повече езиците, цивилизациите, културите. Това е човекът. И всъщност тъкмо това наказание роди човешката комуникация.

О. Л.: *Реакция срещу какво в модернистичната архитектура е постмодернистичната ѝ посестрима?*

Р. Б.: Аз съм изобретателят на постмодернизма.

О. Л.: *Тъкмо затова питам Вас - какво се опитвате да кажете с този "пост".*

Р. Б.: Изобретихме постмодернизма

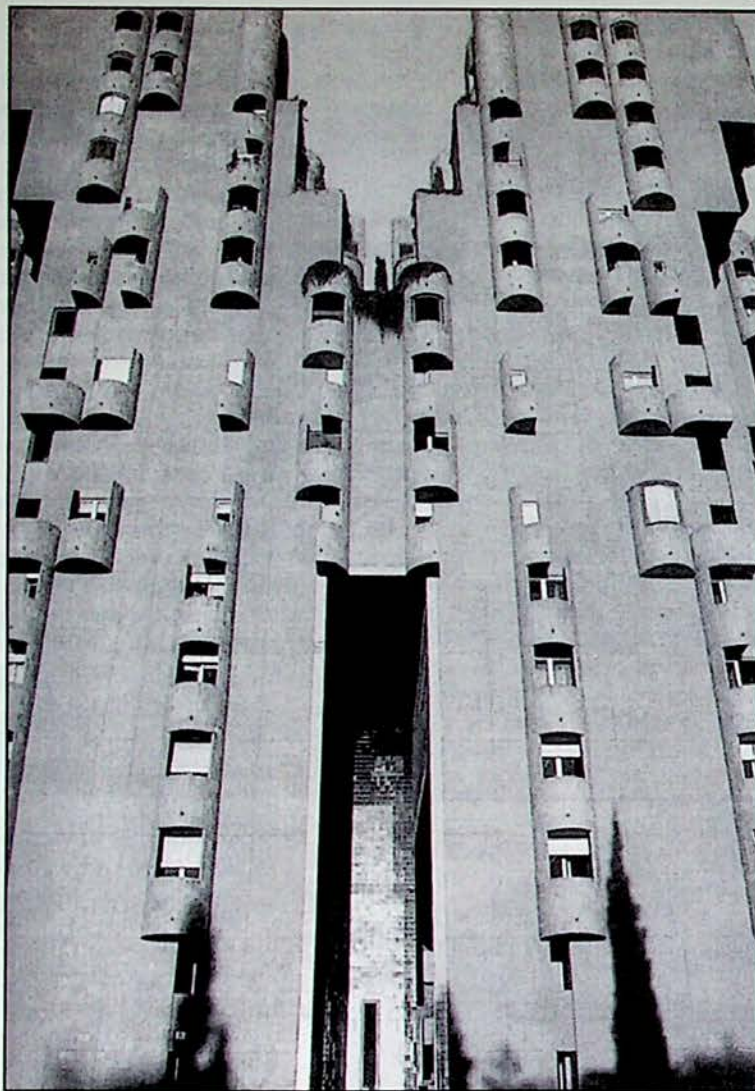
през 70-те години, защото модернизмът вече беше минало. Всички теории, всички модернистични практики вече носеха белега на миналото. Архитектите искаха да разрушат стария модернизъм, според който къщата беше машина за живеене, а историята не съществуваше - съгласете се - твърде примитивна представа за света. Всичко това трябваше да бъде преодоляно, за да си върнем историята, да си върнем духа на града - градът е фундаментът на архитектурата, да си върнем речника, който позволява да се изразяваме по-комплексно, по-богато, отколкото модернизмът ни позволяваше. Така това движение бе създадено като контрапункт на примитивизма на модернизма. Веднага след създаването си постмодернизмът имаше такъв успех, че се превърна в официална архитектура за Съединените щати. Американците моментално я възприеха, както всъщност често се случва с всичко ново, вулгаризираха я, разбира се, и я превърнаха в своя официална архитектура. И тъй като историята е в период, в който всичко се случва изключително бързо бла-

годарение на телевизията, на медиите..., всъщност това движение се разпространи изумително бързо и поради това изключително лошо - постмодернизмът много бързо се превърна в една лошо разбрана, подражателска, обезглавена, кичозна архитектура на грубото неинтелигентно смесване. Затова самият аз след пет-шест години, не повече, казах: постмодернизмът ли, че той е мъртъв, защото се разпространи много лошо, беше банализиран. Защото преди, да речем в началото на века, когато се появеше някое течение, първо определени хора го създаваха, после те самите построяваха първите образци, после се появяваха други архитекти, които започваха да копират, изобщо имаше последователност, ясен път, който бе извървяван. При постмодернизма нещата се обърнаха с главата надолу - копията се появиха преди оригиналите. Изобщо постмодернизмът като че ли имаше повече основания и повече смисъл като теория. Като практика той просто отмина едва ли не преди да се е появил.

О. Л.: *Какво почнахте да правите Вие, след като обявихте, че постмодернизмът е мъртъв? Постмодернизъм или какво?*

Р. Б.: Осемдесете години бяха благодатни за архитектурата. Имаше много тенденции, движения и новатори. Имаше експлозия на архитектурни стилове и на архитекти въобще. Но тук искам да ви кажа нещо за стила - той не е най-важното в архитектурата, не бива да се дават съвети за стила. Всеки архитект като всеки писател, музикант, художник има право да се изразява както си поиска. Просто трябва да знае да се изразява. Когато се изразяваме традиционно и опростено, например, това налага да се спазва един вид твърда, определена логика. Когато се прави барокова архитектура, сложна архитектура, тогава е необходима друга логика. Важното е всеки архитект да бъде способен да поднесе собствения си почерк, да стигне чрез него до завършека на мисълта си, до края на вътрешната ѝ логика, избягвайки подражанието, фолклора, лесните решения. А какво се случва сега? Съществува

2

•••
 един вид празнота, празнота, която кореспондира с празнотата вътре в обществото - пълна идеологическа изпразненост, няма идеологически отношения в света. И всички тези движения - религиозният екстремизъм, национализъмът, всички видове фанатизъм в света, срещу които естествено трябва да се борим, защото те са не само опасни, но и безсмислени, имат просто обяснение - хората имат нужда да се хванат за нещо. Те са израз точно на празнотата в обществото, за която говоря. Спомням си, че когато преди десет години бях в Ню Йорк, останах с ясното впечатление, че всички млади живеят ден за ден. Архитектите също страдат от тази ситуация. Аз лично смятам, че архитектурата в наше време стана още една система за производство на звезди - като певците, режисьорите, хората от шоу-бизнеса. И това е благодарение на телевизията и медиите въобще - система за звезди. Това произвеждаха те. Тези архитекти започнаха да се държат като звезди - те се интересуват най-много от образа си пред публиката. И това е една ситуация, която много скоро ще стигне до самоунищожението си, не може още дълго да продължава по този начин. Според мен едно от изискванията към архитектурата в модерното общество е да бъде евтина. Трябва да се преодолее връзката, която хората правят между красотата и цената, смятайки, че колкото една сграда е по-скъпа, толкова е по-хубава. Съвременните архитекти трябва да правят евтина архитектура, съобразена с изискванията на новото общество - по отношение на инфраструктурата, на новите теми и проблеми на това общество, проблемите на комуникацията, движението, транспорта. Необходимо е да се създаде и нова цялостна програма, която да може да вгради проблемите на архитектурата в образа на модерното общество.

3

О. Л.: Каква е вашата слабост като архитект?

Р. Б.: Моята слабост е, че не мога да повтарям в архитектурата. Веднъж като свърша един обект, вече не мога да използвам нищо от него в следващия. Мечтая за промяна. Така често пъти, когато създам някаква архитектурна тенденция, вместо да я задълбочавам и изчиствам, веднага се хвърлям да изпробвам нещо ново. Това ме забавлява - да променям пейзажа, да променям обществото, да участвам в цивилизацията, да променям детайлите, темите и непрестанно да променям архитектур-

ния почерк и стил. Във всяко изкуство има различни типове артисти. Аз съм испанец и ще дам пример с Пикасо. Той непрекъснато променяше своя почерк и винаги си остава Пикасо - това е даден тип персонаж, артистичен персонаж, който много ме интересува. Същото е и с Миро. Това според мен е много интересно - да съмняваш непрекъснато да развиваш собствения си стил.

О. Л.: Оттук се вижда "Дефанс". Харесвате ли го?

Р. Б.: "Дефанс" е копие на американския урбанизъм, но много лошо направено. Това е копие на Чикаго, на нивото на автомобилите и на пешеходците, но е много объркано и човек не разбира нищо.

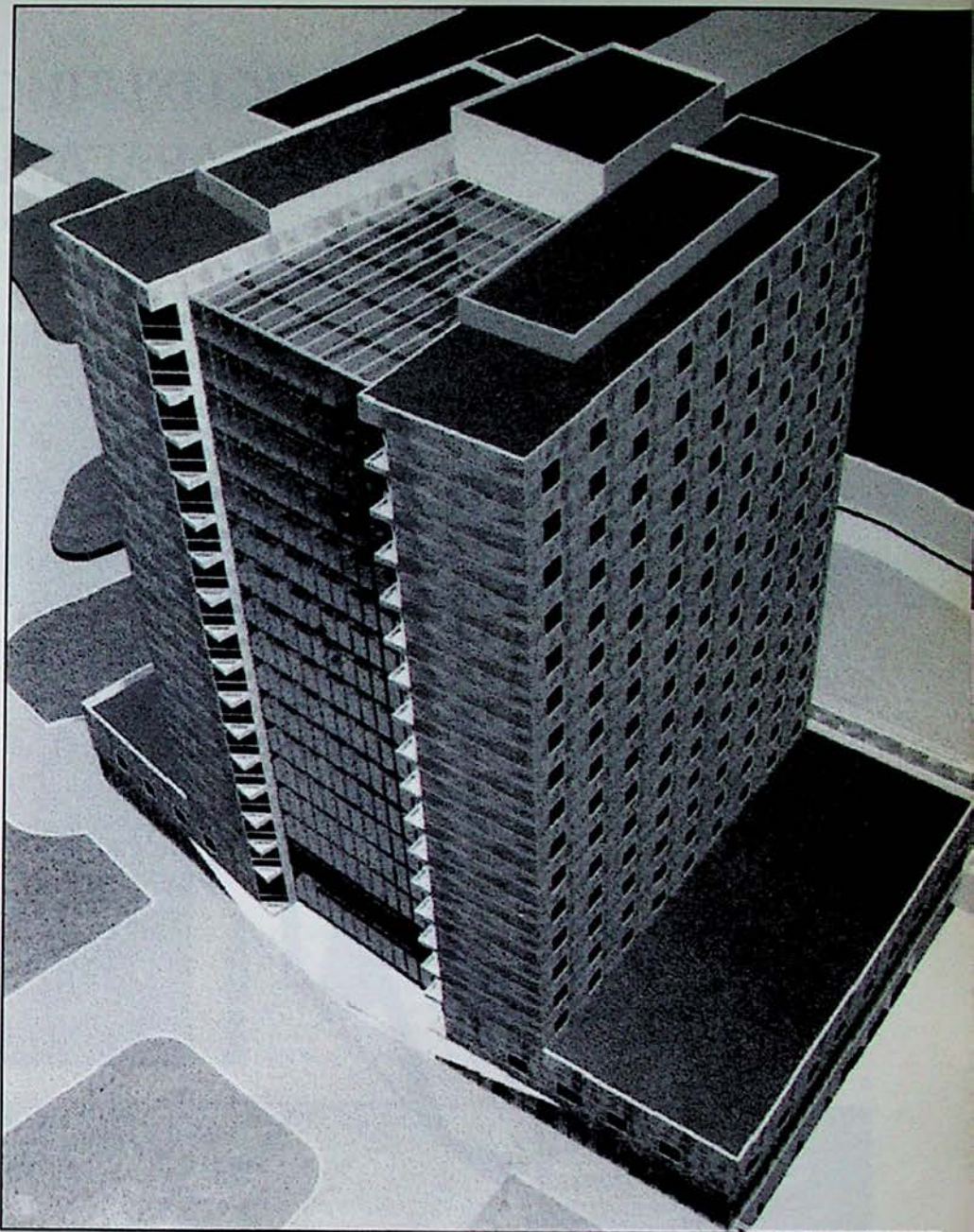
О. Л.: И един последен въпрос, свързан с работата Ви в България. Какво Ви беше необходимо да научите за нашата страна, за да можете да проектирате хотел в столицата ни?

Р. Б.: България е страна, която слабо познавам и едва сега постепенно я откривам за себе си. Всички хора, с които се срещам, са много интересни, те са малко познати на Запада, но са много интересни. Българите притежават много силна интелектуална воля. Например и въпросите, които вие ми задавате, във Франция не се поставят - твърде сложни и дълбоки са. Българите са задълбочени, сериозни. Вие много обичате музиката. Обикновено се стремя винаги да правя проектите си, като ги свързвам със специфичната култура на страната. И след като бях няколко пъти в България, разговарях с българските колеги, накрая решихме да направим сграда, която да е напълно модерна, напълно скъсваща с вашето близко минало. Преди да дойда в България мислех да проектирам сграда, свързана с историческото минало на страната ви. Но сега смятам, че би било по-добре в този конкретен момент от вашето социално развитие да създам една много абстрактна, много модерна, новаторска сграда. Искам да се изправя срещу историята - винаги съм го искал, и сега в София ще имам този шанс.

О. Л.: Твърде дръзко.

Р. Б.: Аз съм дръзък и се гордея с това. Но всъщност, сериозно погледнато, да се опълчиш срещу историята не е нищо друго, освен да си в диалог с нея. А аз съм приказлив архитект, както виждате.

Разговора проведе Олга Лозанова

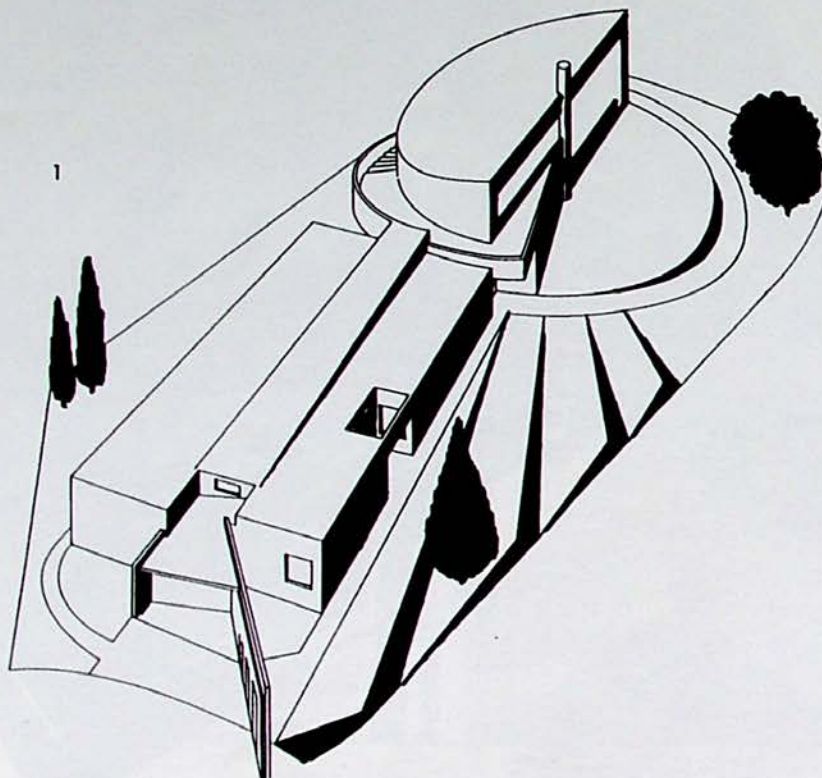

4

- 1 - Фрагмент от екстериора на "Дворецът" и "Театърът" в Марн-ла Вале, Франция
- 2 - Фрагмент от фасадата на "Валден 7" в Барселона, Испания
- 3 - Общ изглед на "Червената стена" в Аликанте, Испания
- 4 - Компютърна графика на перспектива на проекта за хотел "Хилтън" в София, автори арх. Лозан Лозанов, Атанас Панов

ЦЕНТЪР ЗА ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ В ЗУМАРАГА, ИСПАНИЯ

Автор: арх. Хосе Пизаро

Когато ми възложиха проектирането на Център за психично здраве, се опитах да си представя какво задание биха съставили неговите пациенти. Възможните отговори изглеждаха несвързани и рационализирането на проектантския процес - невъзможно. Те по-скоро насочиха интуицията ми към една методология, която винаги ме е занимавала: да се тръгне от чувствата и техните импулси, рационалното да се подчини на подсъзнателното.

Предвиденият свободен терен е в центъра на града, всред жилищен комплекс от малоетажни сгради от 30-те години, наречен „град-градина“. Главният подход е урбанизирано пространство, отворено към кръстовището. Защитен е от перфорирана стена - част от сградата към магистралата.

Сградата се състои от три тела: вход с форма на фуния, призма, пресечена от виещ коридор, който води до главния полуцилиндричен обем.

Сградата се интегрира към околната среда чрез осмоза. Етажните отстъпи вкарват екстериора в застроения периметър. Стените продължават в свободното пространство и го разчленяват. В същото време те постепенно се дематериализират от прогресивно нарастващите отвори, докато се превърнат в редица от пилони на все по-големи интервали. Пълно и празно се допълват в полуцилиндъра, който изниква от полукръгъл площад.

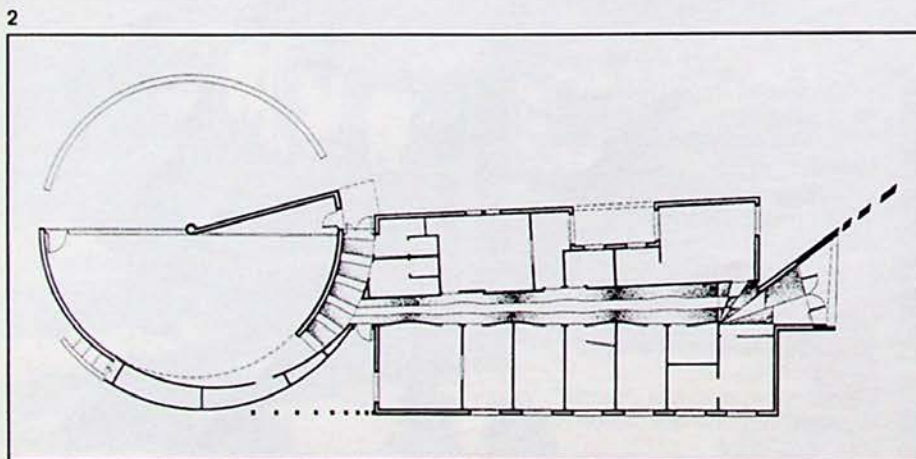
Извитият коридор обслужва лекарските кабинети и постепенно се стеснява, докато достигне амбулаторията около кръглата главна зала.

Дъговидният обединителен гръбнак, чиито тавани се спускат до пода, се извисява в полуцилиндъра през процеп в триъгълната предна фасада.

Квароскуро на коридора, цветовите нюанси и съчетания, виещият се под и големият прозорец, рамкиращ гледката към планинския връх на север, обясняват усещанията, които вътрешните пространства пораждат.

Търсена е цялост, която да създава различна атмосфера, но без странното усещане за присъствието на особени човешки същества. Същества, чиито мозъци са потърсили други пътища към разумното, което изглежда липсва в обществото ни.

Материалът е изпратен специално за сп. „Архитектура“ от автора

3

4

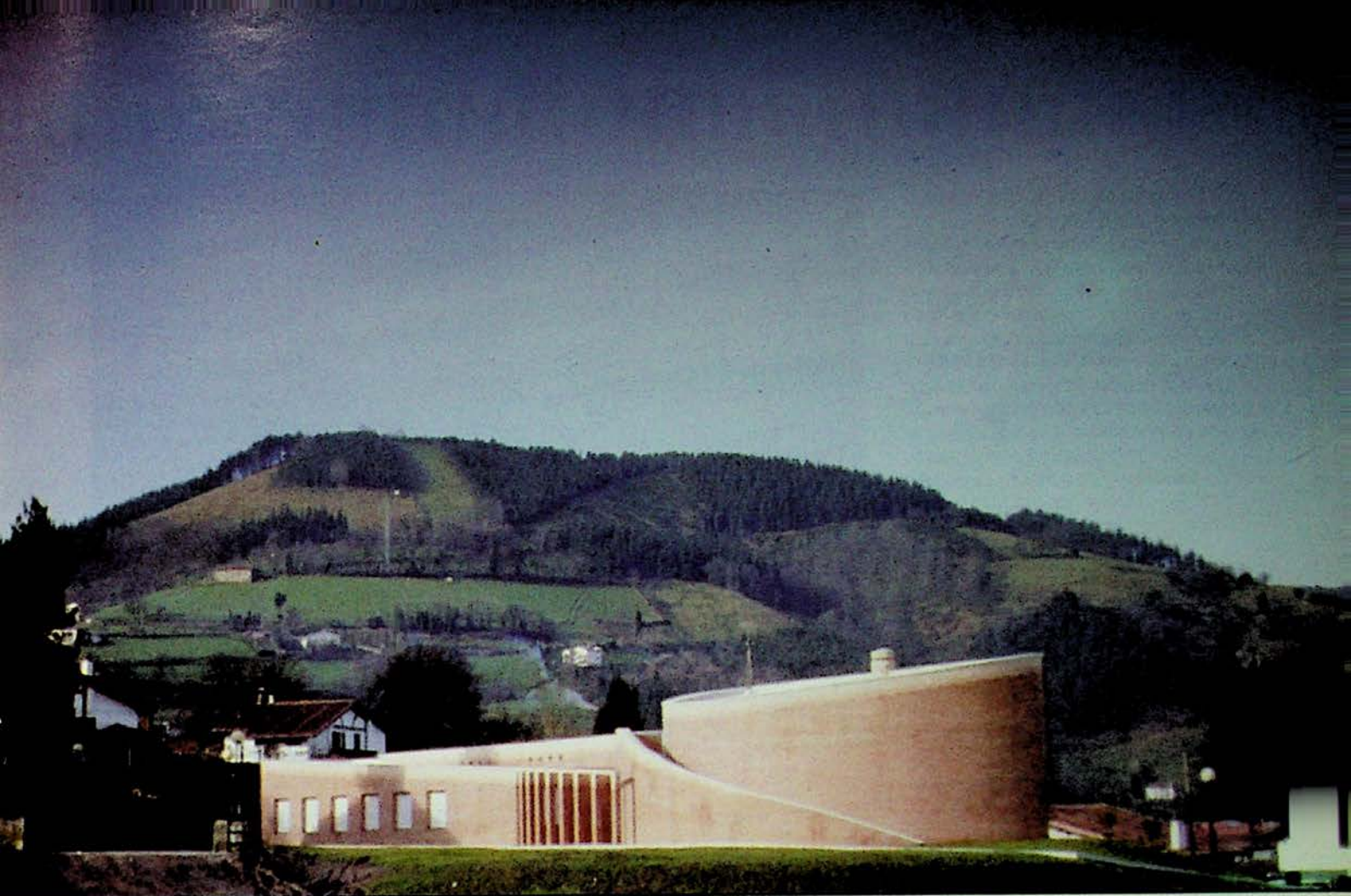
1 - Сграда
за психично здраве,
перспективна скица
2 - Основно разпределение
3, 4, 5 - Фрагмент
от екстериора на сградата

5

6, 8 - Фрагмент
от екстериора
на сградата
7 - Фрагмент
от интериора
на сградата
9 - Общ изглед на сградата

fibran[®]XPS

ЕКСТРУДИРАН ПЕНОПОЛИСТИРОЛ

- Устойчивост на натиск и въобще на механични натоварвания
- Лекота при пренасяне, отрязване и закрепване на всяко място на строежа.
- Незначителна водопропускливост
- Съвместимост с всички строителни материали като: вар, цимент, гипс, пясък.
- Дълговечно съхраняване свойствата на материала при всички условия на поставяне.
- Висока и постоянна термоизолационна стойност.

Nord Bitumi
ХИДРОИЗОЛАЦИОННИ МАТЕРИАЛИ

NICOLON
ПОЛИЕТИЛЕНОВИ МЕМБРАНИ

AMF ОКАЧЕНИ ТАВАНИ

POLIGLAS
СТЪКЛЕНА ВАТА

KNAUF СИСТЕМИ ОТ ГИПСКАРТОН ЗА СТЕНИ И ТАВАНИ

TERMO МИНЕРАЛНА ВАТА

КОГАТО Е ЗИМА...

КОГАТО Е ЛЯТО...

Термоизолация на бъдещето

fibran[®]XPS

... ТОПЛИНАТА НА ЛЯТОТО

... СВЕЖЕСТТА НА ЗИМАТА

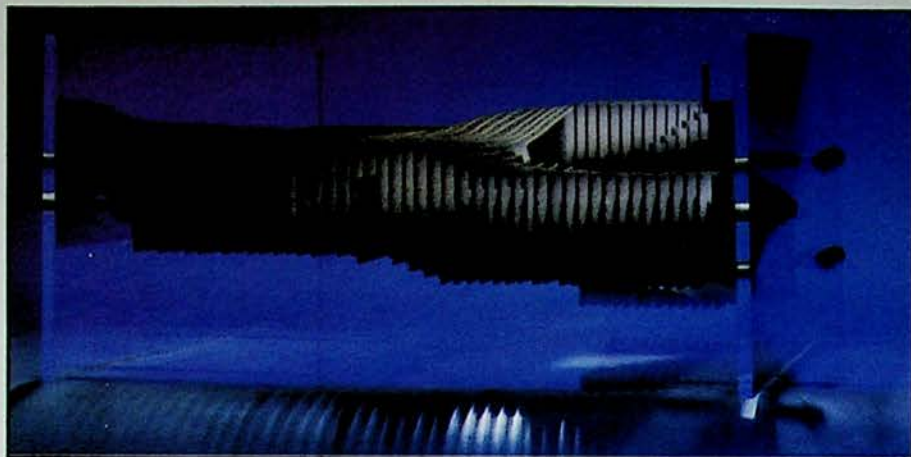

ИЗГОДНИ ЦЕНИ

НА СКЛАД

ФИБРАН България
София 1000
ул. "Цар Самуил" 50
тел.: 02/ 876 581
факс: 02/ 987 93 20

Творбите на Студио Гранда са представяни като странни или чудновати поради необичайните начини на отношение с околната среда. Къща без прозорци, чиято връзка с екстериора е чрез телевизионната камера, или сграда със стени от естествена скала, покрита с мъх, са чужди на европейската чувствителност. Но историческите и географските условия на Исландия, където творят исландката Маргрит Хардгардотир и англичанинът Стив Крайстер, оправдават особеностите на тяхната архитектура. Исландската архитектурна традиция е много млада; няма значителни сгради отпреди началото на века. Това отсъствие на историческа дисциплина дава на Студио Гранда рядката свобода на проектиране, която се превръща в творческа сила. Оттук и по-голямото значение на природните дадености, отколкото на ценностите на историята и на местната култура. Но физическият контекст не обяснява всичко; „архитектурата е плод на ума“ и на човешкото въображение“, казва Маргрит Хардгардотир. Езотеричното отношение към проектирането и особено поетично виждане са другата движеща сила в творчеството на Студио Гранда. За тях архитектурните проекти са като живи същества, надарени с памет и възможности за приспособяване, обречени да споделят съдбата си със света, в който са поставени. Животът на остров допринася за културната изолация и за по-тясна връзка с непосредственото обкръжение, казват Студио Гранда и описват Исландия като арктическа вулканична пустиня, където не растат дървета, вали нагоре и стъпките се изтриват лесно. За да живее в такъв свят, човек трябва да наблюдава небесните тела, хоризонта, да чува предупрежденията на ветровете и да прави ясни и точни оценки. Архитектът трябва да се научи да слуша, да се съсредоточава и да откликва, за да прави сгради, способни да оцелеят физически и културно.

СУРОВА СРЕДА

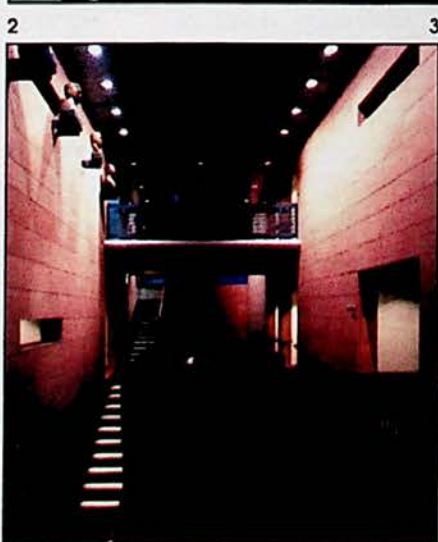
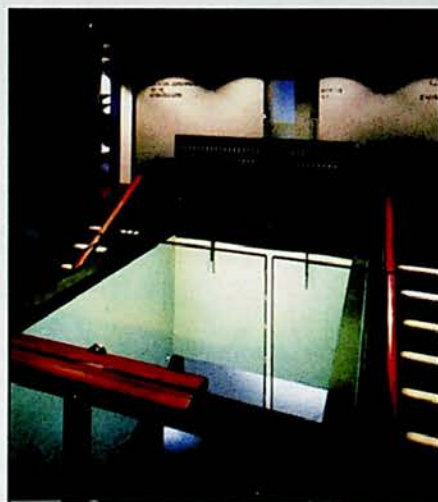
Сградите, както и хората, оцеляват във враждебно обкръжение благодарение на способността си да се приспособяват. Уникалният пейзаж на Исландия - ледници и гейзери, стръмни планини, море и действащи вулкани - създават и уникален контекст от естествени сили, и културна матрица - маргинално място за хора и сгради. За Маргрит Харпардотир и Стив Крайстер от Студио Гранда в Рейкявик, интервюирани тук от Георги Станишев, този контекст е предизвикателен катализатор за експериментиране в търсене на архитектурна самоличност.

Георги Станишев: Образовани сте в духа на авангарда, а работите за държавата и за институциите? Как се разрешава противоречието на тази позиция?

Студио Гранда: В Исландия държавата и институциите са съразмерни на нацията: те са малки и лични. Нещо повече, има една откритост в обществото, която позволява на новаторското мислене да оцелее. Но нашите работи за официалните власти не винаги се приемат с готовност. И сградите на кметството и на Върховния съд, спечелени на конкурс, бяха хвърлена ръкавица на общественото мнение: писма в печата, заплахи с физическа разправа, масови протести и т.н.

Г. С.: Кои са основните принципи на вашата архитектурна парадигма?

С. Г.: Опитваме се да изходим от фундаменталните ограничители, включително социални, произтичащи от мястото.

4

1 - Къща 19, 1994.

Къщата е проектирана за исландския художник Торвалдур Торстейнсон на основата на негов списък от 19 изисквания. Може да се сравни с информационен диск, способен да се вмъкне във всякаква среда. Връзката между интериора и непосредственото обкръжение е без значение и се осъществява от телевизионен прозорец.

Поредицата пространства около рампа може да се преграждат, за да се осигури желаното акустично, визуално, мисловно и пр. уединение.

2, 3 - Кметството в Рейкявик, 1992, интериори

Сградата се намира в най-старата част на града. Главната композиционна ос отчита направлението на улицата, продължава вътре в сградата и разделя пространствената структура на две части:

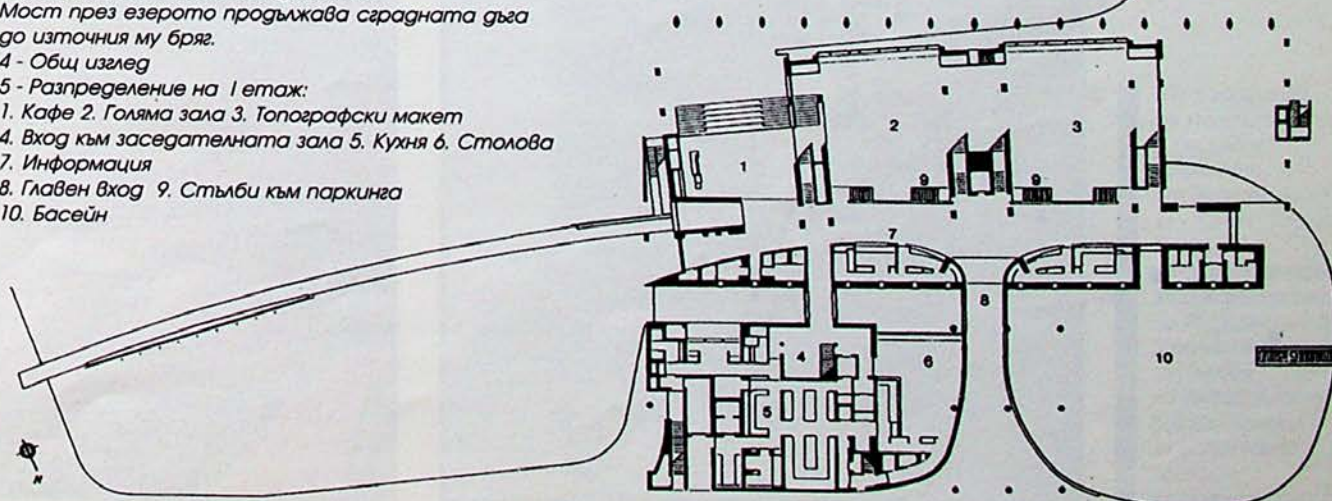
административна и заседателна

Мост през езерото продължава сградната дъга до източния му бряг.

4 - Общ изглед

5 - Разпределение на 1 етаж:

- 1. Кафе 2. Голяма зала 3. Топографски макет
- 4. Вход към заседателната зала 5. Кухня 6. Столова
- 7. Информация
- 8. Главен вход 9. Стълби към паркинга
- 10. Басейн

Г. С.: *Как установявате тези ограничителни?*

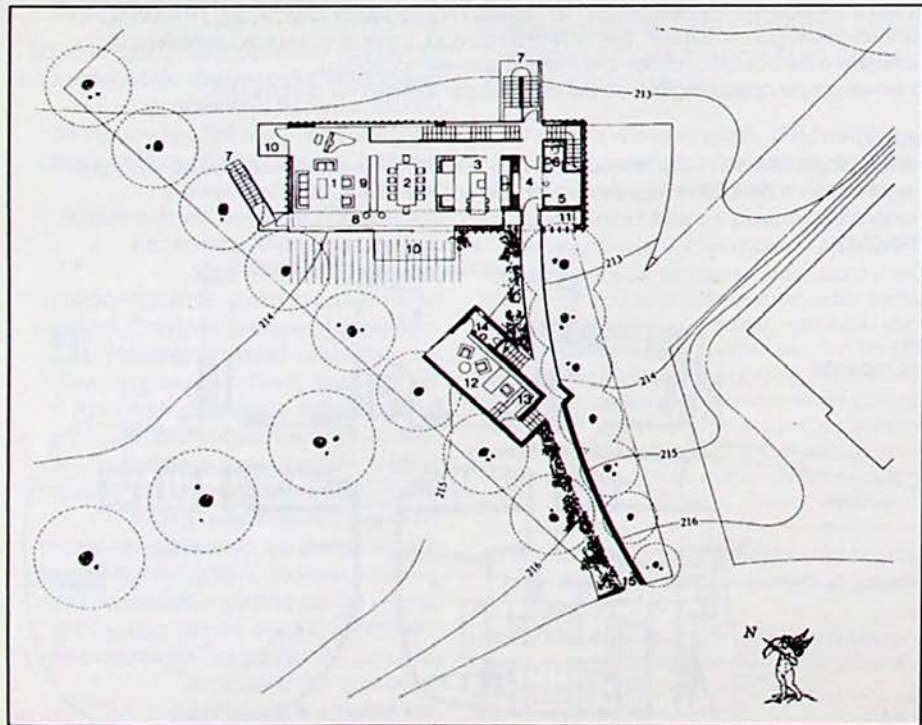
С. Г.: Ограничителите и средата се разбират като невидимите качества на мястото, които почти не може да се обяснят с думи. Например те може да включват пространството между мащаба и възприемането на планините, студеното, бавно движещо се море, загрижените хора през зимата и веселите през лятото. По време на проектирането тези фактори се съчетават с конкретните изисквания на задачата и трябва да се свържат със средата не само физически, но и културно, а най-важното - времево. С други думи, сградата трябва да изглежда

- 7 - Къща във Висбаден, общ изглед
 8 - Основно разпределение, къща на Деля; 1. Дневна 2. Столова 3. Кухня 4. Вход 5. Гардероб 6. WC за гости 7. Вход към градината 8. Печка 9. Тераса 11. Статуя на Янус; къща на Сатурн 12. Кабинет 13. Библиотека 14. WC 15. Порта 9 - Фрагмент от фасадата

7

8

така, сякаш винаги е била на това място. Когато природата се схваща като част от проекта, това не е наподобяване на природното обкръжение, а използване на природните закони в архитектурата.

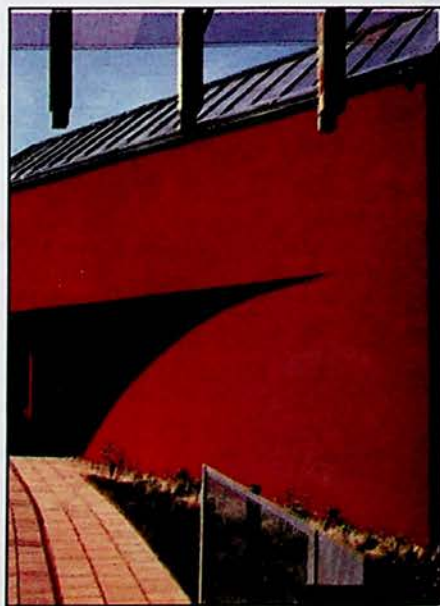
Г. С.: *Значи ли това, че архитектурата просто трябва да се подчини на природните сили?*

С. Г.: Архитектурата не трябва да се подчинява на природата без съпротива. Задачата на архитекта е да оркестрира бъдещото развитие на сградата така, че да се извлече максималното от съчетаването в едно цяло. Така например кметството в Рейкявик, разположено между градския център и езерото, постепенно се адаптира към природната среда и я приюти: по северната фасада пълзнаха мъх и растения, птиците го облитат като скала, светлината прониква през дълбоки процепи от север, сякаш това са разломи в сеизмичен пейзаж. Сградата на Върховния съд е проектирана да осигури защита срещу северния вятър, но нейната уязвимост е показана на южната фасада, където медното покритие е повдигнато, като че ли всеки момент ще бъде отвято. Нещо повече, сградите, подобно на природните елементи, не само присъстват сами по себе си, но и оставят следи след себе си.

Г. С.: *Имате ли методология или стратегия, която да генерира и контролира преобразуването на тези „ограничителни“ във формални структури?*

С. Г.: Обикновено се наслаждаваме на свободата, която ни предоставя територията ни. Няма формули, няма строги доктрини, само диви простори. Архитектурата ни се ражда свободно, според нуждите, и методологията ни е близка до хаоса. Собствените ни личности са единствените инструменти за преобразуване на природните еле-

9

менти в изкуствено създадени структури, а на ентропията - в ред. Това, което идва отвън, е ясно изразено в архитектурата.

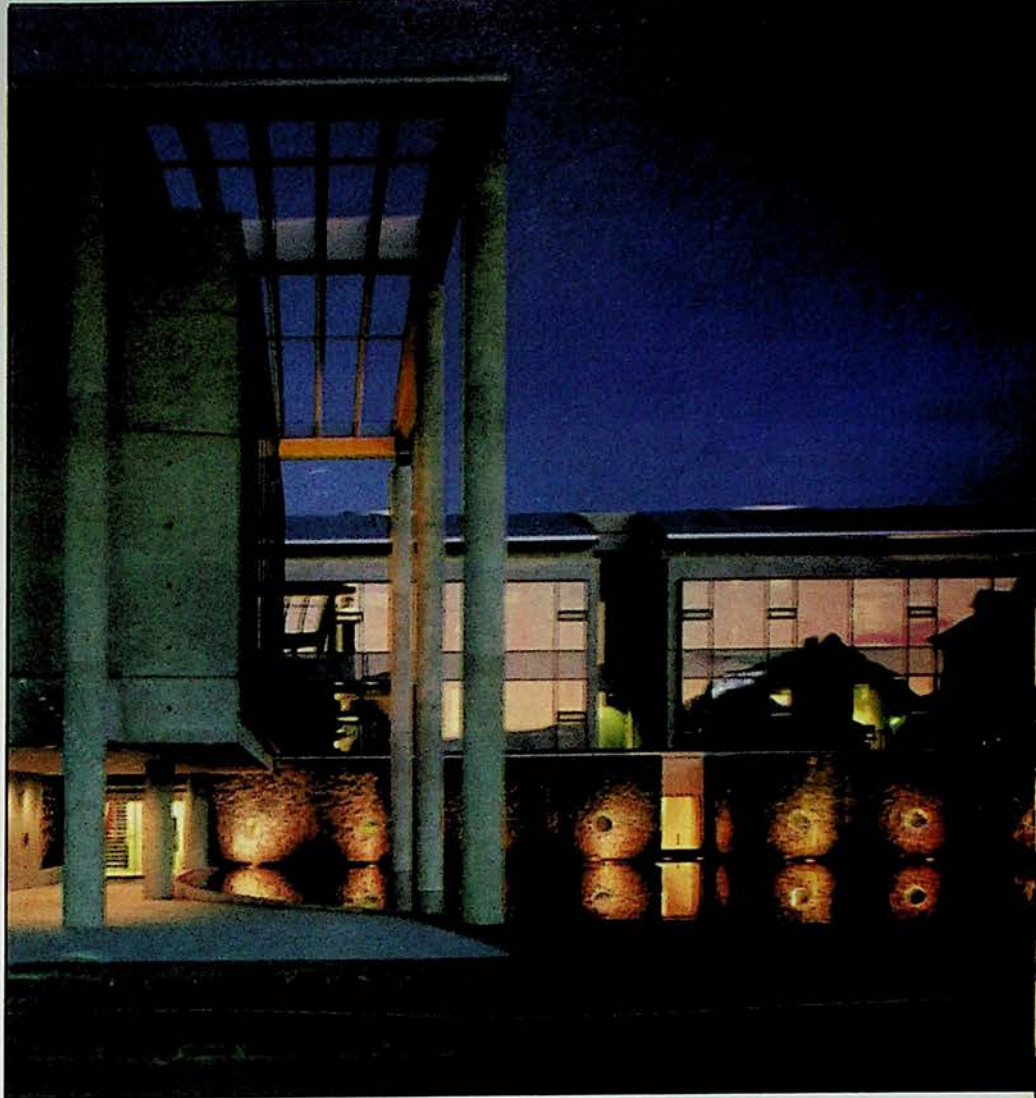
Така например исландското посолство в Берлин е сведено до проста черна форма с едва загатнати прозърци; това би трябвало да напомня за далечната и сурова страна, която то представлява. Обработката на стените на кметството в Рейкявик с готови елементи от бетон, покрити с лава и мъх, ни показва колко трудно се овладяват тези различни системи на ред. Колкото и да се опитвахме да постигнем „естествено“ разпределение на лавата по повърхността, то винаги издаваше склонността на ума към порядък. Открихме, че най-добре би се справил или много сърдит, или много пиян човек.

Г. С.: Вашите сгради са свързани със средата не само пространствено, но и „времево“, като постепенно се превръщат в част от ентропията на природния пейзаж. Как включвате фактора „време“ в своята архитектура?

С. Г.: Поради своята суровост климатът в Исландия оказва по-голямо влияние, отколкото другаде. Почти всички материали след няколко години се връщат към първичното си състояние. Опитваме се да предвидим ерозията и да използваме ефекта от натрупания сняг върху перваза или от стичането на водата по фасадата. Така сградите стават част от пейзажа. Природните сили са необуздани и контролират човешките действия. Стремим се да придадем тактилни (т.е., свързани с допира - бел. пр.) качества на нашите сгради и подбираме материали, които стареят добре. Но стареенето не е свързано само с климата. Използването на стълбите или на вратите, например, също има отношение към това как сградите достигат красива зрялост.

Г. С.: Къде се ситиура вашето творчество между практичното и концептуалното?

С. Г.: Макар че пъпната връв на архитектурата е свързана с действителността, не може да се отрече правото на живот на чисто теоретични проекти, тъй като те може да разкрият перспективи, недостъпни за чисто прагматичния подход и за реалното проектиране. Важно е умът да се движи между реалност и теория, без да губи мярката и в двете сфери. Може би архитектите имат този грях, че идеализират начина на живот, откъсвайки се от всекидневието. Нашият опит показва, че архитектурната естетика се ражда от всички аспекти на човешкото и природното битие, включително обикновеното и всекидневното. С основание наричат архитектите последните алхимици, защото те обхващат цялото човешко съществуване; психологията и философията са също толкова важни, колкото науката и техниката.

10

11

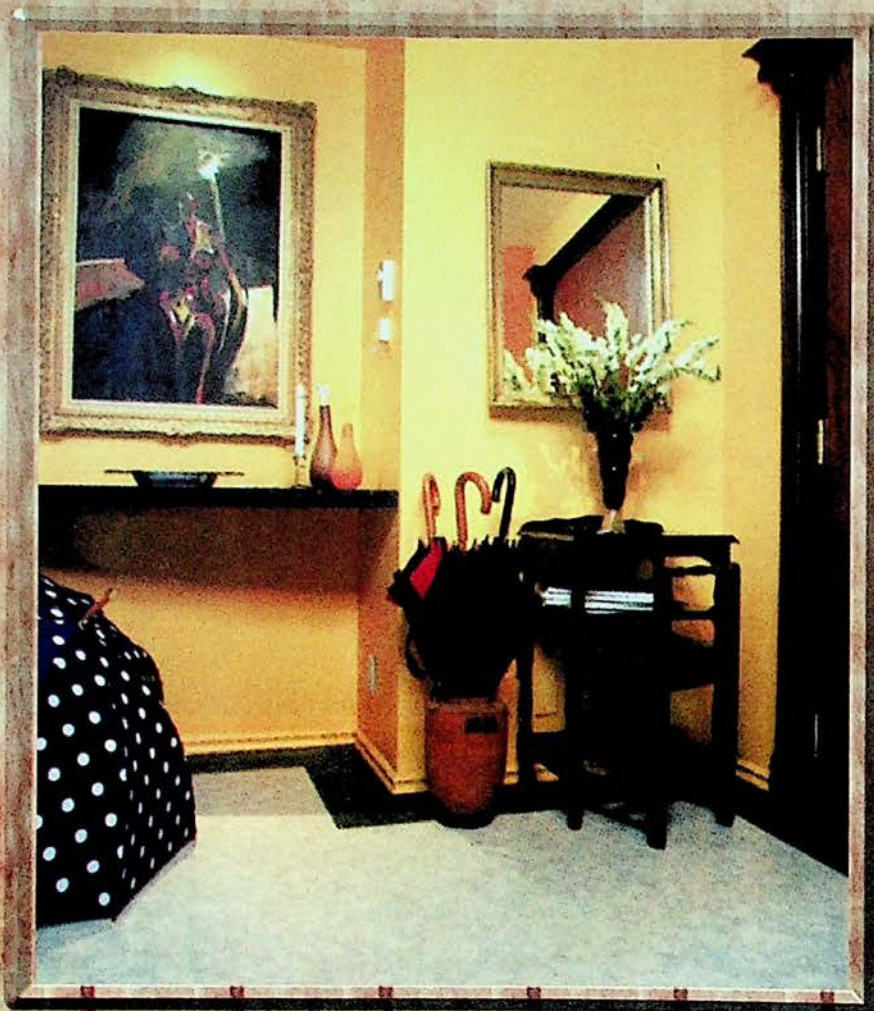

10 - Сградата на кметството в Рейкявик, фрагмент от екстериора
11 - Стол „Хофур“, 1995.

Проектирането е за обзавеждането на Върховния съд, столът е поръчан от музея на Алвар Аалто във Финландия за изложбата „Дизайн за архитектурата“.

MULTI
PLANCHER . FLOOR
LOOK
Prestige

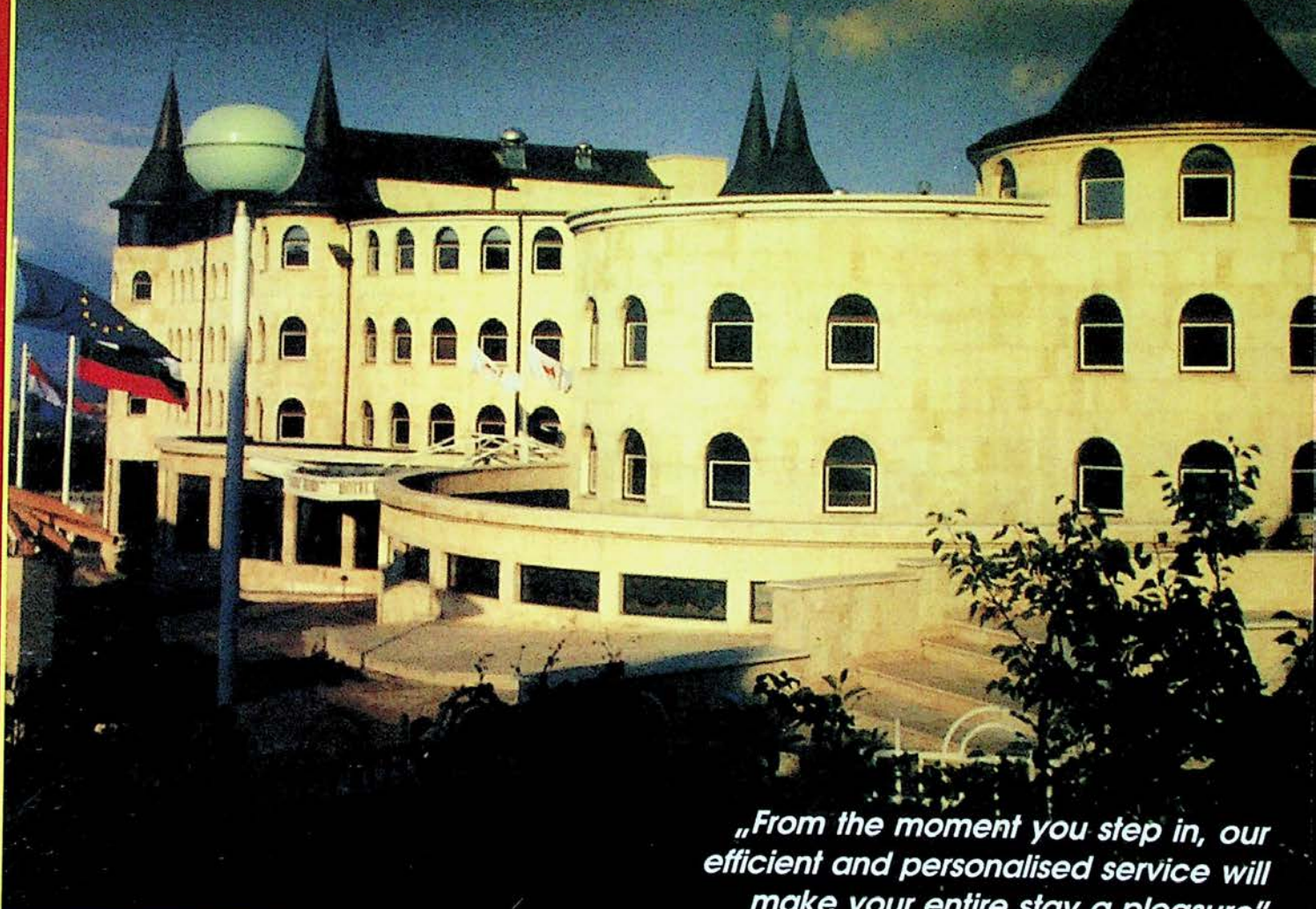
ПОДОВА НАСТИЛКА ОТ КАНАДА

Това е плоскост от дървени частици, чието защитно покритие Ви спестява полирането и лакирането. Изключително издържлива срещу износване, издраскване, лекета и други всекидневни рискове, тази плоскост представлява идеалното покритие. Multilook Prestige е представен в една цяла колекция от цветовете и мотиви.

"Вълков•арт", 46-31-03

„From the moment you step in, our efficient and personalised service will make your entire stay a pleasure“

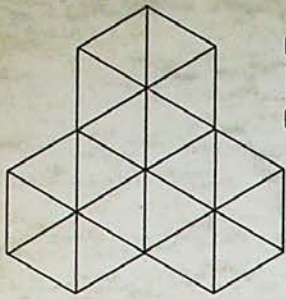
Castle Hotel Hrankov is ideal for businessmen alike and tourists. Excellently situated in the foot of Vitosha mountain six km from the centre of Sofia, this private-owned luxury hotel is convenient for some elite sports as skiing and hunting. Golf can be arranged by the concierge.

The hotel has 65 rooms and suites that are more like luxury apartments - all decorated in the national motifs and air-conditioned. We also offer Satellite TV, pay-movies, baby-sitting, lounge, mini-bar, beauty-shop, boutique shop.

Superbly fitted bathrooms with fine toiletries and towell bathrobes, hair-dryers. All rooms are fully equipped, including personalised magnetic cards.

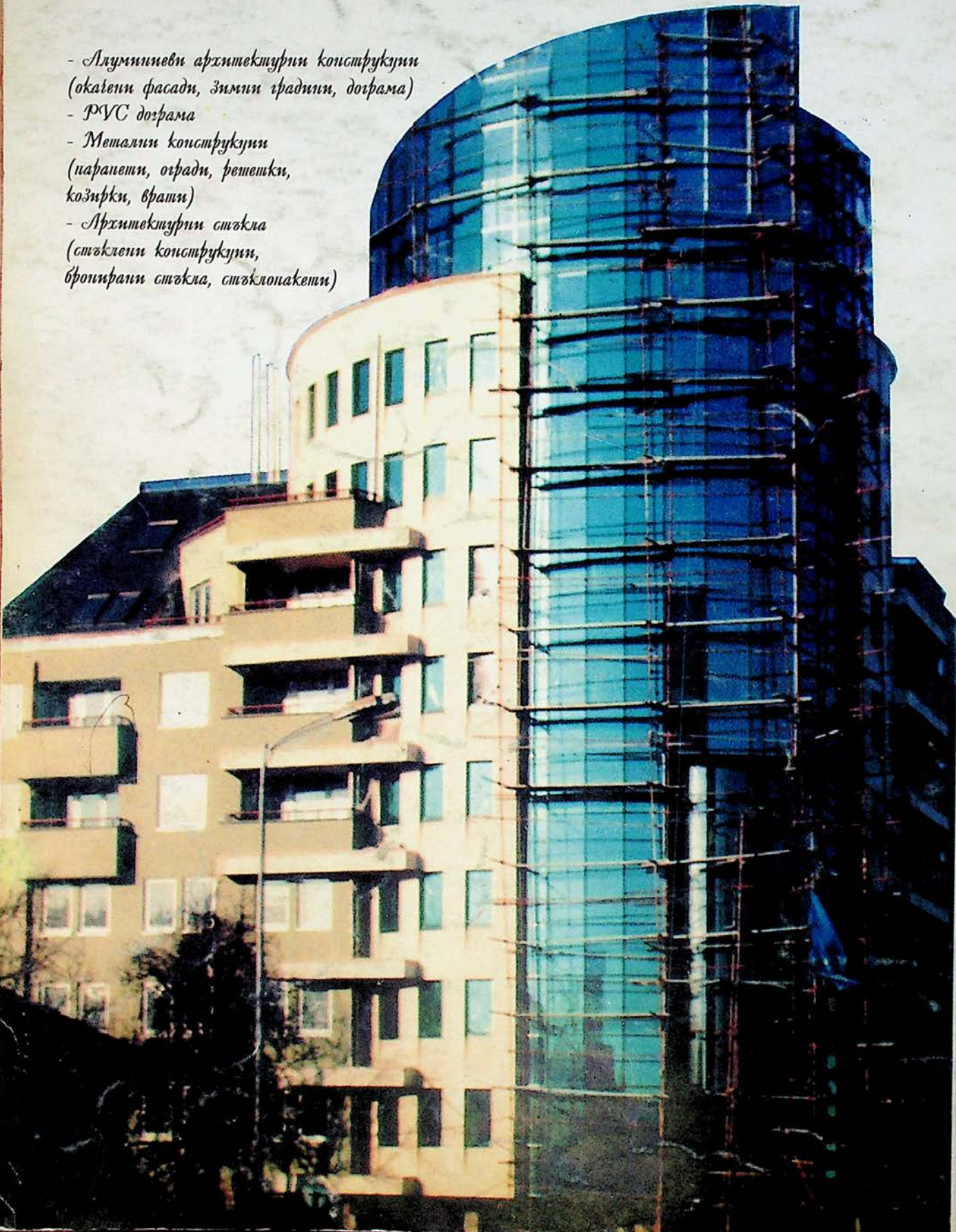
Sofia 1415, 53 Krusheva gradina str., Dragalevtsi
Phone (+359 2) 91 909, Fax (+359 2) 67 29 45/85, Telex 24948

ЮВЕТА

- Алюминиеви архитектурни конструкции
(окачени фасади, зимни градини, дограма)
- PVC дограма
- Метални конструкции
(парапети, огради, решетки,
козирки, врати)
- Архитектурни стъкла
(стъклени конструкции,
бронирани стъкла, стъклопакети)

ISSN 0324 - 1254 ЦЕНА 950 ЛВ.

BG 1612 София, п.к.48
тел. \ факс:
(*359 2) 54 29 60,
54 30 67, 52 62 80